

Autoreferat

SPIS ZAWARTOŚCI:

1. Imię i nazwisko.
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.
3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu.
4. Osiągnięcia naukowo-badawcze.
5. Wskazanie i omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).
6. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.
7. Działalność konserwatorska i projektowo-konserwatorska.
8. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

1. Imię i nazwisko: **Tomasz Tomaszek**
2. **Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:**

2013 – Doktor Nauk Technicznych

dyscyplina: architektura i urbanistyka; specjalność: historia i konserwacja zabytków architektury oraz urbanistyki;

Politechnika Krakowska w Krakowie, Wydział Architektury, Instytut Historii Architektury i Konserwacji Zabytków.

Temat pracy doktorskiej: *Problematyka i metody konserwacji drewnianej architektury sakralnej Podkarpacia – na przykładzie cerkwi w Miękiszu Starym.*

promotor: prof. dr hab. inż. arch. Ewa Węcfawowicz-Gyurkovich

recenzenci: prof. dr hab. inż. arch. Andrzej Kadłuczka – Politechnika Krakowska

prof. dr hab. inż. Jerzy Jasieńko – Politechnika Wrocławska

Rozprawa doktorska otrzymała wyróżnienie Rady Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej.

2000 – Magister Sztuki w dziedzinie konserwacji i restauracji dzieł sztuki

specjalizacja: konserwacja i restauracja malarstwa sztalugowego na podłożu drewnianym;

Akademia Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki, specjalność: konserwacja i restauracja malarstwa sztalugowego i ściennego.

Temat pracy dyplomowej magisterskiej: *Konserwacja zachowawcza XVII wiecznej ikony na podłożu drewnianym, części ukraińskiego ikonostasu z drewnianej cerkwi w Mołodyczu.*

Magister Filozofii

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Wydział Filozoficzny, Instytut Filozofii, Kierunek: Filozofia

Temat pracy magisterskiej: *Przestrzeń w Filozofii XX wieku a „Myślenie” Architektury.*

2.1. Dodatkowe kwalifikacje zawodowe i naukowe (kursy podyplomowe):

2019 – Certyfikat poświadczający ukończenie specjalistycznego programu uniwersyteckiego z zakresu konserwacji architektury drewnianej w wymiarze 144 godzin (odpowiednik 4 punktów ECTS), zakończonego egzaminem (zdany z wyróżnieniem). Program zrealizowany przez UNESCO Chair on Wooden Architecture Research and Preservation (Komitet UNESCO Badania i ochrona architektury drewnianej) na Wydziale Architektury Państwowego Uniwersytetu w Pietrozawodsku (Petrozavodsk State University), Republika Karelii, Rosja, we współdziałaniu z Kizhi State Open Air Museum and History, Architecture and Ethnography, Republika Karelii, Rosja. W/w Certyfikat jest jednocześnie potwierdzeniem uczestnictwa w Międzynarodowym Kursie Konserwacji i Restauracji Architektury Drewnianej, który miał miejsce w Pietrozawodsku oraz na wyspie Kizhi, Republika Karelii, Rosja. Wydarzenie było zorganizowane przez największy skansen (muzeum na otwartym powietrzu) w Rosji, Kizhi Open Air Museum, oraz ICCROM – Międzynarodowe Centrum Badań nad Ochroną i Konserwacją Dziedzictwa Kulturowego (International Center for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property), Państwowy Uniwersytet w Pietrozawodsku (Petrozavodsk State University), Committee of United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO): „Badania i Ochrona Architektury Drewnianej” (UNESCO Chair «Wooden Architecture Research and Preservation») i Ministerstwo Kultury Federacji Rosyjskiej (Ministry of Culture of the Russian Federation).

2016 – Certyfikat potwierdzający uczestnictwo w Międzynarodowym Kursie Zarządzania i Monitorowania Obiektów z Listy Światowego Dziedzictwa UNESCO ze szczególnym odniesieniem do Chin (Course on Management and Monitoring of World Heritage Sites with special reference to China), który odbył się na terenie znajdującego się na liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO Pałacu Letniego Cesarzy Chińskich w Pekinie, stolicy Chińskiej Republiki Ludowej (Summer Palace World Heritage Site, Beijing). Wydarzenie zorganizowane było przez SACH – Administrację Państwową Dziedzictwa Kulturowego w Chinach (State Administration of Cultural Heritage, China); CACH – Chińską Akademię Dziedzictwa Kulturowego (China Academy of Cultural Heritage) oraz ICCROM – Międzynarodowe Centrum Badań nad Ochroną i Konserwacją Dziedzictwa Kulturowego (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property). W/w certyfikat jest potwierdzeniem uzyskania dodatkowej wiedzy oraz umiejętności w zakresie monitoringu obiektów zabytkowej architektury.

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

2014 – Certyfikat potwierdzający pozytywne zaliczenie egzaminów z zakresu konserwacji dziedzictwa architektonicznego oraz uczestnictwo w Międzynarodowym Kursie Konserwacji Dziedzictwa Architektonicznego (International Course on Conservation of Built Heritage – CBH14), który odbył się w Rzymie, Florencji, Herkulanum oraz Pompei we Włoszech. Wydarzenie (pod auspicjami UNESCO) zorganizowane było przez ICCROM – Międzynarodowe Centrum Badań nad Ochroną i Konserwacją Dziedzictwa Kulturowego (International Center for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property).

2010 – Certyfikat Norweskiego Uniwersytetu Nauki i Technologii w Trondheim (Norwegian University of Science and Technology, Trondheim) poświadczający obycie kursu uniwersyteckiego w zakresie Technologii Konserwacji Drewna, w zakresie programu: Architektura (Study programme: Architecture – Continuing Education, course: Architecture: AAR6045 – Course on Wood Conservation Technology) w zakresie 18 punktów ECTS. W/w Certyfikat jest jednocześnie potwierdzeniem uczestnictwa w 14-tym Międzynarodowym Kursie Technologii Konserwacji Drewna (ICWCT14) – Kursie konserwacji dziedzictwa kulturowego wykonanego z drewna (14th International Course on Wood Conservation Technology [ICWCT14] – A course on the conservation of cultural heritage made of wood), który odbył się w Oslo, Bergen oraz Trondheim, Norwegia. Wydarzenie zorganizowane było pod auspicjami UNESCO przez Riksantikvaren – Dyrektoriat ds. Dziedzictwa Kulturowego Norwegii (The Norwegian Directorate for Cultural Heritage); NTNU – Norweski Uniwersytet Nauki i Technologii (Norwegian University of Science and Technology) w Trondheim; NIKU – Norweski Instytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym (Norwegian Institute for Cultural Heritage Research) oraz ICCROM – Międzynarodowe Centrum Badań nad Ochroną i Konserwacją Dziedzictwa Kulturowego (International Center for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property).

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu

3.1. w jednostkach naukowych:

DATA	JEDNOSTKA NAUKOWA	STANOWISKO
2021 – do chwili obecnej	Katedra Konserwacji Zabytków, Wydział Budownictwa, Inżynierii Środowiska i Architektury, Politechnika Rzeszowska w Rzeszowie	profesor uczelni
2013 –2021	Katedra Konserwacji Zabytków, Wydział Budownictwa, Inżynierii Środowiska i Architektury, Politechnika Rzeszowska w Rzeszowie	adiunkt

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRZ.

2010 – 2013	Katedra Konserwacji Zabytków, Wydział Budownictwa, Inżynierii Środowiska i Architektury, Politechnika Rzeszowska w Rzeszowie	asystent
-------------	---	----------

3.2. w instytucjach kultury

DATA	INSTYTUCJA KULTURY	STANOWISKO
2019 – do chwili obecnej	Pracownia Dokumentacji Architektury Regionalnej, Park Etnograficzny (Skansen), Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej	specjalista ds. architektury regionalnej

3.3. w firmach/pracowniach konserwacji zabytków

DATA	FIRMA/PRACOWNIA KONSERWACJI ZABYTKÓW	STANOWISKO
2000 – do chwili obecnej	Własna działalność konserwatorska i projektowa	konserwator, projektant
2000 – 2002	ARS RESTAURO Konserwacja Dzieł Sztuki i Obiektów Zabytkowych	konserwator, projektant
1992 – 2001	ARS LONGA Konserwacja Dzieł Sztuki i Obiektów Zabytkowych	asystent konserwatora, konserwator, projektant

4. Osiągnięcia naukowo-badawcze

4.1. Przed uzyskaniem stopnia doktora nauk technicznych:

Urodziłem się w Rzeszowie, w 1971 roku. Ukończyłem I Liceum Ogólnokształcące im. Henryka Sienkiewicza w Łąncucie, a następnie studia wyższe na dwóch kierunkach: 1) 6-letnie studia magisterskie na kierunku konserwacja i restauracja malarstwa sztalugowego i ściennego (specjalizacja: konserwacja i restauracja malarstwa sztalugowego na podłożu drewnianym), na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie; 2) równoległe 5-letnie studia magisterskie na kierunku filozofia, w Instytucie Filozofii na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

Tematyka mojej pracy magisterskiej dotyczyła konserwacji ikony na podłożu drewnianym, elementu ikonostasu z niezachowanej drewnianej cerkwi w Mołodyczu (woj. podkarpackie).

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

Zrealizowane podówczas badania wprowadziły mnie w problematykę konserwacji sakralnej drewnianej architektury wernakularnej Polski południowo-wschodniej (zarówno konserwacji struktury architektonicznej jak i wyposażenia świątyń). Po ukończeniu studiów kontynuowałem badania naukowe związane z tą tematyką. W 2010 r. (24 maja – 2 lipca) uczestniczyłem w 14-tym Międzynarodowym Kursie Technologii Konserwacji Drewna (14th International Course on Wood Conservation Technology – ICWCT14), który odbył się w Oslo, Bergen oraz Trondheim, Norwegia. Moje uczestnictwo w wydarzeniu było możliwe m.in. dzięki wsparciu finansowemu (stypendium) uzyskanemu z Instytutu Adama Mickiewicza w ramach programu „Kultura Polska na Świecie”.

W dniu 22 lutego 2010, w ramach ogłoszonego konkursu, zostałem zatrudniony na stanowisku asystenta w Zakładzie Konserwacji Zabytków na Wydziale Budownictwa i Inżynierii Środowiska Politechniki Rzeszowskiej (obecnie Wydziału Budownictwa, Inżynierii Środowiska i Architektury). Na podstawie wyników prowadzonych badań naukowych w dniu 22 grudnia 2010 otworzyłem przewód doktorski w Instytucie Historii Architektury i Konserwacji Zabytków na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej. Tym samym rozpocząłem prace nad projektem badawczym zatytułowanym „Problematyka i metody konserwacji drewnianej architektury sakralnej Podkarpacia – na przykładzie cerkwi w Miękiszu Starym”.

Od grudnia 2010 r. do września 2012 r. byłem stypendystą programu „Podkarpacki fundusz stypendialny dla doktorantów”, numer umowy 8.2.2/III.32/130/10/U/117/11. (Projekt realizowany przez Departament Edukacji, Nauki i Sportu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 – 2013, Priorytet VIII – Regionalne Kadry Gospodarki, działanie 8.2 Transfer wiedzy, poddziałanie 8.2.2 Regionalne Strategie Innowacji; Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego). W ramach realizowanego projektu przeprowadziłem badania naukowe stanowiące podstawę do przygotowywanej pracy doktorskiej, a w szczególności dotyczące następujących zagadnień:

- przegląd historycznych metod konserwacji i stabilizacji strukturalnej architektury drewnianej,

- analiza problematyki konserwacji drewna jako materiału organicznego (między innymi wykonanie prób impregnacji strukturalnej drewna, oraz określenie wad i zalet tego zabiegu; badania miały charakter laboratoryjny – analizowano efekty „utwardzenia” drewna stosując współczesne impregnaty),

- analiza stanu zachowania oraz przyczyn zniszczeń drewnianej cerkwi w Miękiszu Starym, w tym rozpoznanie stanu zachowania drewnianej konstrukcji; badania prowadzone były głównie *in situ* i objęły zaawansowane analizy precyzyjnego określenia miejscowego zakresu degradacji/stanu zachowania tkanki drzewnej w przekrojach poszczególnych elementów konstrukcyjnych oraz dekoracyjnych (w tym elementów polichromowanych) – analizy

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

rezystograficzne. Analizy *in-situ* wykonano za pomocą urządzenia IML-RESI F400-S niemieckiej firmy IML-Instrumenta Mechanic Labor GmbH. Powyższe badania były możliwe dzięki współpracy z Instytutem Budownictwa Politechniki Wrocławskiej oraz pomocy merytorycznej prof. dr hab. inż. Jerzego Jasieński oraz mgr inż. Rafała Miśko,

- analiza tradycyjnych metod produkcji i obróbki drewna użytego do budowy drewnianych cerkwi Podkarpacia – badania przeprowadzono na kilkunastu drewnianych cerkwiach Podkarpacia – między innymi w Oleszycach, Cewkowie, Gorajcu, Chotylubie, Nowym Bruśnie, Woli Wielkiej, Radrużu, Opacie, Szczutkowie, Łukawcu, Tyrawie Solnej, Hłomczy, Uluczu, Czertezi, Jurowcach, Jaworniku Ruskim oraz Piątkowej; badania odbyły się *in situ* i polegały na pobraniu szeregu próbek materiału z różnych części konstrukcyjnych, następnie określeniu rodzaju materiału/gatunku drewna w warunkach laboratoryjnych. Równocześnie przeprowadzono rozpoznanie technologii wykonania podmurówek oraz szczegółowo udokumentowano obiekty fotograficznie,

- rozpoznanie poszczególnych zachowanych części ikonostasu cerkwi w Miękiszu Starym oraz przeprowadzenie analiz konserwatorskich pozwalających na wyznaczenie ich stanu zachowania (badania przeprowadzono między innymi w Dziale Sztuki Cerkiewnej Muzeum Zamku w Łańcucie),

- opracowanie wytycznych do metodologii konserwacji drewnianej cerkwi w Miękiszu Starym (w tym przygotowanie projektu konserwacji ikonostasu oraz metody transferu polichromii).

W lutym 2011 r. rozpocząłem współpracę naukową z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Przemyślu (reprezentowanym przez ówczesnego Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, panią dr Grażynę Stojak). W ramach współpracy ustalenia z prowadzonych przez mnie badań naukowych były wprowadzane w praktyce ochrony i konserwacji architektury drewnianej Podkarpacia.

W 2011 r. uzyskałem stypendium od Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji w ramach Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego, Działanie III, Stypendia Indywidualne (numer umowy: FSS/2011/V/D3/W/0071) na realizację projektu badawczego podczas wizyty studyjnej w Riksantikvaren – The Directorate for Cultural Heritage in Norway (Dyrekcja ds. Dziedzictwa Kulturowego Norwegii) w Oslo w Norwegii (w okresie 19 – 30 września 2011 roku). Projekt pod tytułem: „*Conservation problems of the wooden, vernacular architecture - methods and technologies used in the past and now*” stanowił suplement do badań prowadzonych w Katedrze Konserwacji Zabytków realizowanych w ramach przygotowywanej pracy doktorskiej. Przeprowadzone badania naukowe dotyczyły między innymi tradycyjnych metod i technik konserwatorskich stosowanych do konserwacji drewna w Norwegii, analizy możliwości i słuszności stosowania impregnacji strukturalnej drewna oraz sposobu i metod impregnacji stosowanych historycznie oraz współcześnie. Szczególne miejsce zajęły studia

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

projektów konserwatorskich wykonanych pod nadzorem Riksantikvaren w ramach realizowanego przez ten organ programu konserwacji kościołów klepkowych w Norwegii (Stave Church Program). W ramach przeprowadzonych badań zostały zgromadzone dane stanowiące podstawę do sfinalizowania projektu pracy doktorskiej. Wyniki badań zostały przekazane do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Przemyślu.

Przed uzyskaniem stopnia doktora nauk technicznych moja działalność naukowo-badawcza rozwijała się w dwóch kierunkach: naukowym oraz projektowo-konserwatorskim. Badania naukowe w zakresie badań podstawowych (działalności statutowej) prowadziłem w ramach następujących projektów realizowanych w Katedrze Konserwacji Zabytków PRz.:

- 2010 r. – Współczesne funkcje zabytkowych obiektów architektury, rewitalizacja zespołów mieszkaniowych - Część 1 U-7971/DS.

- 2011 r. – Współczesne funkcje zabytkowych obiektów architektury, rewitalizacja zespołów mieszkaniowych – Część 2 U-7971/DS.

- 2012 r. – Badania obiektów zabytkowych w zakresie aplikacji programów funkcjonalno – użytkowych i zachowania struktur pierwotnych – Część 1 U-8594/DS.

Moje zainteresowania i osiągnięcia naukowe w tym okresie związane były przede wszystkim z problematyką konserwacji historycznej architektury drewnianej Podkarpacia. Wśród poruszanych zagadnień wymieniłem należy analizy historycznie i współcześnie stosowanych metodologii konserwatorskich, metody wzmacniania struktur drewnianych oraz zagadnienie adaptacji budynków drewnianych. Równolegle prowadziłem badania dotyczące typologii drewnianej architektury wernakularnej Podkarpacia oraz stosowanych na tym terenie rozwiązań architektonicznych w przypadku wernakularnego budownictwa drewnianego.

Od początku mojej działalności naukowo-badawczej starałem się łączyć badania naukowe z praktyką konserwatorską i konserwatorsko-projektową. Zaowocowało to publikacjami związanymi z prezentacją własnych dokonań konserwatorskich (artykuł pt. *Wizerunek Matki Boskiej Głogowskiej „na nowo odkryty”/The “rediscovered” image of Our Lady from Glogow*), a także artykułami, w których przedstawiłem przeprowadzone przeze mnie analizy konserwatorskie na obiektach architektury drewnianej. W/w analizy, dotyczące przede wszystkim organizacji przestrzennej oraz wyposażenia wnętrza, posłużyły do opracowania wytycznych metodologii postępowania konserwatorskiego (artykuł: *Ikonostas cerkwi z Miększa Starego – krótka analiza konserwatorska/The iconostasis from the wooden orthodox church in Miększ Stary - a brief conservational analysis*; oraz artykuł: *Wystrój malarski wnętrza drewnianej cerkwi w Miększu Starym – stan zachowania oraz problematyka konserwatorska/The interior polychrome of wooden orthodox church in Miększ Stary – the state of preservation and conservation issues*).

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

Przed uzyskaniem stopnia doktora nauk technicznych opublikowałem pięć recenzowanych artykułów naukowych: trzy w czasopismach (w tym dwa w punktowanych), oraz dwa jako rozdziały w monografiach o międzynarodowym zasięgu (w tym jeden punktowany). Cztery z artykułów poświęcone są tematyce konserwacji architektury drewnianej (w tym konserwacji wystroju malarskiego oraz wyposażenia ruchomego), jeden natomiast omawia konserwację obrazu na płótnie. Jako szczególnie ważny ze względu na podjętą problematykę w zakresie konserwacji architektury drewnianej chciałbym wymienić artykuł *Problematic aspects of conservation of the wooden, vernacular architecture from the south-eastern part of Poland (on the example of the orthodox church in Mięksisz Stary)*, opublikowany w *BUILDING MATERIALS AND BUILDING TECHNOLOGY TO PRESERVE THE BUILT HERITAGE*, WTA Schriftenreihe, Vol.36, t.2 (2). Przedstawiona w nim została zwięzła charakterystyka wernakularnego budownictwa drewnianego Polski południowo-wschodniej oraz omówiono obecny stan zachowania dziedzictwa drewnianego na tych terenach, a także problematykę konserwacji tych obiektów w aspekcie zastosowania historycznych i współczesnych metod konserwatorskich. Jako szczególne studium przypadku posłużyła drewniana cerkiew w Miększyszu Starym, w przypadku której przedyskutowano sposoby analizy kondycji budynku drewnianego oraz przedstawiono konkretne strategie rehabilitacji i konserwacji technicznej. Artykuł stanowi pierwsze autorskie odniesienie do zagadnienia ochrony i konserwacji architektury drewnianej Podkarpacia, które następnie było konsekwentnie rozwijane w moich kolejnych badaniach i pracach naukowych.

Przed uzyskaniem stopnia doktora nauk technicznych wyniki swoich badań zaprezentowałem na trzech międzynarodowych konferencjach oraz jednym międzynarodowym sympozjum doktoranckim:

-1) XIII Konferencja Naukowo-Techniczna Remo 2009 – Naprawa, Konserwacja i Wzmacnianie Obiektów Wzniesionych Metodami Tradycyjnymi i Obiektów Zabytkowych oraz XVII Sympozjum IIWC (ICOMOS Międzynarodowy Komitet Drewna), (13th International Scientific-Technical conference REMO 2009 – Repair, Conservation and Strengthening of Traditionally Erected Buildings and Historic Buildings and 17th Symposium of the IIWC (ICOMOS International Wood Committee), 2-4 grudzień 2009 r., Pałac w Wojanowie oraz Wrocław – na konferencji zaprezentowałem referat pt.: „*The iconostasis from the wooden orthodox church in Mięksisz Stary - a brief conservational analysis*”.

-2) 3rd International Conference on Architectural Heritage: Experiences and solutions for conservation and rehabilitation; Islamic University of Gaza, Gaza, Palestyna, 26-27 kwietnia 2011 r. – na konferencji zaprezentowałem referat pt.: „*Conservation and adaptation problems of the wooden, vernacular architecture from the south-eastern part of Poland – on the example of the wooden orthodox churches*”.

-3) IPM 2011 – 2nd International Conference on Inverse Problems in Mechanics of Structures and Materials, 27-30 kwiecień 2011, Rzeszów i Sieniawa – na konferencji

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRZ.

---

zaprezentowałem referat pt.: *“Wooden orthodox churches of Podkarpacie. Architectural types and the problems of conservation”*.

-4) II Międzynarodowe Sympozjum Doktoranckie, zorganizowane przez Uniwersytet Techniczny w Brnie, (2nd WTA - International PhD Symposium, Brno University of Technology, Faculty of Civil Engineering) Brno, Republika Czeska, 6-7 października 2011 r. – na sympozjum wygłosiłem referat pt.: *“Problematic aspects of conservation of the wooden, vernacular architecture from the south-eastern part of Poland (on the example of the orthodox church in Mięksiz Stary)”*.

Efektem podstawowym zrealizowanej w trakcie projektu doktorskiego pracy naukowo – badawczej są przedstawione w rozprawie wytyczne do konserwacji drewnianej architektury cerkiewnej Podkarpacia, które stanowią zestaw szczegółowych zaleceń metodologicznych niezbędnych do podjęcia właściwych działań konserwatorskich. Wytyczne te zostały przekazane do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Przemyślu do przyszłej realizacji. Jednocześnie przeprowadzona w rozprawie doktorskiej systematyczna analiza współczesnej myśli teoretycznej dotyczącej konserwacji drewnianej architektury stanowi pierwsze tego typu kompendium zrealizowane w oparciu o specyficzne wymogi konserwatorskie cerkiewnego budownictwa drewnianego Podkarpacia.

Za wyróżnioną dysertację doktorską i uzyskanie stopnia doktora nauk technicznych w dyscyplinie architektura i urbanistyka o specjalności: historia i konserwacja zabytków architektury oraz urbanistyki otrzymałem Nagrodę Rektora Politechniki Rzeszowskiej – indywidualna II stopnia.

4.2. Po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych:

Moja działalność naukowo-badawcza po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych, podobnie jak w okresie wcześniejszym, rozwijała się w dwóch kierunkach: naukowym oraz projektowo-konserwatorskim. Podjęte badania naukowe skoncentrowały się na sześciu grupach tematycznych:

- 1) Studia dotyczące analizy historycznych i współczesnych metod i metodologii konserwacji, restauracji oraz monitoringu historycznego budownictwa drewnianego Podkarpacia, w perspektywie ich optymalizacji oraz opracowania wytycznych do konserwacji drewnianej architektury sakralnej Podkarpacia;
- 2) Studia dotyczące rozwiązań architektonicznych oraz typologii drewnianego historycznego budownictwa Rzeszowiaków i Lasowiaków;

- 3) Studia związane z problematyką konserwacji wystroju wnętrz historycznych drewnianych budowli sakralnych Polski południowo-wschodniej (w tym konserwacja polichromii oraz ikonostasów);
- 4) Studia podejmujące problematykę ochrony i konserwacji dziedzictwa wernakularnej architektury drewnianej w innych rejonach kulturowych niż Polska;
- 5) Studia dotyczące problematyki ochrony i konserwacji dziedzictwa budownictwa drewnianego w szerszym kontekście ochrony krajobrazu kulturowego;
- 6) Studia podejmujące problematykę rozumienia i stosowania kryterium autentyczności w ochronie i konserwacji architektury drewnianej w tradycji kultury zachodniej oraz azjatyckiej, a także studia dotyczące zagadnienia interpretacji kontekstu architektonicznego w procesie konserwacji drewnianego dziedzictwa architektonicznego w odniesieniu do kryterium autentyczności w danym aspekcie kulturowym.

Zainteresowania badawcze, o których mowa powyżej, realizowałem w Polsce oraz poza jej granicami, zarówno w ramach badań podstawowych jak i podczas staży naukowych w zagranicznych jednostkach badawczych. Staże zagraniczne były możliwe dzięki uzyskanym stypendiom naukowym. Zasadnicza część badań została zrealizowana w USA, Chinach oraz Japonii, co pozwoliło mi na przeprowadzenie studiów aspektu autentyczności historycznej budowli drewnianej zarówno z perspektywy kultury zachodu, jak i tradycji wschodnich.

Obszar pierwszy mojej działalności naukowo – badawczej dotyczy rozpoznania i analizy historycznych i współczesnych metod i metodologii konserwacji, restauracji oraz monitoringu historycznego wernakularnego budownictwa drewnianego Podkarpacia. Wyniki uzyskane z prowadzonych badań mają praktyczne zastosowanie do optymalizacji stosowanej metodologii oraz dostarczają wytycznych do opracowania metody konserwacji drewnianej architektury sakralnej Podkarpacia. Praca naukowo-badawcza w tym zakresie tematycznym jest bezpośrednio powiązana z badaniami prowadzonymi w trakcie pracy doktorskiej. Po jej ukończeniu kontynuowałem i pogłębiałem jej ustalenia, szczególnie w obszarze problematyki związanej z ochroną i konserwacją opuszczonych drewnianych cerkwi w ruinie, a tym samym dziedzictwa architektury drewnianej obszaru pogranicza polsko-ukraińskiego. Badania naukowe w tym zakresie są konieczne i pilne, bowiem na terenie Polski południowo-wschodniej nadal wiele cennych, drewnianych świątyń jest w stanie ruiny i bez właściwej opieki konserwatorskiej. To grozi w bliskiej perspektywie ich całkowitym zniszczeniem, a tym samym utratą jakże cennego dziedzictwa materialnego naszego kraju. Prowadzone przeze mnie badania wynikały też z bezpośredniej konieczności ukazania tego problemu w szerszej skali publicznej, oraz wstępnemu określeniu metodologii postępowania konserwatorskiego dla najbardziej zagrożonych obiektów. Wśród najważniejszych zagadnień poruszanych

podczas badań znalazły się analizy historycznych oraz obecnie stosowanych rozwiązań konserwatorskich, sposobów stabilizacji konstrukcyjnej historycznych budowli drewnianych, metod monitoringu budynków drewnianych, a także studia tradycyjnych rozwiązań ciesielskich z terenów Polski południowo-wschodniej. Badania były realizowane na wybranych obiektach architektury drewnianej Podkarpacia, między innymi cerkwiach w Miękiszu Starym, Cewkowie, Babicach, Uluczu, Rakowej czy Piątkowej.

Za najważniejsze publikacje, omawiające wyniki scharakteryzowanych wyżej badań, uważam następujące artykuły: --1) *„The problems of conservation of the wooden orthodox churches from the Dynowskie Foothills/Problematyka konserwacji drewnianej architektury cerkiewnej z obszaru Pogórza Dynowskiego”*, opublikowany jako rozdział w monografii *Sustainable Tourism as an Opportunity to Protect the Environment, Cultural Heritage and Economic Development of Municipalities of the Dynowskie Foothills/Zrównoważona turystyka szansą ochrony środowiska naturalnego, dziedzictwa kulturowego i rozwoju gospodarczego gmin Pogórza Dynowskiego* (2014 r.); --2) *„Conservation Strategies in Rescuing Wooden Temple: A Case Study of the Miękisz Stary Church”*, współautorzy Kadłuczka A., Jasieńko J., opublikowany w *„Structural Health Assessment of Timber Structures”*, Proceedings of SHATIS`15 – 3rd International Conference on Structural Health Assessment of Timber Structures (2015 r.); --3) *„The wooden orthodox church in Babice as a monument of untapped touristic potential. The recommendations for conservation and analysis of possibility to adapt the temple to the new function/Drewniana cerkiew w Babicach jako zabytek o niewykorzystanym potencjale turystycznym. Zalecenia konserwatorskie oraz analiza możliwości adaptacji świątyni do nowej funkcji”*, opublikowany jako rozdział w monografii *Issues of Natural and Cultural Environmental Protection of the Dynowskie Foothills in Tourism Development/Problemy Ochrony Środowiska Przyrodniczego i Kulturowego Pogórza Dynowskiego w Rozwoju Turystyki* (2016 r.); --4) *„Safeguarding of abandoned architectural heritage in Poland originally belonging to religious minorities. Problems and challenges”*, opublikowany w materiałach pokonferencyjnych *Preserving Transcultural Heritage: Your Way or My Way? Questions on Authenticity, Identity and Patrimonial Proceedings in the Safeguarding of Architectural Heritage Created in the Meeting of Cultures* (2017 r.); --5) *“A Study of Abandoned Ukrainian Wooden Churches in Poland - Current State and Conservation Recommendations”*, przyjęty do druku w *INTERNATIONAL JOURNAL OF CONSERVATION SCIENCE*, t. 14, z. 3, (2023 r.).

Wyniki badań przeprowadzonych w ramach opisanego powyżej zakresu tematycznego zostały również zawarte w obszernej publikacji (materiały pomocnicze w formie monografii) pt.: *„Zagadnienia konserwacji zabytkowej architektury drewnianej: materiały pomocnicze/Issues of historic wooden architecture conservation: supplementary didactic materials”*, wydanej przez OFICYNĘ WYDAWNICZĄ POLITECHNIKI RZESZOWSKIEJ (2015 r.).

Pragnę również dodać, iż obecnie realizuję badania w przedmiotowym obszarze w ramach uczestnictwa w międzynarodowym grantie badawczym (członek zespołu) pt.: *“Development*

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

---

of a structural monitoring technique for Eastern European log wooden church buildings using LED marker dynamic displacement observation”, finansowanym przez Japan Society for the Promotion of Science (JSPS). Zastosowany w badaniach system monitoringu pozwoli na ocenę wpływu oddziaływania gruntu i wiatru na konstrukcję budynków drewnianych w perspektywie średnio- oraz długo-terminowej. W/w monitoring ma zastosowanie jako naukowa metoda identyfikacji i rejestrowania deformacji drewnianych świątyń w konstrukcji zrębowej.

W przedmiotowym obszarze badawczym, za mój wkład w rozwój dyscypliny architektura i urbanistka można uznać:

- wskazanie zagrożeń związanych z niewłaściwym sposobem/niewłaściwą metodologią ochrony i konserwacji architektury drewnianej;
- wskazanie problemów związanych z ochroną i konserwacją dziedzictwa vernakularnego budownictwa drewnianego Podkarpacia oraz wyznaczenie kierunków i sposobów jego ochrony i konserwacji;
- określenie i dokonanie analizy możliwości i sposobów adaptacji do nowej funkcji nieużytkowanych obiektów historycznej architektury drewnianej Podkarpacia;
- opracowanie wytycznych konserwatorskich/zaleceń do metodologii postępowania konserwatorskiego w przypadku grecko-katolickich drewnianych cerkwi w stanie ruiny, zlokalizowanych na obszarze Pogórza Dynowskiego.

Drugi obszar prowadzonych przez mnie badań dotyczy rozpoznania i systematyzacji rozwiązań architektonicznych stosowanych w przypadku drewnianego historycznego budownictwa Podkarpacia, oraz identyfikacji i systematyzacji rodzajów oraz typów historycznych wernakularnych drewnianych budynków z tego obszaru. Dodatkowo badania obejmują również analizy historycznego rozwoju i przemian formalnych w zakresie tego budownictwa. Badania realizowane są w ramach współpracy z Muzeum Kultury Ludowej (MKL) w Kolbuszowej oraz prowadzone głównie w terenie (*in situ*). Szczególną uwagę poświęciłem studiom tradycyjnego budownictwa drewnianego Rzeszowiaków i Lasowiaków – grup etnicznych historycznie zamieszkujących tereny wokół miasta Rzeszów. Podjęty w badaniach zakres tematyczny jest o wysokim znaczeniu dla ochrony dziedzictwa architektonicznego Podkarpacia, bowiem historyczne budynki drewniane znikają z krajobrazu kulturowego tych ziem w przyspieszonym tempie, a to co pozostało wciąż jest niewystarczająco zbadane i usystematyzowane. Szczególnie dotyczy to obszarów wokół rozrastającego się dynamicznie miasta Rzeszowa, gdzie presja deweloperów wpłynęła drastycznie na postępujący z dnia na dzień zanik drewnianego budownictwa i tym samym utratę lokalnej tradycji budowlanej. Pośród budynków najściślej przestudiowanych (niepełna typologia) są przede wszystkim stajnie, chlewy czy spichlerze, ale też nadal ograniczona jest wiedza na temat mniej rozpowszechnionych typów drewnianych budynków mieszkalnych z tych okolic. Co ciekawe, dotychczasowe badania często skupiały się na reprezentatywnych

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

budynkach drewnianych datowanych do mniej więcej pierwszych dekad XX wieku, często „omijając” drewniane budownictwo z lat 50-tych czy 60-tych XX wieku. Celem prowadzonych badań jest wypełnienie tej luki w wiedzy na temat dziedzictwa architektury drewnianej Rzeszowiaków i Lasowiaków.

Za kluczową publikację z tego obszaru badań uważam artykuł pt. „*The Role of the Kolbuszowa Folk Culture Open-Air Museum in Studies of Traditional Wooden Architecture of the Rzeszowiaczy Ethnographic Group*”, opublikowany w czasopiśmie naukowym *MUZEOLOGIA A KULTURNE DEDICSTVO-MUSEOLOGY AND CULTURAL HERITAGE*, t. 3, (2021 r.).

W przedmiotowym obszarze badawczym za mój wkład w rozwój dyscypliny architektura i urbanistka należy uznać:

- scharakteryzowanie i usystematyzowanie typowych rozwiązań architektonicznych w przypadku historycznego budownictwa drewnianego Rzeszowiaków oraz Lasowiaków, oraz udokumentowanie w pracach naukowych znaczącej liczby historycznych drewnianych budynków (w tym również wykonanie inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskiej części budynków);
- wskazanie problemów związanych z ochroną dziedzictwa vernakularnego budownictwa drewnianego Rzeszowiaków oraz Lasowiaków, oraz opracowanie wytycznych dla MKL w Kolbuszowej dotyczących kierunku działań w zakresie przyszłej ochrony (w tym ekspozycji wybranych obiektów w Parku Etnograficznym MKL w Kolbuszowej).

Trzeci obszar moich badań dotyczy problematyki związanej z opracowywanymi i realizowanymi przeze mnie projektami o charakterze konserwatorskim, obejmującymi konserwację wystroju wewnątrz historycznych drewnianych budowli sakralnych Podkarpacia (w tym konserwacji polichromii, ikonostasów oraz wyposażenia ruchomego). Projekty te są ściśle związane z prowadzonymi przeze mnie badaniami naukowymi i umożliwiają zastosowanie w praktyce zarówno opracowanych przeze mnie metod postępowania, jak i konkretnych rozwiązań konserwatorskich. Ikonostasy oraz wystrój malarski stanowią wraz z bryłą architektoniczną przedmiotowych drewnianych świątyń organiczną całość, dlatego jakiegokolwiek działania w ochronie i konserwacji tych obiektów wymagają kompleksowego podejścia konserwatorskiego uwzględniającego wszystkie te aspekty/elementy. Ikonostasy same w sobie są elementem definiującym wewnętrzną przestrzeń cerkwi, zarówno w sensie architektonicznym jak i religijno-ideowym, dlatego bez ich właściwego odczytania i konserwatorskiej interpretacji zaburzony zostaje wymiar symboliczny świątyni. Prowadzone przez mnie badania mają kluczowe znaczenie dla właściwego rozumienia i ochrony dziedzictwa architektury drewnianej Polski południowo-wschodniej. Jednocześnie badania testują konkretne metody i rozwiązania techniczne, by tylko wspomnieć możliwość zastosowania analiz rezystograficznych do optymalizacji zakresu transferu polichromii w drewnianych cerkwiach. Omawiany obszar dowodzi, że moja praca w zakresie konserwacji

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

architektury drewnianej stanowi dopełnienie mojej działalności naukowej. Jako najistotniejsze publikacje w tym obszarze wskazuję artykuł naukowy pt. „*The application of the resistography for examination of the scope of wood tissue degradation in cross-sections of polychrome elements of wooden historic building in order to optimize the area of polychrome transfer – case study of orthodox church in Mięgisz Stary/Zastosowanie badań rezystograficznych do analizy zakresu degradacji tkanki drzewnej w przekrojach polichromowanych elementów zrębu ścian drewnianej budowli zabytkowej w celu optymalizacji obszaru transferu polichromii – na przykładzie cerkwi w Mięgiszu Starym*”, opublikowany w *WIADOMOŚCIACH KONSERWATORSKICH – JOURNAL OF HERITAGE CONSERVATION* (nr 42/2015), a także artykuł pt. „*Iconostasis of the orthodox church in Babice (Krzywca commune) – conservation analysis/Ikonostas cerkwi w Babicach (gmina Krzywca) – analiza konserwatorska*”, opublikowany jako rozdział w monografii *Sustainable management of natural and cultural resources in the Dynow Foothills as a determinant of tourism development/Zrównoważona gospodarka zasobami przyrodniczymi i kulturowymi na Pogórzu Dynowskim determinantą rozwoju turystyki* (2017).

W przedmiotowym obszarze badawczym, za mój wkład w rozwój nauki można uznać:

- wskazanie kierunków kompleksowego podejścia konserwatorskiego w zakresie ochrony i konserwacji dziedzictwa sakralnej architektury drewnianej Polski południowo-wschodniej;
- opracowanie kilkunastu dokumentacji konserwatorskich ikonostasów drewnianych cerkwi (m. in. w Babicach) oraz projektów konserwatorskich dotyczących wystroju wnętrz drewnianych świątyń Podkarpacia, a także wytycznych do konkretnych rozwiązań technicznych i technologicznych w przypadku kompleksowego podejścia konserwatorskiego;
- badania nad zastosowaniem analiz rezystograficznych do optymalizacji transferu polichromii w drewnianych świątyniach.

Czwarty obszar prowadzonych przez mnie badań dotyczy problematyki ochrony i konserwacji dziedzictwa wernakularnej architektury drewnianej w innych rejonach kulturowych niż Polska. Poruszane zagadnienia są analizowane w odniesieniu zarówno do specyfiki budownictwa drewnianego danego terenu, jak i tradycji konserwatorskich z nim związanych. Przedmiotowy zakres badań jest wynikiem mojego rozwoju naukowego oraz intensyfikacji mojej współpracy naukowej z jednostkami badawczymi w różnych rejonach świata. Studia nad wernakularną architekturą drewnianą odmiennych rejonów kulturowych są niezwykle istotne dla uzyskania całościowego obrazu stanu zachowania dziedzictwa budownictwa drewnianego oraz współczesnych tendencji jego ochrony. Poruszane przez mnie zagadnienia są równocześnie podstawowe dla kształtowania świadomości społecznej o ponadczasowej wartości tego dziedzictwa. Prowadzone badania mają ważne znaczenie dla weryfikacji metod stosowanych w ochronie i konserwacji historycznej architektury drewnianej w Polsce, co potwierdza uniwersalność poruszanej problematyki. Badania realizowane są

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

w kooperacji z naukowcami z Japonii (m. in. Tsukuba University, Tokyo University, Hokkaido University), Chin (Tongji University), USA (University of Berkeley, Middle Tennessee State University), Ukrainy oraz Australii (Melbourne University). Wśród osiągnięć naukowych w badaniach prowadzonych w przedmiotowym zakresie pragnę wymienić moim zdaniem trzy najważniejsze:

- 1) Opracowanie wytycznych do metodologii konserwacji chat płytowych w Australii – te wczesne drewniane budynki pozostawione przez australijskich pionierów nie były wcześniej studiowane pod tym kątem, co znacznie podkreśla rangę moich badań realizowanych na tym terenie i w tym zakresie. Wyniki tych badań zostały przedstawione w 2022 r. w artykule przygotowanym przeze mnie we współautorstwie z badaczami z Melbourne University w Australii, zatytułowanym „*Preserving Australia’s Timber Heritage – Some Preliminary Guidelines for the Conservation of Slab Huts*”, opublikowanym w *INTERNATIONAL JOURNAL OF CONSERVATION SCIENCE*, t. 13, z. 1. Pragnę dodać, iż w ramach obecnej współpracy z w/w jednostką naukową w Australii kontynuuję badania nad chatami płytowymi, m. in. poszukując właściwych rozwiązań do ich ochrony przed pożarami buszu.
- 2) Uczestnictwo (członek zespołu) w międzynarodowym grantie badawczym „*Conservation Method of Wooden Churches in Ukraine – Comparative Study of Log Construction Conservation Method between Japan and Eastern Europe*”; numer projektu: 16H04483, finansowanym przez Japan Society for the Promotion of Science (JSPS); realizowanym w latach 2016-2019.
- 3) Realizacja w 2022 r. samodzielnego projektu badawczego „*Damage Reconstruction of Cultural Property Buildings at Geopolitical Risk in Eastern Europe*” w Japonii na University of Tsukuba, w ramach finansowania (fellowship) uzyskanego od Japan Society for the Promotion of Science (nr projektu: S22065). Badania zrealizowane w ramach projektu dotyczyły analizy doświadczeń Japonii w konserwacji i rekonstrukcji obiektów architektury drewnianej uszkodzonej podczas nagłego kataklizmu (np. trzęsienie ziemi), w perspektywie zastosowania wypracowanych rozwiązań do konserwacji i rekonstrukcji drewnianych budynków we Wschodniej Europie (Ukraina), które uległy uszkodzeniu w wyniku działań wojennych.

W przedmiotowym obszarze badawczym, za mój wkład w rozwój nauki w dziedzinie architektura i urbanistyka można uznać:

- Zainicjowanie badań nad zastosowaniem doświadczeń japońskiej tradycji konserwacji architektury drewnianej do rekonstrukcji drewnianych budynków na Ukrainie, uszkodzonych w skutek działań wojennych;
- Wyznaczenie kierunków i sposobów ochrony dziedzictwa wernakularnej architektury drewnianej w Australii, oraz opracowanie wytycznych do metodologii ochrony i konserwacji australijskich chat płytowych.

Piąty obszar moich badań wyznacza problematyka związana z ochroną i konserwacją dziedzictwa budownictwa drewnianego w szerszym kontekście ochrony krajobrazu kulturowego. Zagadnienie to powinno być traktowane jako jedno z priorytetowych wyzwań konserwatorstwa, szczególnie w tych rejonach świata, gdzie architektura drewniana historycznie stanowiła zdecydowaną dominantę w krajobrazie kulturowym. Przykładem są tutaj chociażby Chiny, Japonia, kraje Azji południowo-wschodniej czy Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, gdzie budownictwo drewniane stanowi rdzeń dziedzictwa materialnego. Do obszarów tych zalicza się również Polska. Na w/w obszarach, a także niestety i w naszym kraju, obserwujemy w ostatnich latach znaczące przeobrażenia w krajobrazie kulturowym, z którego w przyspieszonym tempie znikają drewniane budynki, stanowiące jeszcze do niedawna stały i podstawowy jego element. Za jedną ze stosowanych form ochrony tradycyjnego krajobrazu kulturowego uznać można muzeum na wolnym powietrzu, którego sposób organizacji i funkcjonowania jest odzwierciedleniem tendencji konserwatorskich z danego momentu czasowego i obszaru kulturowego. Przeprowadzone przez mnie analizy historycznych i współczesnych tendencji w organizacji i funkcjonowaniu wybranych muzeów na wolnym powietrzu stanowią przyczynek do dyskusji przyszłych sposobów zarządzania i projektowania konserwatorskiego w przypadku zespołów architektury drewnianej, stanowiących podstawowy element krajobrazu kulturowego.

Za kluczową publikacją z tego obszaru badań uważam artykuł pt. „*Open-Air Museum in the Great Smoky Mountains National Park, USA: The Issue of Authenticity in Protecting the Cultural and Natural Landscape*”, opublikowany w *WIADOMOŚCIACH KONSERWATORSKICH – JOURNAL OF HERITAGE CONSERVATION* (nr 66/2021), a także artykuł pt. „*Conservation of wooden built heritage in Poland – current state and future challenges*”, przyjęty do druku w materiałach konferencyjnych – 6th International Conference on Conservation of Architectural Heritage (ukaze się drukiem we wrześniu 2023 r.).

W przedmiotowym obszarze badawczym za mój wkład w rozwój nauki można uznać:

- Wskazanie sposobów ochrony historycznej zabudowy drewnianej w szerszym kontekście ochrony krajobrazu kulturowego;
- Wyznaczenie kierunków i sposobów ochrony krajobrazu kulturowego, a także jego interpretacji w planowaniu i ustanawianiu instytucji muzeum na otwartym powietrzu oraz parku narodowego chroniącego równocześnie dziedzictwo naturalne i dziedzictwo kultury materialnej danego regionu.

Obszar szósty mojej działalności naukowo – badawczej dotyczy problematyki ochrony i konserwacji architektury drewnianej w tradycji kultury zachodniej oraz azjatyckiej, w aspekcie rozumienia i stosowania kryterium autentyczności w obu tych obszarach kulturowych. Jednocześnie badania są ukierunkowane na analizę zagadnienia interpretacji kontekstu architektonicznego w procesie konserwacji drewnianego dziedzictwa

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

architektonicznego w odniesieniu do kryterium autentyczności w danym aspekcie kulturowym. Badania realizowane w tym obszarze zakresowym uważam za moją podstawową i najważniejszą aktywność naukowo-badawczą po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych, oraz najistotniejsze ze względu na dokonania naukowe oraz wkład w rozwój nauki.

Zagadnienie ochrony i konserwacji architektury drewnianej w odniesieniu do kryterium autentyczności było przeze mnie już wstępnie analizowane na etapie przygotowywania pracy doktorskiej. Badania wówczas przeprowadzone zmierzały do odczytania i ewaluacji tego zagadnienia głównie w przypadku budownictwa drewnianego Polski południowo-wschodniej. Po ukończeniu pracy doktorskiej kontynuowałem i pogłębiałem badania nad tą problematyką, poszerzając zakres moich studiów o obszary kulturowe, gdzie architektura drewniana historycznie stanowi podstawowy rodzaj budownictwa. Ze względu na zauważalne różnice zarówno w poziomie znaczeń drewnianego budynku, jak i stosowanych podejściach do konserwacji dziedzictwa architektury drewnianej w kręgu kultury zachodniej oraz azjatyckiej (głównie Chin, Japonii oraz krajów Azji południowo-wschodniej), zasadnicza część moich badań skupiona została na analizach tych właśnie obszarów kulturowych z perspektywy stosowania i rozumienia kryterium autentyczności. Do podjęcia tego tematu skłonił mnie brak tego typu opracowania naukowego analizującego w/w zagadnienie, a także aktualny stan ochrony i konserwacji dziedzictwa architektury drewnianej. Różnorodność podejść i stosowanych metodologii konserwatorskich, przy jednoczesnym braku opracowań ewaluujących te metodologie, prowadzić może do niewłaściwych działań konserwatorskich i w konsekwencji falsyfikacji warstwy znaczeniowej historycznego budownictwa drewnianego. Zasadnicza część badań była zrealizowana *in situ* na terenie USA, Chin oraz Japonii, we współpracy z ośrodkami naukowymi z tamtych krajów. Było to możliwe dzięki finansowaniu uzyskanemu w ramach przyznanych stypendiów naukowych/pobytów studialnych. Dodatkowo badania były przeprowadzone podczas mojego uczestnictwa (członek zespołu badawczego) w międzynarodowym grantie naukowym, dotyczącym porównania metodologii konserwacji architektury drewnianej w Europie Wschodniej oraz Japonii. Badania terenowe były prowadzone między innymi na najważniejszych historycznych budowlach drewnianych Japonii (grant badawczy *“Conservation Method of Wooden Churches in Ukraine – Comparative Study of Log Construction Conservation Method between Japan and Eastern Europe”*; numer projektu: 16H04483, finansowany przez Japan Society for the Promotion of Science (JSPS); realizowany w latach 2016-2019). Wyniki badań dostarczają danych i rozstrzygnięć, które mają zastosowanie w praktyce konserwatorskiej. Za najważniejsze publikacje omawiające wyniki badań zrealizowanych w ramach omawianego obszaru uważam dwie monografie naukowe: *„Authenticity in the Preservation of Historical Wooden Architecture – Problems and Challenges. Case Studies from the American South”*, opublikowaną przez wydawnictwo CRC PRESS, TAYLOR&FRANCIS GROUP (2020 r.), oraz *„Authenticity and Wooden Architecture Preservation in Asia – a Chinese perspective”*, opublikowaną przez wydawnictwo CRC PRESS, TAYLOR&FRANCIS GROUP (2022 r.). **W/w monografie stanowią przedmiotowe osiągnięcie**

naukowe wykazane w tym wniosku, które zostało szczegółowo omówione w pkt. 5 niniejszego autoreferatu.

Pragnę nadmienić, iż wyniki badań zrealizowanych w ramach omówionego powyżej obszaru badawczego zostały zawarte także w artykule pt.: „*The Issue of Authenticity in Reconstruction of Wooden Building as an Interpretation of the Historical Site - Case Studies of Log Cabins from Tennessee State, USA*”, opublikowanym w *ADVANCES IN SCIENCE AND TECHNOLOGY*, t. 109, (2021 r.); artykule pt.: „*Relocation of a Wooden Building as an Interpretation of a Historical Site—Case Studies of Log Cabins from Tennessee State, USA*”, opublikowanym w *WIADOMOŚCIACH KONSERWATORSKICH – JOURNAL OF HERITAGE CONSERVATION*, (nr. 64/2020); oraz artykule pt.: „*Authenticity and significance in wooden buildings – the problems of conservation of orthodox churches from Poland*”, opublikowanym w *PROCEDIA – SOCIAL AND BEHAVIORAL SCIENCES*, t. 225, ELSEVIER, (2016 r.).

W przedmiotowym obszarze badawczym, za mój wkład w rozwój dyscypliny architektura i urbanistka można uznać:

- wskazanie zagrożeń związanych z niewłaściwym sposobem/niewłaściwą metodologią ochrony i konserwacji architektury drewnianej;
- wskazanie zagrożeń związanych z interpretacją kontekstu architektonicznego w procesie konserwacji drewnianego dziedzictwa architektonicznego, w odniesieniu do kryterium autentyczności w danym aspekcie kulturowym;
- wyznaczenie kierunków i sposobów ochrony dziedzictwa budownictwa drewnianego w odniesieniu do implementacji kryterium autentyczności w danym aspekcie kulturowym;
- identyfikacja i analiza dotychczasowych sposobów ochrony i konserwacji architektury drewnianej Południa Stanów Zjednoczonych;
- opracowanie wytycznych konserwatorskich w odniesieniu do kryterium autentyczności drewnianej struktury architektonicznej, mających zastosowanie w procesie ochrony i konserwacji zespołów historycznej zabudowy drewnianej;
- uzupełnienie dotychczasowej luki w wiedzy na temat ochrony i konserwacji drewnianego dziedzictwa architektonicznego w Chinach z perspektywy ewaluacji kryterium autentyczności.

Scharakteryzowaną powyżej działalność naukowo-badawczą po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych realizowałem w kooperacji z wieloma zagranicznymi ośrodkami naukowymi oraz w dużej mierze dzięki finansowaniu uzyskanemu w ramach przyznanych mi stypendiów naukowych, pobytów studialnych i projektów badawczych w zagranicznych ośrodkach naukowo-badawczych. Szczegółowe informacje dotyczące w/w międzynarodowej

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

---

współpracy i mojej naukowej aktywności w zagranicznych ośrodkach badawczych zawarłem w części autoreferatu: „Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej”.

Jednocześnie po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych prowadziłem badania naukowe również w zakresie badań podstawowych (działalności statutowej), w ramach następujących projektów:

2013 r. – Badania obiektów zabytkowych w zakresie aplikacji programów funkcjonalno – użytkowych i zachowania struktur pierwotnych – Część 2 – U-8594/DS

2014 r. – Zachowanie struktur historycznych budowli zabytkowych z uwzględnieniem współczesnych programów rozwiązań architektonicznych – Część 1 – U-550/DS

2015 r. – Zachowanie struktur historycznych budowli zabytkowych z uwzględnieniem współczesnych programów rozwiązań architektonicznych – Część 2 – U-550/DS

2016 r. – Zachowanie dziedzictwa w kontekście współczesnych nurtów architektonicznych – Część 1 – U-702/DS

2017 r. – Zachowanie dziedzictwa w kontekście współczesnych nurtów architektonicznych – Część 2 – U-702/DS.

2018 r. – Zachowane potencjały dziedzictwa – Część 1 – DS.BZ.18.001

2019 r. – Zachowane potencjały dziedzictwa – Część 2 – DS.BZ.18.001

2020 r. – Ocalony dorobek architektoniczny w programach rozwoju krajobrazów kulturowych – UPB.BZ.20.001

2021 r. – PB21.BZ.21.001

2022 r. – PB22.BZ.22.001

Po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych wyniki swoich badań zaprezentowałem na ośmiu konferencjach naukowych (jednej krajowej i na siedmiu międzynarodowych):

1) X Konferencja Naukowo-Techniczna „Błękitny San” (temat przewodni: „Zrównoważona turystyka szansą ochrony środowiska naturalnego, dziedzictwa kulturowego i rozwoju gospodarczego gmin Pogórza Dynowskiego” [“Sustainable tourism as the opportunity of protection of the environment, cultural heritage and economic development of municipalities from Dynow Foothills”]), 13 – 14 czerwiec 2013 roku, Nozdrzec; na konferencji

---

zaprezentowałem wyniki własnych badań naukowych w wystąpieniu pt.: *„Problematyka konserwacji drewnianej architektury cerkiewnej z obszaru Pogórza Dynowskiego”*.

2) Międzynarodowa konferencja naukowa dotycząca tradycji budownictwa drewnianego „Drewniana tradycja, dziedzictwo, współczesność, przyszłość” (The wooden tradition, heritage, present and future), 23-25 października 2014, Wydział Architektury, Politechnika Gdańska, Gdańsk; na konferencji zaprezentowałem wyniki własnych badań naukowych w wystąpieniu pt.: *„The authenticity of the historic wooden building from the point of view of contemporary conservation doctrines”*;

3) SHATIS`15 – 3rd International Conference on Structural Health Assessment of Timber Structures, 9-11 Wrzesień 2015, Wrocław, Polska; na konferencji zaprezentowałem wyniki własnych badań naukowych w wystąpieniu pt.: *„Conservation strategies in rescuing wooden temple: a case study of the Mięksisz Stary church”*;

4) 1th International Conference on “Conservation of Architectural Heritage” (CAH 2015), 23-27 Listopad 2015, Luxor-Aswan, Egipt; na konferencji zaprezentowałem wyniki własnych badań naukowych w wystąpieniu pt.: *„Authenticity and significance in wooden buildings – the problems of conservation of orthodox churches from Poland”*; dodatkowo podczas obrad konferencji pełniłem funkcję moderatora dwóch sesji naukowych;

5) International Interdisciplinary Scientific Conference “(De)Coded History in Architecture” [(At)koduota istorija architektūroje], 12–14 Maj 2016, Vilnius Art Academy, Institute of Art History and Lithuanian Art Historians Society, Wilno i Dubingiai, Litwa; na konferencji zaprezentowałem wyniki własnych badań naukowych w wystąpieniu pt.: *„Conservation of architectural heritage as the transmission of tradition – historical narrative and authenticity”*;

6) International Congress – „Preserving transcultural heritage: your way or my way? Questions on Authenticity, Identity and Patrimonial Proceedings in the Safeguarding of Architectural Heritage Created in the Meeting of Cultures”, 5-8 Lipiec 2017, School of Arts and Humanities – University of Lisbon; Lizbona, Portugalia; na konferencji zaprezentowałem wyniki własnych badań naukowych w wystąpieniu pt.: *„Safeguarding of Abandoned Architectural Heritage in Poland Originally Belonging to Religious Minorities - Problems and Challenges”*;

7) 22th International Conference on Rehabilitation and Reconstruction of Buildings (CRRB2020), WTA Czech Republic and Faculty of Civil Engineering at Brno University of Technology, 19-20 listopad 2020, Republika Czeska; na konferencji zaprezentowałem wyniki własnych badań naukowych w wystąpieniu pt.: *„The Issue of Authenticity in Reconstruction of Wooden Building as an Interpretation of the Historical Site - Case Studies of Log Cabins from Tennessee State, USA”*;

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

8) 6th International Conference on “Conservation of Architectural Heritage” (CAH-2022), 25-27 Maj 2022, University of Palermo, Palermo, Sycylia, Włochy; na konferencji zaprezentowałem wyniki własnych badań naukowych w wystąpieniu pt.: *„Conservation of wooden built heritage in Poland – current state and future challenges”*;

9) International Heritage and Cultural Conservation Conference (InHERIT2023), 16-18 sierpień 2023, University of Technology Sarawak, Sibul, Sarawak, Malezja; na konferencji zaprezentowałem wyniki własnych badań naukowych w wystąpieniu pt.: *“The discourse on authenticity in protection of wooden temples of Chinese Sacred Mountains”*.

Oprócz uczestnictwa w w/w konferencjach byłem członkiem komitetu organizacyjnego dwóch konferencji międzynarodowych, jednej krajowej oraz jednego międzynarodowego seminarium naukowego.

Za działalność naukową po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych (publikacje naukowe w czasopiśmie o wysokiej punktacji) otrzymałem w 2021 r. oraz 2022 r. nagrody rektora PRz. Równolegle otrzymałem w 2021 r. nagrodę rektora PRz za opublikowanie monografii naukowej pt.: *„Authenticity in the Preservation of Historical Wooden Architecture – Problems and Challenges. Case Studies from the American South”* w wydawnictwie CRC PRESS, TAYLOR&FRANCIS GROUP.

Na potrzeby ewaluacji jakości działalności naukowej za lata 2017-2021 na Politechnice Rzeszowskiej im. Ignacego Łukasiewicza w zakresie dyscypliny: *architektura i urbanistyka*, osiągnięcia w mojej pracy naukowo-badawczej zostały wytypowane do uwzględnienia (w wymaganym do w/w ewaluacji) opisie *„wpływu działalności naukowej realizowanej na PRz na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki”*. Przedstawione zostało praktyczne zastosowanie wyników moich badań nad ochroną i konserwacją wernakularnego budownictwa drewnianego Południa Stanów Zjednoczonych, a w szczególności badań nad interpretacją kontekstu architektonicznego w praktyce konserwatorskiej tego kraju. Wytyczne oraz zalecenia konserwatorskie wynikające z tych badań są wykorzystywane w praktyce zarządzania dziedzictwem architektury drewnianej przez administrację Parków Stanowych w Tennessee (Tennessee State Parks), a szczególnie w planowaniu prac konserwatorskich związanych z ochroną i konserwacją historycznych budynków z bali, znajdujących się w obszarze w/w parków. Związek między wynikami moich badań naukowych oraz działalności naukowej w zakresie konserwacji architektury drewnianej a otoczeniem społeczno-gospodarczym w stanie Tennessee w USA został potwierdzony w oficjalnym piśmie wystawionym przez prof. dr Carroll Van West, Historyka Stanu Tennessee, dyrektora MTSU Center for Historic Preservation na Middle Tennessee State University w Murfreesboro, Tennessee, USA. Efekty mojej pracy naukowej w sposób wymierny wpłynęły na pozytywny wynik ewaluacji przeprowadzonej przez Ministerstwo Edukacji i Nauki – Politechnice Rzeszowskiej przyznana została kategoria naukowa A w dyscyplinie: architektura i urbanistyka.

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

Podsumowując prezentację osiągnięć naukowo-badawczych po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych pragnę wspomnieć, że wyniki badań zostały opublikowane w recenzowanych i punktowanych: 2 monografiach naukowych, 1 materiałach pomocniczych w postaci monografii, a także w 19 artykułach naukowych. Należy zaznaczyć, że 2 monografie naukowe oraz 10 artykułów zostało opublikowanych w języku angielskim, 7 artykułów w podwójnej wersji językowej (polskiej i angielskiej). Materiały pomocnicze i 2 artykuły opublikowano w języku polskim ze streszczeniem w języku angielskim.

Podkreślenia wymaga, że zarówno obie monografie, materiały pomocnicze, jak i 17 artykułów to publikacje autorskie, zaś w przypadku 2 pozostałych artykułów współautorskich jestem pierwszym autorem.

5. Wskazanie i omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).

Osiągnięciem naukowym będącym podstawą do ubiegania się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego są dwie n/w monografie autorskie, stanowiące podsumowanie moich badań nad problematyką rozumienia i stosowania kryterium autentyczności w ochronie i konserwacji architektury drewnianej w tradycji kultur zachodu oraz wschodu.

- 1) **Tomaszek Tomasz (100%)**, *Authenticity in the Preservation of Historical Wooden Architecture – Problems and Challenges. Case Studies from the American South*, 2020, Londyn: CRC PRESS, TAYLOR&FRANCIS GROUP, ss. 156, ISBN: 978-0-367-46163-8 (Hbk); ISBN: 978-1-003-02732-4 (eBook); DOI: 10.1201/9781003027324; (zał. H1).

Recenzenci:

- Profesor Klaudia Stala, Dyrektor Instytutu Historii Architektury i Konserwacji Zabytków, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska;
- Profesor Carroll Van West, Director of the Center for Historic Preservation, Middle Tennessee State University, Murfreesboro, TN, USA.

- 2) **Tomaszek Tomasz (100%)**, *Authenticity and Wooden Architecture Preservation in Asia – a Chinese perspective*, 2022, Londyn: CRC PRESS, TAYLOR&FRANCIS GROUP, ss. 232, ISBN: 978-1-032-33179-9 (hbk), ISBN: 978-1-032-33181-2 (pbk), ISBN: 978-1-003-31859-0 (ebk), DOI: 10.1201/9781003318590, (zał. H2).

Recenzenci:

- Profesor Xiaoming Zhu, College of Architecture and Urban Planning, Tongji University, Shanghai, Chińska Republika Ludowa;
- Profesor Yasufumi Uekita, Heritage Studies Program, Faculty of Art and Design, University of Tsukuba, Tsukuba, Japonia.

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

(Kopie cyfrowe wskazanych powyżej dwóch monografii zostały załączone do wniosku przewodniego w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego jako pliki w formacie PDF, o nazwach [H1] oraz [H2])

Termin „autentyczność”, zgodnie z jego grecko-rzymskim pochodzeniem często tłumaczony jako „prawdziwość” czy „oryginalność”, na stałe wszedł do międzynarodowego dyskursu dotyczącego zasad ochrony, konserwacji oraz restauracji dziedzictwa architektonicznego za sprawą tzw. zwanej *Karty Weneckiej*, przyjętej w 1964 roku przez II Międzynarodowy Kongres Architektów i Techników Zabytków w Wenecji. Już od samego początku dokument spotykał się z falą krytyki, wedle której postulowane w nim zasady zostały sformułowane zasadniczo w zachodnioeuropejskich ramach pojęciowych i ideologicznych, co kwestionuje możliwość zastosowania tych zasad wraz z jednoznacznym pojęciem autentyczności w kontekście odmiennych obszarów kulturowych. Dodatkowo – co bezpośrednio wynikało z zasad zaproponowanych przez Kartę Wenecką i było szczególnie trudne do pogodzenia w przypadku budownictwa drewnianego, zwłaszcza w krajach azjatyckich – krytykowano podejście w przeważającej większości „archeologiczne” do historycznych budynków, to znaczy skupiające się głównie na oryginalnym materiale. W następnych dekadach zarówno sam termin „autentyczność”, jak i problematyczność jego zastosowania w dyskursie i praktyce konserwacji architektury drewnianej w różnych kręgach kulturowych, był coraz częściej dyskutowany. Wynikiem tego było uznanie konieczności poszerzenia ram rozumienia znaczenia tego terminu, co zostało później podkreślone w ogłoszonym w 1994 roku dokumencie *The Nara Document on Authenticity*, oraz sformułowanie szczególnych zasad postępowania w przypadku konserwacji i restauracji budownictwa drewnianego, które zostały zawarte między innymi w *Karcie Zasady Ochrony Historycznych Budynków Drewnianych [Principles for the Preservation of Historic Timber Structures]*, przyjętej przez ICOMOS w 1999 w Meksyku.

Przedstawione dwie monografie stanowią podsumowanie kilkuletnich badań autora dotyczących ochrony, konserwacji oraz interpretacji historycznej architektury drewnianej w odniesieniu do sposobów odczytywania oraz zastosowania kryterium autentyczności zarówno w filozofii oraz teorii, jak i praktyce konserwatorskiej przyjętej w krajach zachodnich oraz azjatyckich. Celem podjętych badań było rozpoznanie oraz ewaluacja stosowanych rozwiązań oraz metodologii konserwatorskich w pryzmacie autentyczności, a tym samym wykazanie „słabych punktów” w podejmowanych działaniach, przy jednoczesnym odniesieniu do tradycyjnego ujmowania struktury drewnianej i jej konserwacji w danym aspekcie kulturowym. Ustalenia z badań mają zastosowanie praktyczne, stanowiąc bazę do zaleceń konserwatorskich dla przyszłych zabiegów w zakresie ochrony dziedzictwa architektury drewnianej, oraz równoległe znacząco wzbogacają dotychczasową wiedzę w zakresie poruszanej problematyki.

Wybór Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej oraz Chińskiej Republiki Ludowej jako reprezentatywnych obszarów kulturowych na przeprowadzenie badań nie był przypadkowy. Wcześniejsza działalność naukowa autora skupiona była na analizie problematyki konserwacji architektury drewnianej krajów europejskich, w tym głównie Polski. W wyniku przeprowadzonych studiów koniecznym stało się poszerzenie obszaru badawczego na obszary pozaeuropejskie, co nie tylko gwarantowało pełniejsze i bardziej wyczerpujące odniesienie się do specyfiki drewnianego budownictwa oraz analizowanych zagadnień, ale też pozwoliło na konfrontację i ewaluację odmiennych metodologii i podejść konserwatorskich. W konsekwencji, zakres badań został poszerzony na obszary kulturowe, gdzie budownictwo drewniane stanowi jedną z najważniejszych części dziedzictwa architektonicznego i stanowi o specyfice tych miejsc, a jednocześnie zarówno samo budownictwo drewniane jak i jego ochrona ujmowane są z perspektywy odmiennych założeń teoretycznych czy filozoficznych. Z jednej strony jest to „Nowy Świat” (głównie Stany Zjednoczone), gdzie przywiezione przez pierwszych osadników tradycje europejskiego budownictwa drewnianego zainicjowały jeden z najważniejszych rejonów występowania tego typu struktur architektonicznych. Z drugiej strony jest to Azja południowo-wschodnia, obszar bez wątpienia z najbogatszą tradycją budownictwa drewnianego na świecie, a tam prym wiodą Chiny. Tradycja chińskiej architektury drewnianej sięga czasów starożytnych i jest głęboko zakorzeniona w duchowych i religijnych zwyczajach tego kraju. Jest też niewątpliwie szczytowym osiągnięciem budownictwa w kulturze azjatyckiej, oraz jednocześnie inspiracją dla architektury innych krajów tamtej części świata.

Monografia ***Authenticity in the Preservation of Historical Wooden Architecture – Problems and Challenges. Case Studies from the American South***, podejmuje ważny temat dotyczący problematyki autentyczności w praktyce ochrony i konserwacji historycznej drewnianej architektury wernakularnej południowych stanów w USA. Zagadnienie zostało przedstawione na podstawie studiów zrealizowanych na wybranych przykładach budynków drewnianych z obszaru stanu Tennessee. Przedyskutowana tematyka odnosi się do współczesnych teorii konserwacji dziedzictwa architektonicznego oraz konotacji znaczenia terminu „autentyczność” w tradycji myśli zachodniej.

Monografia stanowi podsumowanie badań naukowych zrealizowanych w ramach stażu naukowego (Research Fellowship) w MTSU Center for Historic Preservation na Middle Tennessee State University w Murfreesboro, Tennessee, USA w latach 2017-2018. Badania były finansowane z grantu badawczego uzyskanego z Fundacji Kościuszkowskiej (the Kosciuszko Foundation), oraz realizowane we współpracy z Prof. dr Carroll Van West, dyrektorem MTSU Center for Historic Preservation oraz Dr Stacey Graham. Zasadniczą część projektu naukowego stanowiły badania terenowe *in situ*.

Wybór Tennessee jako centralnego punktu odniesienia w przeprowadzonych badaniach naukowych (projekcie badawczym) nie jest przypadkowy. Stan ten jest uznawany za

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

nadzwyczaj ważne „ognisko kulturowe” w studiach nad architekturą wernakularną Stanów Zjednoczonych, gdzie upatruje się początków użycia rozpowszechnionych później sposobów narożnego łączeń belek w konstrukcji zrębowej (typów zamków) oraz ewolucji poszczególnych typów drewnianych budynków. Na taki stan rzeczy wskazują chociażby zaawansowane badania przeprowadzone przez wybitnych znawców tematu Terrygo Jordana i Richarda Hulana, którzy ten rejon wskazują jako podstawowy dla ukształtowania się tradycji architektury drewnianej USA. To na te tereny, stanowiące podówczas jeszcze dziewicze pogranicze przyszłych Stanów Zjednoczonych, przybywali pierwsi osadnicy Europejscy, przywożąc ze sobą tradycje budownictwa drewnianego z różnych zakątków Starego Świata. Wymieszane ze sobą oraz zmodyfikowane przez lokalne wymogi techniczne i materiałowe, tradycje te stworzyły podstawy rozwiązań architektonicznych oraz ciesielskich budownictwa drewnianego Nowego Świata.

Tennessee, stan rozciągający się od górskiego pasma Appalachów do delty rzeki Missisipi, jest jednocześnie przez znawców tematu uznawany jako wzorcowy dla studiów tradycyjnego budownictwa drewnianego amerykańskiego Południa (południowo-wschodniej części Stanów Zjednoczonych). Stanowi równoległe nieocenione studium przypadku dla badań dotyczących ewolucji praktyki ochrony i konserwacji wernakularnej architektury drewnianej Stanów Zjednoczonych, w tym szczególnie w jego południowej części. To właśnie na obszarze Tennessee wczesne wysiłki na rzecz ochrony dziedzictwa architektonicznego skoncentrowały się na budynkach pozostawionych przez pierwszych osadników europejskich, którzy przybywali na te tereny od 1770 roku do uzyskania państwowości w 1796 r., a także budynkach z okresu ekspansji gospodarczej i kulturalnej w epoce tzw. Królestwa Bawełny w latach 1830-1860, okresu znaczącego rozwoju i prosperity Południa tuż przed wojną secesyjną w 1861 r.

Słusznym jest zatem stwierdzenie, że znaczenie stanu Tennessee dla rozwoju tradycji budownictwa drewnianego USA jest podstawowe i nieocenione, bowiem to właśnie tutaj krystalizowała się architektoniczna forma drewnianych chat pionierów oraz pierwowzorów budynków użyteczności publicznej wczesnych lat Stanów Zjednoczonych. Badania przedstawione w monografii pozwalają spojrzeć na dotychczasowe tendencje w ochronie i konserwacji wernakularnej architektury drewnianej tych ziem z zupełnie innej, nowatorskiej perspektywy, dostarczając istotnych danych dla przyszłych działań w tym zakresie. Studia przypadków poszczególnych wybranych reprezentatywnych budynków w konstrukcji zrębowej ze stanu Tennessee stały się przyczynkiem do sformułowania tez oraz wniosków istotnych zarówno dla pełniejszego zrozumienia dziedzictwa historycznej architektury drewnianej amerykańskiego Południa, jak i kwestii jego właściwej ochrony w przyszłości (przy zastosowaniu metodologii konserwatorskich zmierzających do zachowania wieloaspektowego poziomu autentyczności przedmiotowych budynków).

Istotnym i nowatorskim zagadnieniem przedstawionym w monografii jest systematyczne porównanie procesu ochrony, konserwacji i rekonstrukcji chat w konstrukcji zrębowej na terenie rejonowych parków (utworzonych w miejscach o szczególnym znaczeniu kulturowym) oraz na obszarach historycznych o statusie parków narodowych. Na podstawie przeprowadzonych badań ukazany został wpływ, jaki na decyzje podejmowane w zakresie

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

konserwacji i/lub odbudowy budynków ma planowana publiczna interpretacja przestrzeni architektonicznej. Omawiając wczesny przypadek rekonstrukcji chaty z bali w typie „saddlebag” w Meriwether Lewis National Monument, która miała miejsce jeszcze w okresie depresji w latach 30-tych XX wieku, a także opisując wykonane w latach późniejszych podobne rekonstrukcje drewnianych budynków z bali, monografia przedstawia i dyskutuje długą tradycją stosowania przez instytucję parków narodowych (National Park Service) w USA zabiegu przywrócenia struktury architektonicznej w celu zinterpretowania i zilustrowania miejsca o znaczeniu historycznym.

Innym zagadnieniem poruszonym w opracowaniu (monografii) jest analiza porównawcza podejścia do wartościowania, interpretacji oraz ochrony i konserwacji historycznych domów z bali przez ich właścicieli (osoby prywatne), w zestawieniu do podejścia prezentowanego przez ekspertów oraz urzędników władz lokalnych czy rejonowych. Istotnych ustaleń w tej kwestii dostarczyły badania przeprowadzone na obszarze Cane Ridge, który jako jeden z ostatnich w stanie Tennessee zachowuje do dnia dzisiejszego typowy wiejski krajobraz tej części amerykańskiego Południa. Znajdujące się tam drewniane domy, pamiętające czasy pierwszych lat osadnictwa pionierów, odzwierciedlają zmiany społeczne i kulturowe regionu. W swojej zmodyfikowanej w wyniku wieloletnich transformacji bryle architektonicznej, niejednokrotnie powiększonej w celu pomieszczenia liczniejszej rodziny, ukazują jak zmiany społeczne wpływają na ewolucję zmian architektonicznych i przestrzennych implementowanych w same te budynki.

Specyficzna podatność budynku z bali na modyfikacje sposobu jego użytkowania, wynikające ze zmieniających się na przestrzeni dziesięcioleci potrzeb mieszkańców, jest przyczynkiem do analizy struktury architektonicznej w kalejdoskopie nowych znaczeń, a co za tym idzie również przynosi nowe wyzwania konserwatorskie w odniesieniu do poziomu autentyczności przedmiotowych budynków. Warto zauważyć, iż obok wartości emocjonalnej czy estetycznej, to zapewne właśnie podatność budynków drewnianych na zmiany i modyfikacje wpłynęła bezpośrednio na powód ich zachowania i użytkowania przez kolejne pokolenia społeczności zamieszkującej obszar Cane Ridge.

Monografia odnosi się również do spektrum współczesnych rozwiązań konserwatorskich oraz architektonicznych w zakresie rekonstrukcji drewnianych struktur zniszczonych wskutek nagłego kataklizmu, poddając pod dyskusję szczególnie przypadek budynku stanowiącego konglomerat form przestrzennych pochodzących z różnych okresów historycznych oraz reprezentujących odmienne rozwiązania technologiczne. Zagadnienie to ilustruje przykład rekonstrukcji Wynnewood, największego budynku zrębowego w USA. Obiekt ten, który ewoluował warstwowo od chaty wczesnych osadników do zrębowej gospody i hotelu dla podróżnych w połowie XIX wieku, został prawie całkowicie zniszczony przez tornado na początku XXI wieku. Przeprowadzone badania dokumentują wieloaspektowość odniesień interpretacyjnych w procesie rekonstrukcji, ukazując jednocześnie ich wpływ na zastosowane rozwiązania architektoniczne. Przedstawione zagadnienia stanowią przyczynek do szerszej analizy zakresu współczesnych tendencji w interpretacji miejsc historycznych, które kształtują

ochronę i publiczną prezentację zabytków architektury drewnianej na obszarze południowych Stanów Zjednoczonych.

W monografii przedstawiony jest również problem ochrony zespołów tradycyjnej architektury drewnianej w odniesieniu do zagadnienia autentyczności zarówno samego budynku drewnianego, jak i krajobrazu historyczno-kulturowego. Studia porównawcze przeprowadzone na dwu historycznych farmach pozostających pod ochroną Tennessee Historical Commission – posiadłości Tipton-Haynes w górskim terenie Appalachów we wschodnim Tennessee oraz Sam Davis Home, położonym w centrum środkowego Tennessee – odnoszą się do kwestii ich publicznej interpretacji (za pomocą wprowadzanych struktur architektonicznych), jako obrazujących „trudny” problem społeczny z przeszłości Stanów Zjednoczonych, czyli niewolnictwo. Dyskutowany aspekt emocjonalnego oddziaływania historycznego obiektu architektonicznego na odbiorcę, w tym zagadnienie celowego kształtowania przestrzeni architektonicznej w miejscach o znaczeniu historycznym dla wywołania określonych emocji, ukazany został na przykładzie chat niewolników wprowadzanych i modyfikowanych w procesie „uczynienia narracji o niewolnictwie”.

Monografia składa się z pięciu rozdziałów powiązanych tematycznie, jednakowoż o charakterze osobnych artykułów. Rozdział pierwszy stanowią teoretyczne rozważania dotyczące kryterium autentyczności w konserwacji architektury drewnianej, natomiast pozostałe opisują konkretne studia przypadków wybranych budynków w konstrukcji zrębowej. Poniżej zamieszczona jest krótka charakterystyka poszczególnych części.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym „*A critical study of the search for authenticity and significance in historic wooden buildings*” wprowadzona została problematyka ujmowania kryterium „autentyczności” historycznego drewnianego budynku w świetle współczesnych międzynarodowych doktryn konserwatorskich oraz zachodniej tradycji rozumienia znaczenia tego terminu. Ustalenia wynikające z podjętych rozważań ukazane zostały w perspektywie ich implikacji w zakresie praktyki konserwatorskiej. Szczególny nacisk położony został na analizę kwestii wartościowania drewnianego zabytkowego budynku i rozpoznania wartości, które mają zostać ocalone gwarantując zachowanie autentyczności. Tym samym przedyskutowano również kwestię relacji wartości w stosunku do przyjętego ujmowania kryterium autentyczności, a także adekwatnego wyznaczenia atrybutów, które utrwalają wartości. Następnie przybliżono problematykę metodologii konserwatorskich możliwych do zastosowania w przypadku historycznych budowli drewnianych, a wynikających bezpośrednio ze specyfiki materiału budowlanego – drewna. Omówiono również, jakie aspekty w perspektywie kryterium autentyczności należy brać pod uwagę przy planowaniu działań konserwatorskich, tak aby zachować atrybuty odpowiedzialne za rozpoznane warstwy znaczeniowe zabytkowej drewnianej struktury architektonicznej. W odniesieniu do postulatów zawartych w dokumentach określających podstawowe zasady ochrony i konserwacji zabytków architektury (jak np. *Karty Weneckiej* czy *Zasady Ochrony*

Historycznych Budyneków Drewnianych), dyskusji poddana została kwestia rozumienia w przypadku budownictwa drewnianego aspektu „wartościowego wkładu”, zasadności stosowania „minimalnej ingerencji”, znaczenia aspektu „genius loci” oraz wartości estetycznej, a także szerszego spektrum odniesień do kwestii autentyczności w zachowywaniu rozpoznanych wartości historycznej budowli drewnianej.

Rozdział drugi, zatytułowany „*Issue of the reconstruction of wooden log cabins as a part of the interpretation of historically significant places in West and Middle Tennessee – case studies of Parkers Crossroads, Meriwether Lewis Monument and Shiloh National Military Park*”, podejmuje problem rekonstrukcji kontekstu architektonicznego, w ramach zastosowanej interpretacji konserwatorskiej miejsc historycznych o narodowym znaczeniu. Na konkretnych przykładach przeanalizowane zostały możliwe do zastosowania sposoby wprowadzenia lub przywrócenia niezachowanego budynku drewnianego w dany aspekt historyczny, przestrzenny oraz semantyczny. Jako przykład posłużyły zrekonstruowane chaty z bali, zlokalizowane w geograficznie i administracyjnie odrębnych regionach Tennessee – wschodniej, środkowej i zachodniej części stanu. Chaty te to: McPeake Cabin w Parkers Crossroads (zachodnie Tennessee), Cabin at Meriwether Lewis Monument w Natchez Trace Parkway (środkowe Tennessee) i William Manse George Cabin w Shiloh National Military Park (wschodnie Tennessee).

Przedstawione budynki są bezpośrednio związane ze szczególnie ważnymi wydarzeniami zarówno w historii Tennessee, jak i w dziejach całego narodu. Chaty zlokalizowane są na chronionych prawnie obszarach o statusie parków regionalnych czy też narodowych – miejsc pamięci narodowej. Zrekonstruowane struktury architektoniczne łączy więc nie tylko podobne natężenie znaczenia historycznego, ale także pewien rodzaj symboliki, która kształtuje świadomość narodową społeczeństwa amerykańskiego. Z tego powodu status chat jako pomników historii ma szczególny wymiar, a zastosowane rozwiązania architektoniczne i konserwatorskie są próbą odzwierciedlenia charakteru miejsca w danym momencie dziejowym.

Rekonstrukcja poszczególnych chat, której celem było przywrócenie zamierzonej narracji architektonicznej interpretowanego miejsca, została zrealizowana przy zastosowaniu odmiennych metod – całkowitej „odbudowy” struktury architektonicznej (Natchez Trace Parkway), lub translukacji w dane miejsce budynku podobnego w sensie architektonicznym oraz znaczeniowym (Parkers Crossroads oraz Shiloh National Military Park). Dwa ostatnie przypadki ilustrują sytuację, w której „restytucja” historycznych budynków odbyła się poprzez wprowadzeniu w ich miejsce budynków z identycznego okresu czasowego i wzniesionych w podobnym stylu (podobny kształt, forma, znaczenie, zastosowanie). W Parkers Crossroads wprowadzono budynek o „podobnym użytkowaniu i historii”, ale translukowany z innego kontekstu geograficznego (przy czym jego bryła została następnie zmodyfikowana do zakładanego „oryginalnego” wyglądu), natomiast w Shiloh National Military Park w miejsce niezachowanego budynku wprowadzono nieomal identyczny, translukowany z tego samego obszaru (pole bitwy), ale pierwotnie znajdujący się w innej jego części (lokalizacja w innej

części pola bitwy). W tym ostatnim przypadku przeniesiony budynek nie był dodatkowo modyfikowany.

Wzmiankowane drewniane chaty zostały „przywrócone” w celu odtworzenia i odzwierciedlenia domniemanej organizacji przestrzennej danego miejsca w konkretnym momencie historii. Tym samym forma architektoniczna każdej z chat wynika bezpośrednio z wieloaspektowych działań interpretacyjnych, co w znacznym stopniu wpływa na falsyfikację horyzontu autentyczności zarówno samych budynków, jak i przedmiotowego miejsca pamięci narodowej. Co ważne, narracja przypisana „przywróconym” budynkom odnosi się do szerszego kontekstu społecznego, a tym samym kodują one określone wartości emocjonalne dla potencjalnego odbiorcy. Problematyczną wobec tego pozostaje kwestia falsyfikacji zarówno tych emocji, jak i całego spektrum wprowadzonych odniesień znaczeniowych.

Przedstawione przykłady rekonstrukcji kontekstu architektonicznego stanowią przyczynek do krytycznej ewaluacji problemu modyfikacji warstwy znaczeniowej historycznych budynków drewnianych. Jednocześnie stanowią ważny głos w dyskusji o translokacji oraz rekonstrukcji drewnianego budynku historycznego w odniesieniu do ewaluacji autentyczności transmitowanej narracji, oraz kwestii uprawomocnienia tego zabiegu konserwatorskiego w sytuacji zminimalizowania potencjalnej zmiany kontekstu semantycznego.

Przedstawione przykłady „przywrócenia” utraconych drewnianych chat w ramach przeprowadzonej interpretacji miejsca pamięci narodowej wskazują na niebezpieczeństwo utraty autentyczności pierwotnego kontekstu, jak również horyzontu autentyczności przywracanych i rekonstruowanych historycznych budynków drewnianych. Praktykowana w zeszłych dekadach w Stanach Zjednoczonych zasada zastępowania nieistniejącego drewnianego budynku historycznego translokowaną strukturą architektoniczną o podobnej charakterystyce pozwala na analizę zakresu możliwych rozwiązań i decyzji konserwatorskich, ukazując jednocześnie trudności w ich zastosowaniu. Na podstawie przeprowadzonych badań można wnioskować, iż przeniesienie budynku w ramach odtworzenia historycznej struktury wydaje się być uzasadnione jedynie w sytuacji zachowania pierwotnej warstwy znaczeniowej, np. gdy translokacja następuje na obszarze o identycznym znaczeniu historycznym, geograficznym oraz semantycznym (przypadek The William Manse George Cabin w Shiloh National Military Park). Rekonstrukcja „od podstaw” wprowadzonej struktury architektonicznej, która jest odtworzeniem zarówno samej bryły przestrzennej jak i narracji historycznej, wymaga natomiast właściwej identyfikacji całego szeregu aspektów, zapobiegając tym samym możliwej nadinterpretacji. Należy zaznaczyć, iż drewniane chaty z bali stanowią swoisty archetyp architektoniczny zarówno Tennessee, jak całych Stanów Zjednoczonych. Właściwe odczytanie warstwy znaczeniowej tych obiektów w kontekście kryterium autentyczności, zwłaszcza gdy zastosowano w stosunku do tych obiektów zabiegi interpretacyjne, jest zatem niezbędne dla ich odpowiedniej ochrony i konserwacji.

Rozdział trzeci, zatytułowany „*The preliminary recognition of the condition and authenticity of historical log structures remaining in Cane Ridge community (Antioch, Tennessee)*”, stanowi podsumowanie projektu, którego celem było:

1) Zlokalizowanie historycznych drewnianych chat oraz domów w konstrukcji zrębowej, które zachowały się do dnia dzisiejszego w Cane Ridge, gminie stanowiącej część administracyjną miasteczka Antioch, znajdującego się kilka mil na południowy wschód od stolicy stanu Tennessee – Nashville;

2) Przeprowadzenie wstępnych badań na reprezentatywnych obiektach (spośród zlokalizowanych budynków) pod kątem rozpoznania ich stanu zachowania, analizy przeprowadzonych dotychczas prac remontowych i konserwatorskich, a także ich obecnego użytkowania i ogólnej ekspozycji przez obecnych właścicieli. Studia zostały przeprowadzone w odniesieniu do próby zastosowania kryterium autentyczności w celu wyznaczenia wytycznych przyszłej ochrony oraz konserwacji przedmiotowych struktur architektonicznych.

Drewniane domy z bali reprezentują tradycyjny typ architektury wernakularnej pierwszych osadników w Środkowym Tennessee. Stanowią one integralną część krajobrazu kulturowego tego regionu oraz kształtują tożsamość jego mieszkańców. Niestety w ostatnich dekadach na skutek presji deweloperów, a co za tym idzie drastycznego wzrostu cen gruntów, część historycznych budynków uległa zniszczeniu. Dlatego też właściwa ochrona i konserwacja domów zachowanych do dnia dzisiejszego jest sprawą najwyższej wagi, a opracowanie właściwej metodologii postępowania konserwatorskiego w kontekście horyzontu ich autentyczności jest zadaniem priorytetowym. Przeprowadzone badania stanowią istotny wkład w realizację tego celu i wypełniają lukę w dotychczas przeprowadzonych studiach nad historyczną architekturą drewnianą Cane Ridge. Analizy objęły identyfikację procesów, które doprowadziły do modyfikacji oryginalnych rozwiązań formalnych, przestrzennych i technologicznych, skutkując obecnym stanem zachowania, użytkowania oraz „rozpoznania wartości” przedmiotowych domów przez lokalną społeczność. Zrealizowane badania objęły również analizę problemu falsyfikacji oraz nadinterpretacji zarówno w ukazaniu wartości estetycznych, jak i sposobie „ekspozycji” zachowanych fragmentów historycznych struktur architektonicznych.

Przeprowadzony rekonesans terenowy pozwolił na sformułowanie podstawowej charakterystyki tych budynków w zakresie rozwiązań architektonicznych oraz wartości kulturowych, dzięki czemu uzyskano pełniejszy obraz wielowarstwowej historii i tradycji budowlanej społeczności zamieszkującej Cane Ridge. Należy podkreślić, iż zrealizowane badania miały wyjątkowo nowatorski charakter. Powodem tego jest nie tylko fakt, iż było to pierwsze tego typu rozpoznanie terenowe (badania o podobnym charakterze na tym obszarze nie były wcześniej realizowane, oraz nie powstały dotychczas żadne przekrojowe publikacje na temat pozostałości historycznego budownictwa zrębowego Cane Ridge), ale również zainicjowana została po raz pierwszy próba analizy wspomnianych budynków w odniesieniu do kryterium autentyczności historycznej drewnianej struktury architektonicznej. Należy przy tym równocześnie pamiętać, iż przeprowadzone studia zrealizowane były na reprezentatywnych budynkach, co przy niezwykle złożonej specyfice zagadnienia nie

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

dostarcza pełnego obrazu tradycji budownictwa drewnianego analizowanego obszaru oraz nie wyjaśnia ostatecznie jego wielowarstwowego charakteru. Szersze zrozumienie problemu wymaga zatem dalszych diagnoz kontekstu i badań znaczeń kulturowych, do których niniejsze badania stanowią niezwykle ważny i niezbędny przyczynek.

Omówione szczegółowo reprezentatywne budynki w konstrukcji zrębowej z Cane Ridge są swoistą kroniką zmian, jakie zaszły zarówno w lokalnej tradycji budowlanej, jak i sposobie życia ich mieszkańców. Analiza kontekstu autentyczności tych budowli pozostaje zadaniem niezwykle trudnym i wielowarstwowym, wymaga bowiem właściwego rozpoznania i zrozumienia historycznych rozwiązań architektonicznych i technologicznych przy jednoczesnym uchwyceniu dynamiki późniejszych przekształceń na poziomie formalnym i estetycznym. Analiza taka jednakowoż jest niezbędna dla właściwego odczytania kultury materialnej i dziedzictwa architektonicznego przedmiotowego regionu, a tym samym ich ochrony w przyszłości. Jednocześnie wnioski z badań są niezwykle istotne dla całościowego spojrzenia na szerszy problem ochrony światowego dziedzictwa historycznej architektury drewnianej.

Badania pozwoliły ustalić, iż w gminie Cane Ridge oraz na bezpośrednio przyległych terenach zachowała się zaskakująco duża liczba historycznych budynków (lub ich pozostałości) w konstrukcji zrębowej, a nieoczekiwanie wiele z nich najprawdopodobniej to budowle wczesne, datowane nawet na 1805 rok. Zgodnie z lokalną tradycją, kilka budynków może być nawet wcześniejszych, w tym najstarsze części (fragmenty z bali) domu Gillespie-Culbertson i domu Daniela Graya Clarka – oba rzekomo datowane na koniec XVIII wieku, jak utrzymują ich obecni właściciele, a także fragmenty ścian z bali obudowane przez późniejsze dodatki lub zastąpione przez wtórne szalowanie z desek, tak jak w przypadku domów Burkitt i Whitsett. Kilka zrębowych struktur architektonicznych nadal jest własnością potomków pierwszych mieszkańców lub pierwotnych budowniczych. Co ciekawe, zachowany procent tkanki historycznej, niezwykle charakterystycznej dla krajobrazu kulturowego Środkowego Tennessee, jest szczególnie znaczący, biorąc pod uwagę stosunkowo niewielką liczebność lokalnej społeczności i stopień urbanizacji jaki nastąpił na tym obszarze w ostatnich latach. Niestety jak do tej pory tylko jeden dom na przedmiotowym obszarze, Benajah Gray Log House, został wpisany do Krajowego Rejestru Miejsc Historycznych [The National Register of Historic Places], na którym został umieszczony w 1985 r.

W opracowaniu szczegółowo opisano i scharakteryzowano osiem historycznych domów z bali, które są reprezentatywne dla badanego obszaru. Przeprowadzone rozpoznania przyczyniły się znacząco do zrozumienia aktualnej sytuacji ochrony zabytków architektury i kondycji historycznych drewnianych budynków na tym obszarze Środkowego Tennessee. Uwzględnione domy to: Benajah Gray House i Slave Dwelling, Thomas Johnson House, B. Barnes House, Francis Waller House, Whitsett-Turner-Hill House, Gillespie-Culbertson House, Ledbetter Cabin, King Cabin.

Jako obiekty historyczne o kluczowym znaczeniu dla zrozumienia wartości materialnych i duchowych pierwszych osadników Tennessee, wspomniane drewniane konstrukcje są jednocześnie nośnikami wartości architektonicznych i estetycznych, które ukształtowały

dzisiejszy obraz tych ziem. Bez odpowiedniej znajomości tych pierwowzorów nie jest możliwe pełne zrozumienie procesów kulturowych, które zaowocowały współczesnym krajobrazem amerykańskiego Południa. Tym samym badania podjęły niezwykle ważny temat, a uzyskane ustalenia stanowią wymierny wkład zarówno w dziedzinę ochrony wernakularnej architektury, jak i historię budownictwa drewnianego w szerszym znaczeniu. W ramach przeprowadzonych studiów wykonana została drobiazgowa dokumentacja fotograficzna przedmiotowych budynków.

W rozdziale czwartym, zatytułowanym *“Reconstruction of a group of historic wooden buildings and the authenticity of the architectural heritage structure – a case study of Wynnewood, Tennessee”*, dyskusji poddana została kwestia autentyczności w przypadku odbudowy historycznego zespołu drewnianych budynków, który został zniszczony przez nagły kataklizm. Problem został ukazany z perspektywy zminimalizowania implementacji wtórnej interpretacji podczas rekonstrukcji budynków, przy jednoczesnym utrzymaniu tożsamości miejsca i jego wartości historycznej i architektonicznej. Zagadnienie to zostało omówione na przykładzie odbudowy pochodzącego z 1828 roku zespołu architektonicznego Wynnewood, zlokalizowanego w hrabstwie Sumner w stanie w Tennessee.

Kompleks stanowi grupa sześciu budynków z bali z czasów początków europejskiego osadnictwa, skupionych wokół historycznych siarkowych źródeł mineralnych. Jest to wyjątkowy zespół architektoniczny, odzwierciedlający wernakularny styl okresu „wczesnego pogranicza” w dziejach Stanów Zjednoczonych. Najważniejszą i zarazem największą strukturą architektoniczną Wynnewood jest budynek dawnego hotelu. Postawiony został w konstrukcji zrębowej na planie wydłużonego prostokąta. Wymiary zasadniczej części budynku to 33,5 m długości i 6,7 m szerokości, całość przykryta jest jednym dachem. Wraz z budynkiem dołączonej kuchni, również zrębowym, struktura ma długość 43 metry. To największa zachowana historyczna konstrukcja z bali w Tennessee i najprawdopodobniej także w całym USA.

Rozwiązania konstrukcyjne i architektoniczne kompleksu Wynnewood nawiązują bezpośrednio do różnych tradycji budowlanych i ciesielskich o proveniencji europejskiej, które przywieźli ze sobą na te tereny pierwsi osadnicy. Pomimo różnorodności i nietypowości połączenia tych rozwiązań, Wynnewood może być jednocześnie traktowany jako przykład „dojrzałego” prototypu dla późniejszej drewnianej architektury Stanów Zjednoczonych. Ten historyczny kompleks hotelowy jest szczególnie interesujący jeszcze z jednego powodu, mianowicie koegzystencji na znajdujących się tam budynkach różnych sposobów łączenia narożnego belek (zamków) oraz odmiennych rozwiązań technicznych, zastosowanych z sukcesem do wzniesienia tych jakże imponujących brył architektonicznych. W 1971 roku Wynnewood został uznany za narodowy zabytek historyczny [National Historic Landmark] i od tego czasu nosi nazwę *Wynnewood State Historic Site*.

W nocy 6 lutego 2008 r przez posiadłość Wynnewood przetoczyło się potężne tornado. Żywiół spowodował bardzo poważne zniszczenia w strukturze architektonicznej kompleksu,

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

a także zdewastował stuletnie drzewa rosnące na posesji. Główny budynek, dawny zajazd i hotel uległy najpoważniejszym uszkodzeniom – struktura ścian została przesunięta w stosunku do fundamentu, dach całkowicie zerwany, oraz znaczna część górnej kondygnacji kompletnie zniszczona. Po czteroletnim okresie odbudowy Wynnewood został ponownie otwarty dla zwiedzających w 2012 r.

Zespół drewnianych budynków stanowiących kompleks Wynnewood prezentuje szczególnie ciekawe rozwiązania konstrukcyjne i architektoniczne, dlatego poddany został wnikliwym badaniom (opisanych w rozdziale IV) w celu rozpoznania i ewaluacji zastosowanych metodologii konserwatorskich zmierzających do zachowania wieloaspektowego poziomu „oryginalnego stanu” przedmiotowych obiektów zniszczonych przez nagły kataklizm. Odbudowa tego kompleksu architektonicznego okazała się współczesną, pieczołowicie przeprowadzoną interpretacją zespołu zabytkowych budowli drewnianych o wyjątkowym znaczeniu dla dziedzictwa narodowego USA. Przeprowadzona rekonstrukcja zagwarantowała odtworzenie wartości kulturowych i przekazu historycznego, a główne interwencje rekonstrukcyjne zostały zrealizowane w zakresie kontekstu architektonicznego kompleksu. Działania konserwatorskie umożliwiły zachowanie spójności przestrzennej i podkreślenie zastosowanych pierwotnie rozwiązań architektonicznych i ciesielskich, przy czym wprowadzona narracja ukazuje charakter miejsca pozostawionego przez pierwszych osadników Tennessee. Przeprowadzone badania umożliwiły analizę tego wielopoziomowego projektu rekonstrukcji z perspektywy kryterium autentyczności zarówno rekonstruowanych budynków, użytych rozwiązań architektonicznych i technologicznych, jak i przekazu ostatecznie uzyskanej narracji. Badania były jednocześnie pierwszą tego typu próbą zmierzenia się z zagadnieniem rekonstrukcji zespołu zabudowy drewnianej od strony analizy poziomu kwestii autentyczności w odniesieniu do całego spektrum aspektów przeprowadzonej rekonstrukcji, również kwestii rodzaju możliwych podejść do rekonstrukcji drewnianej struktury architektonicznej uszkodzonej w skutek nagłego wydarzenia. Tym samym badania stanowią podstawę do krytycznej ewaluacji metodologii konserwatorskiej możliwej do zastosowania w przypadku rekonstrukcji budynku drewnianego, a co za tym idzie, dostarczają niezwykle cennych rozstrzygnięć dla podobnych projektów w przyszłości. Warto wspomnieć, iż wyniki badań zaowocowały pierwszym tego typu opracowaniem w literaturze na temat odbudowy kompleksu w Wynnewood w perspektywie autentyczności dziedzictwa architektury drewnianej pierwszych osadników. Tym samym stanowią one wartościowy wkład w dziedzinę ochrony i konserwacji wczesnego dziedzictwa architektonicznego Stanów Zjednoczonych.

Rozdział piąty, zatytułowany *“Authenticity versus interpretation – issues of the preservation of historical wooden buildings using the example of The Tipton-Haynes Historic Site and The Historic Sam Davis Home and Plantation, significant historic farms in Tennessee”*, podejmuje problematykę ochrony i konserwacji zespołów zabytkowej zabudowy drewnianej w perspektywie zastosowanej interpretacji konserwatorskiej wobec kontekstu historycznego, przestrzennego oraz architektonicznego. Przedyskutowane jest zagrożenie, jakie dla

zachowania autentycznego wymiaru przedmiotowych obiektów stanowi modyfikacja wspomnianych kontekstów, oryginalnego charakteru oraz pierwotnej narracji zabytkowej drewnianej struktury architektonicznej w historycznym otoczeniu.

Zespoły drewnianej zabudowy na zabytkowych farmach południowych Stanów Zjednoczonych są ważnym świadectwem krajobrazu kulturowego tych ziem. Ich ochrona, interpretacja konserwatorska i właściwa ekspozycja napotyka na wiele problemów, co z kolei często wpływa na modyfikację pierwotnego charakteru oraz narracji architektonicznej i historycznej. Badania przeprowadzono na dwóch reprezentatywnych, historycznych gospodarstwach zlokalizowanych w stanie Tennessee – The Tipton-Haynes Historic Site oraz The Historic Sam Davis Home and Plantation. Gospodarstwa te, które są swoistymi zespołami architektonicznymi zlokalizowanymi w historycznym otoczeniu, reprezentują typowe układy przestrzenne podobnych założeń z początku XIX w. na obszarze Południa Stanów Zjednoczonych, a także posiadają charakterystyczne dla prezentowanej epoki drewniane domy mieszkalne (domy właścicieli ziemskich oraz chaty niewolników) oraz drewnianą zabudowę gospodarczą (w większości o konstrukcji zrębowej). Co ciekawe, domy właścicieli ziemskich na obydwu gospodarstwach przechodziły przez nieomal identyczny proces zmian formalnych i użytkowych w czasie swojego istnienia. Historia obu miejsc zaczęła się bowiem podobnie, a mianowicie od postawienia chaty z bali, czyli typowego prostego domu pionierów. Z upływem lat chaty te przechodziły przez typowe dla tych terenów modyfikacje – najpierw zostały „obudowane” kolejnymi pomieszczeniami, by w końcu po przekształceniach zrealizowanych w stylu Neo-Greckim (z ang. the Greek-Revival style) osiągnąć obecny wygląd.

Przedmiotowe gospodarstwa posiadają status miejsc historycznych o szczególnym znaczeniu i w ramach odtworzenia pełnego kontekstu przestrzennego oraz dziejowego przywrócono i zrekonstruowano na ich terenie chaty niewolników. Tym samym gospodarstwa stanowią świadectwo dziedzictwa architektury drewnianej Południa Stanów Zjednoczonych i dostarczają istotnych danych na temat historycznych typów budynków gospodarczych. Jednocześnie wzmiankowane domy mieszkalne właścicieli ziemskich stanowią doskonałe obiekty do analizy tendencji w ewolucji drewnianych budynków mieszkalnych na farmach amerykańskiego Południa.

Badania w The Tipton-Haynes Historic Site objęły analizy horyzontu autentyczności drewnianego budynku (wchodzącego w skład grupy zabytkowych drewnianych struktur zlokalizowanych w historycznym otoczeniu) w sytuacji zastosowania różnorodnych metod w procesie jego konserwacji, ochrony i interpretacji. W przypadku The Historic Sam Davis Home and Plantation przeprowadzone zostały natomiast analizy wtórnych rozwiązań architektonicznych oraz technologicznych w odniesieniu do kryterium autentyczności drewnianego budynku, a także krytycznie przedyskutowana została kwestia „uprawomocnienia” translokacji obiektów drewnianej zabudowy w nowy kontekst w ramach procesu interpretacji konserwatorskiej i rekonstrukcji struktury architektonicznej oraz układu przestrzennego (wprowadzenie chat niewolników) historycznego obszaru. Analizom poddane zostały tym samym wieloaspektowe modyfikacje zrealizowane zarówno w organizacji przestrzennej farm, jak i w samych architektonicznych strukturach. Przeprowadzone analizy

praktyki ochrony i konserwacji przedmiotowych gospodarstw ukazują dynamikę procesu interpretacji stosowanej dotychczas w podobnych przypadkach, a co za tym idzie pozwalają na ewaluację tego procesu i podjętych działań konserwatorskich w odniesieniu do kryterium autentyczności drewnianego budynku. Studium przypadku gospodarstwa The Historic Sam Davis Home and Plantation, które nie tylko odzwierciedla konkretny kontekst dziejowy, ale również interpretuje miejsce zamieszkania ważnej postaci w historii Tennessee (Sam Davis), dostarczyło jednocześnie rozstrzygnięć na temat możliwej interpretacji układu historycznej zabudowy drewnianej w relacji do oczekiwanej wielowątkowej narracji.

Wnioski z przeprowadzonych badań (omówione w rozdziale V) przynoszą znaczące rozstrzygnięcia w studiach nad autentycznością kontekstu architektonicznego w ochronie i konserwacji zespołów drewnianych budynków na farmach amerykańskiego Południa, tym samym wypełniają lukę w dotychczasowej wiedzy na ten temat. Ponadto uzyskane dane stanowią podstawę do dyskusji wymiaru autentyczności w procesie aranżacji przestrzennej zespołu historycznych budynków drewnianych, gdzie nie tylko prezentowane są określone wartości architektoniczne dokumentujące daną epokę, ale występuje również odwołanie do ściśle sprecyzowanego kontekstu narracyjnego oraz społecznego (publiczna interpretacja niewolnictwa jako myśl przewodnia). Przeprowadzone badania dostarczyły równoległe ważne dane do krytycznej dyskusji poziomu wartościowania historycznej drewnianej struktury w dotychczasowej praktyce konserwatorskiej oraz analizy możliwych metodologii postępowania w ochronie dziedzictwa wernakularnej architektury drewnianej w przyszłości.

Badania, których wyniki przedstawia niniejsza monografia, objęły obszar tematyczny szczególnie istotny dla dziedziny ochrony dziedzictwa architektonicznego, a jednocześnie ważny z perspektywy odbioru społecznego zabytkowych drewnianych budynków oraz ich publicznej interpretacji (publiczne programowanie interpretacji poprzez wykorzystanie przestrzeni architektonicznej). Monografia odnosi się do zagadnień, które (w literaturze) dyskutowane były dotychczas jedynie sporadycznie i przy okazji innych problemów, tym samym wypełnia istotną lukę w istniejącej wiedzy w zakresie poruszanego tematu i jest pierwszym w pełni systematycznym opracowaniem tego typu. Jest obszernym studium, które uzupełnia braki w literaturze na temat metod stosowanych w dotychczasowej ochronie i konserwacji dziedzictwa architektury drewnianej amerykańskiego Południa w odniesieniu do kryterium autentyczności zabytkowego budynku, a także interpretacji zabytkowych budynków w konstrukcji zrębowej. Prezentując i charakteryzując obiekty, które do tej pory nie doczekały się szerszego rozpoznania (jak np. domy z Cane Ridge), znacząco przyczynia się do zrozumienia architektury w konstrukcji zrębowej w Tennessee z okresu od ok. 1780 do 1900. Monografia stanowi zatem istotny wkład w naukę w zakresie ochrony dziedzictwa architektonicznego oraz studiów nad historycznym wernakularnym budownictwem drewnianym nie tylko Południa Stanów Zjednoczonych, ale również tym typem budownictwa w skali globalnej. Warto wspomnieć, że zastosowane podejście badawcze nie było dotychczas stosowane w literaturze naukowej czy popularnej z zakresu omawianej dziedziny, a szczególnie w ocenie i analizie stosowanych metodologii konserwacji. Wyniki badań przedstawione w monografii dostarczyły

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRZ.

---

ustaleń, które mają praktyczne zastosowanie w profesjonalnej praktyce w zakresie ochrony i konserwacji dziedzictwa architektury drewnianej.

W monografii zamieszczona została szczegółowa dokumentacja fotograficzna omawianych budynków. Część z nich jest po raz pierwszy zilustrowana w literaturze przedmiotu, co czyni opracowanie wyjątkowo cennym pod tym względem. Ponadto zdjęcia przedstawiają wiele problemów wynikających bezpośrednio z interpretacji architektonicznej i konserwatorskiej, a także pokazują, jak złe wybory w zakresie technologii konserwatorskich i podejścia konserwatorskiego faktycznie zagrażają długoterminowej ochronie tych cennych obiektów.

Ze względu na szczegółową dokumentację fotograficzną oraz drobiazgową charakterystykę omawianych budynków (z których większość nigdy wcześniej nie była analizowana tak dogłębnie ani wzmiankowana w takim zakresie w literaturze przedmiotu) monografia jest ważnym wkładem w dziedzinę studiów nad architekturą wernakularną Tennessee i Południa Stanów Zjednoczonych. Ponadto, rozważając w perspektywie horyzontu autentyczności aspekty środowiska zbudowanego regionu, które były dotychczas ignorowane (Cane Ridge, Parkers Crossroads, proces odbudowy w Wynnewood), monografia wnosi znaczący wkład nie tylko w analizę ochrony i konserwacji budownictwa drewnianego Tennessee, ale również w naukowe zrozumienie tradycji budowania z bali na tym obszarze kulturowym.

Monografia jest używana jako literatura przedmiotu do zajęć z zakresu konserwacji zabytków architektury dla studentów Middle Tennessee State University, Murfreesboro, Tennessee. Książka oraz zawarte w niej ustalenia są również wykorzystywane w praktyce zarządzania przez administrację Parków Stanowych w Tennessee [Tennessee State Parks], szczególnie w planowaniu prac konserwatorskich związanych z ochroną i konserwacją historycznych budynków z bali, znajdujących się w obszarze w/w parków.

Druga prezentowana monografia ***Authenticity and Wooden Architecture Preservation in Asia – a Chinese perspective*** przedstawia poruszaną problematykę na przykładzie Chin, kraju o jednej z najbogatszych tradycji architektury drewnianej nie tylko na kontynencie azjatyckim, ale również poza jego granicami. Chiny to jedna z najważniejszych kolebek wzorów konstrukcyjnych, formalnych czy przestrzennych budownictwa drewnianego, które następnie były rozpowszechnione w Japonii, Korei, Wietnamie czy wielu innych państwach Azji Południowo-Wschodniej. W Chinach znajdują się jedne z najokazalszych i najstarszych drewnianych budynków na świecie, a wypracowana tam przez wieki szeroka gama rozwiązań technologicznych w zakresie konstrukcji budynków drewnianych zachwyca swą doskonałością i finezją. Należy podkreślić, iż budownictwo to powstawało pod przemożnym wpływem tradycyjnej filozofii oraz duchowości chińskiej. Zastosowanie drewna jako budulca było zatem nieprzypadkowe, bowiem ten organiczny materiał koduje w strukturze architektonicznej warstwy o różnych symbolicznych odniesieniach. Tym samym forma i struktura

przedmiotowych budynków odzwierciedla zarówno zdobycze konstrukcyjne, jak i niezwykle bogatą i złożoną, wielowiekową tradycję duchową i religijną tego kraju. Można zatem śmiało stwierdzić, iż architektura drewniana stanowi rdzeń kultury materialnej Chin, jednocześnie odwzorowując sferę niematerialną, której jest materializacją i urzeczywistnieniem. Na co zwraca uwagę wielu znawców tematu, drewniane budownictwo w Chinach tradycyjnie służyło ukazaniu statusu społecznego lub znaczenia religijnego, podczas gdy sam materiał i konstrukcja nie były rozpoznawane jako coś, co jest wartościowe samo w sobie. Wręcz przeciwnie, zazwyczaj traktowano je jedynie jako „specyficznie ukształtowane nośniki pamięci kulturowej”, które są wtórne wobec treści, którą reprezentują. Należy przy tym pamiętać, że tradycyjnie drewniany budynek w Chinach wznoszono przestrzegając ustalonych zwyczajowo zasad, a więc zgodnie z „autentycznym” procesem jego wznoszenia, obejmującym określone procesy ceremonialne i sformułowane praktyki. I tak na układ budynków, ich styl, wielkość i plan podstawowy wpływ miała duchowość buddyjska oraz filozofia konfucjańska i taoistyczna. Podobnie było w przypadku remontu budynku drewnianego, który należało wykonać kierując się starożytnymi zaleceniami, aby uznać ten remont za prawidłowo przeprowadzony.

Zachowanie materialnych pozostałości drewnianej struktury nie jest najistotniejsze dla jej trwania w czasie w kontekście chińskiej kultury, gdzie istnieje wielowiekowa tradycja ciągłej odnowy i odbudowy, w której proces „re-formowania” budynku sam w sobie ucieleśnia podstawowe znaczenie duchowe. W konsekwencji zabytkowy budynek, w którym niektóre starsze elementy są przysłonięte nowszymi, jest nadal rozumiany jako autentyczny, ponieważ jego materializacja reprezentuje rewitalizujący proces duchowy z ciągłym ucieleśnieniem trwałych wierzeń i praktyk uznanych przez społeczność, do której przedmiotowy budynek należy. Takie podejście jako praktyka konserwatorska wynika bezpośrednio z alternatywnego poglądu kosmologicznego i odmiennej koncepcji czasu. Jest konsekwencją regeneracyjnego ujmowania relacji między przeszłością a teraźniejszością, która w tym przypadku ma charakter cyklicznego powtórzenia. Ta szczególna koncepcja czasu jako cykliczności rządzącej naturą rzeczywistości jest podstawowa dla tradycji buddyjskiej, a ta jest jednym z fundamentów chińskiej kultury. Należy pamiętać, iż cykliczna powtarzalność jest trwale wpisana w obrzędowość buddyjską, a sam zabieg odnowy dla zachowania ciągłości świątyni jest podejmowany dla zdobycia zasług religijnych. Autentyczność tym samym należy rozpatrywać w odniesieniu do tradycyjnych, ale zmieniających się w czasie systemów wiedzy, które podtrzymywały istnienie drewnianych budynków przez wieki.

We współczesnej teorii i praktyce ochrony dziedzictwa drewnianego budownictwa problematyka dotyczy nie tylko obecności lub braku działań konserwatorskich, ale także sposobów konserwacji z prymatem autentyczności. Wynika to z poszukiwania odpowiedniego sposobu zachowania wartości i znaczenia, które opierają się przede wszystkim na autentyczności. Dlatego autentyczność drewnianych budynków w tradycji chińskiej należy traktować jako rezydującą w materialności i poza nią, a także holistycznie wzbogaconą przez tradycyjne systemy wiedzy i rytuały. W konsekwencji pojęcie autentyczność należy postrzegać jako swoistą rozpiętość od najbardziej namacalnej manifestacji do najbardziej nieuchwytnej ekspresji zawartej w formie fizycznej lub trwałości miejsca. Obrazuje to holistyczne połączenie

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

namacalnych i niematerialnych atrybutów autentyczności, przy czym samą autentyczność można zatem rozumieć jako naturę rzeczy, która nie jest niczym innym jak stanem prawdziwości.

Bez wątpienia to jednak właśnie drewno czyni chińską architekturę tak wyjątkową, bowiem jego charakterystyka jako materiału budowlanego ma podstawowy wpływ na zachowanie i wydajność całej konstrukcji, jak i specyfikę połączeń poszczególnych elementów. Jednocześnie, ze względu na właściwości drewna jako materiału organicznego, tradycyjna chińska konstrukcja drewniana charakteryzuje się brakiem trwałości i koniecznością regularnej konserwacji i renowacji, gwarantujących zarówno ciągłość zamierzeń architektonicznych, jak i kontynuację duchowego znaczenia. W konsekwencji okresowe odnawianie oraz rekonstrukcje były praktykowane w Chinach przez wieki, co zaowocowało wypracowaniem unikalnych podejść do tzw. praktyki konserwatorskiej. Kwestia ta odegrała fundamentalną rolę w chwili, kiedy Chiny otwierając się politycznie i gospodarczo na świat rozpoczęły proces asymilacji zasad międzynarodowego ustawodawstwa konserwatorskiego oraz współczesnych teorii konserwacji, a tym samym zaadaptowały zachodnią koncepcję „autentyczności” jako kryterium odniesienia w konserwacji dziedzictwa architektonicznego. Silny wpływ ustawodawstwa międzynarodowego i zachodnich filozofii konserwatorskich zderzył się z niezwykle odrębną tradycją kultury chińskiej, kształtowanej przez tysiąclecia. Bogate dziedzictwo architektury drewnianej i praktykowana od wieków lokalna tradycja konserwatorska przejęły zachodnią koncepcję autentyczności nadając jej jednocześnie własne znaczenia i rozumienie, równoległe w bardzo specyficzny sposób umieszczając ją w praktyce konserwatorskiej współczesnych Chin. Dodatkowo wiele wątpliwości wzbudzał sposób, w jaki chiński rząd realizuje konserwację dziedzictwa w jego własnej interpretacji chińskich, a także międzynarodowych wytycznych dotyczących konserwacji dziedzictwa, a także sposobu w jaki stosuje i ewaluuje kryterium autentyczności. Odczytywanie tych nadanych znaczeń i poziomów interpretacji kryterium autentyczności w ochronie i konserwacji architektury drewnianej w Chinach jest równie fascynujące, jak majestat i finezja tradycyjnego budownictwa drewnianego tego kraju.

W ostatnich dziesięcioleciach podejmowano kilka prób oddania znaczenia terminu autentyczność w kontekście chińskim. Początkowo przeważało tłumaczenie jako *yuan zhenxing* (原真性), co oznacza zarówno „oryginalność”, jak i „prawdziwość”. W ten sposób zainicjowana została ponownie dyskusja nad ideą „oryginalności” w konserwacji i renowacji historycznej architektury w kontekście chińskim. Wszystkie podejmowane próby zdefiniowania autentyczności zostały następnie rozwinięte w wydanym przez Chiny ICOMOS w 2000 roku dokumencie *The Principles for the Conservation of Heritage Sites in China* [„China Principles”], który następnie był wielokrotnie modyfikowany. Po roku 2000 chińskie ustawodawstwo konserwatorskie powoli zaczęło przesuwac swój punkt ciężkości z podejścia opartego do tej pory głównie na zabytkach/reliktach, na podejście bardziej skoncentrowane na dziedzictwie jako całościowym systemie, łączącym aspekty materialne i niematerialne. W wyniku tego kolejne odniesienia do pojęcia „autentyczności” pojawiły się w Deklaracji Qufu z 2005 roku [*Qufu Declaration*].

W połowie XX wieku w Chinach dominowała interpretacja „oryginalnego stanu” lub „oryginalnej formy” historycznego budynku” bezpośrednio nawiązująca do teoretycznego dyskursu Liang Sichenga (wybitnego Chińskiego architekta oraz historyka architektury; autora pierwszego nowożytnego przekrojowego opracowania dotyczącego historii architektury chińskiej) i jego propozycji definiowania tego zagadnienia. I tak za „oryginalny” uznawany był stan, w którym budynek został po raz pierwszy ukończony lub stan, który jest dla budynku najlepszy/najbardziej reprezentatywny. Rezultatem tego było rozpowszechnienie obserwowanej do dziś praktyki tzw. „autorytatywnej restauracji”, która sprzyjała eliminowaniu nawarstwień historycznych uznawanych za nieoryginalne. Na ówczesną chińską myśl konserwatorską znamienne wpływał również styl renowacji praktykowany w Związku Radzieckim, podobnie ukierunkowany na dążenie do „stanu oryginalnego” lub „najwspanialszego wizerunku historycznego budynku”.

Wprowadzenie polityki otwartych drzwi w Chinach zaowocowało wzmożonym zaangażowaniem w międzynarodowe idee ochrony dziedzictwa, a tym samym przyjmowaniem koncepcji wyłaniających się z areny międzynarodowej. Dlatego powoli, ale konsekwentnie krok po kroku, została doceniona wartość i znaczenie idei „starego” oraz „historycznego”. Dla pozostających pod wpływem wieloletniego maoistycznego spojrzenia na dziedzictwo kulturowe Chin w XX wieku, konieczne było ponowne przemyślenie i ponowne zdefiniowanie wchłoniętej idei „starego”. Jednakowoż to wszechobecny postulat Lianga, aby „przywrócić stare, takie jakie było”, zajął kluczowe miejsce w rozumieniu „autentyczności” dziedzictwa, a zwłaszcza w przypadku konserwacji architektury zabytkowej. Jednocześnie znaczenie „starego” uległo istotnej modyfikacji – rozumienia tego terminu jako oznaczającego coś zacofanego i ograniczonego zmieniło się na wartość uznania własnej tradycji, kultury, dziedzictwa i tożsamości narodowej. Jednak takie rozumienie „starego” nie zawsze jest zgodne z lokalnymi praktykami konserwacji architektury drewnianej we współczesnych Chinach, które pokazują zupełnie inne odniesienia się do tego terminu. W całym kraju można napotkać kreacje „starego”, manifestujące się jako budynki „antyczne”, zwłaszcza wykonane jako „budynki archaizowane”, imitujące budowle historyczne. Wydaje się, iż jest to bezpośrednią odpowiedzią na zapotrzebowanie Chińczyków na autentyczność, a także wynika z „narodowej wyobraźni”, która autoryzuje tę powszechną praktykę „przywracania starego”. Można zatem stwierdzić, że potrzeba tej praktyki wynika z nostalgii ludu za swoim dziedzictwem, która pojawiła się w toku gwałtownej modernizacji i uprzemysłowienia, jaka dokonała się w Chinach w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat.

Monografia przybliży teoretyczne rozumienie i praktyczne zastosowanie kryterium autentyczności w percepcji i zachowaniu dziedzictwa budownictwa drewnianego z chińskiej perspektywy. Opracowanie otwiera krótka charakterystyka rozwoju oraz głównych typów konstrukcyjnych architektury drewnianej tego kraju, wzbogacona o przykłady najważniejszych historycznych struktur drewnianych, z których część pamięta jeszcze zamierchłe czasy dynastii Tang. Szczegółowo omówiona została organizacja przestrzenna, formalna oraz znaczeniowa tradycyjnej struktury drewnianej (w tym szczególnie drewnianej świątyni), która została ukazana jako bezpośrednia materializacja chińskich tradycji religijnych i filozoficznych. Istotną część monografii zajmuje omówienie relacji przestrzennych i odniesień symbolicznych

kodowanych w bryle architektonicznej przedmiotowych budynków, które odwzorowują kosmologię buddyjską oraz taoistyczną i konfucjańską organizację rzeczywistości. Na podstawie przeprowadzonych badań terenowych (studiów przypadku) przybliżona została problematyka recepcji i rozumienia tradycyjnej chińskiej architektury drewnianej w aspekcie „żywego dziedzictwa”, ze szczególnym uwzględnieniem wernakularnego budownictwa drewnianego mniejszości etnicznych zamieszkujących tereny Chin. Kwestie te ukazane zostały z perspektywy cyklicznego pojęcia czasu, tj. w kategoriach postępu i powtórzenia. Odnosząc się w sposób analityczny do tradycyjnych metod stosowanych dla ochrony i zachowania historycznej architektury drewnianej w Chinach, idea procesu konserwacji ukazana i omówiona została z perspektywy rozumienia tego zabiegu jako praktyki duchowej, w szczególności religijnej. Bazując na wspomnianych powyżej ustaleniach monografia omawia odniesienie tak ujmowanej praktyki konserwacji i restauracji do kryterium autentyczności, a przedstawione analizy oparte zostały na konkretnych studiach terenowych zrealizowanych na najważniejszych zabytkach architektury drewnianej Chin. Wnioski z przeprowadzonych studiów przynoszą istotne rozstrzygnięcia w zakresie ewaluacji tradycyjnego postępowania konserwatorskiego, jak i rozumienia oraz wartościowania dziedzictwa architektury drewnianej omawianego obszaru kulturowego. Monografia przedstawia również szerokie spektrum trendów obserwowalnych w ochronie dziedzictwa drewnianego we współczesnych Chinach, przy czym szczególne miejsce poświęcone jest analizom popularnych obecnie sposobów interpretacji warstwy znaczeniowej struktury drewnianej, a także wszechobecnej tendencji przywracania historycznej tradycji budownictwa drewnianego jako odpowiedzi na potrzebę wzmocnienia tożsamości narodowej. Monografia w znaczący sposób wzbogaca dotychczasową wiedzę na temat ochrony i konserwacji drewnianego dziedzictwa architektonicznego w Chinach z perspektywy ewaluacji autentyczności, oraz przedstawia poruszane zagadnienie z nowatorskiej i wieloaspektowej perspektywy. Monografia jest pierwszym w literaturze przedmiotu kompleksowym opracowaniem tego tematu i tym samym wypełnia znaczącą lukę w wiedzy w tym zakresie. Jest ważnym głosem nie tylko w zakresie dyskusji konserwacji historycznej architektury drewnianej Chin, ale również ochrony światowego dziedzictwa budownictwa drewnianego, bowiem porusza problematykę o uniwersalnym znaczeniu dla wspomnianej dziedziny.

Należy podkreślić, iż przeprowadzone studia w kontekście kultury chińskiej stanowiły szczególne wyzwanie dla badacza przynależącego do kultury zachodniej. Przy całej trudności zadania i konieczności odniesienia się do odmiennych struktur pojęciowych oraz stosowania zmodyfikowanego sposobu odczytywania struktury architektonicznej, to ważne przedsięwzięcie było jednocześnie okazją do konfrontacji idei stojących u podstaw ochrony dziedzictwa architektury drewnianej. Zagadnienia poruszone w monografii ukazane są w perspektywie specyficznego „napięcia” zauważalnego obecnie w Chinach, a wynikającego z bezpośredniego starcia dwóch przeciwstawnych sił – z jednej strony wciąż wyjątkowo silnej, tradycyjnej kultury chińskiej, dla której architektura drewniana stanowi szczególną materializację idei filozoficznych i wartości duchowych, z drugiej strony powiększającego się coraz szybciej spektrum nowych wzorców kulturowych adaptowanych z zachodu. Konflikt tych dwóch światów przejawia się szczególnie wyraźnie w dynamice rozumienia i zastosowania

konceptu autentyczności w konserwacji historycznych drewnianych budynków. Naprzeciw siebie stoją bowiem dwie odmienne postawy – skupienie na wartości historycznego materiału czy jednorazowej ekspresji twórczej jako podstawy dla kryterium autentyczności, versus lokowanie oryginalności i prawdziwości w wartości niematerialnej, której struktura architektoniczna jest tylko urzeczywistnieniem. Zderzenie tych dwóch odrębnych stanowisk skutkuje nie tylko starciem pomiędzy przeciwieństwami, ale przede wszystkim nadaniem nowych poziomów interpretacji i znaczenia pojęcia „autentyczności”, a co za tym idzie, szczególnym odniesieniem do kryterium autentyczności w praktyce konserwatorskiej. Wszystko to obrazuje współczesne Chiny – kraj olbrzymich kontrastów, gdzie rdzeń azjatyckiej kultury strojony jest często z przekorą w zachodnie szaty.

W monografii szczególne miejsce zajmują również analizy dotyczące kwestii autentyczności w interpretacji, ochronie i konserwacji dziedzictwa drewnianej architektury wernakularnej Chin w kontekście „żywego dziedzictwa”. Zagadnienie to jest szczególnie istotne dla zrozumienia specyfiki budownictwa drewnianego tego państwa. Należy wspomnieć, iż na przełomie lat 60tych i 70tych XX wieku w Chinach miała miejsce Wielka Proletariacka Rewolucja Kulturalna, której celem było zlikwidowanie wszelkich objawów „zapóźnionej” tradycji i duchowości. Zamiar ten odnosił się również do dziedzictwa materialnego, co w praktyce oznaczało burzenie historycznych budynków oraz eliminację tradycji budownictwa drewnianego. W aspiracjach doprowadzić to miało do wykształcenia jednolitej tkanki społecznej, pozbawionej dotychczasowych przyzwyczajęń, wzorców kulturowych oraz zbędnych struktur architektonicznych nawiązujących do religijnych aktywności z przeszłości. Proces usuwania przeszłości okazał się jednak nieskuteczny. Współczesne Chiny to bowiem nadal kraj o nadzwyczaj silnej lokalnej tradycji i wszechobecnym, bogatym „żywym dziedzictwie”. Szczególne interesującym przykładem są obszary zamieszkałe przez mniejszości etniczne, w tym chociażby prowincja Yunnan, gdzie do dnia dzisiejszego funkcjonuje „żywa kultura drewna”, to znaczy praktykowane jest drewniane budownictwo w konstrukcji zrębowej w formie oraz technologii niezmięnionej od stuleci. Jednocześnie jako taka konserwacja pozostaje rozpoznana przez lokalną społeczność jako kontynuacja ich tradycji budowlanej, gdzie utrwalone rozwiązania architektoniczne określają ich etniczną tożsamość. Podobna sytuacja ma miejsce w Tybecie (Tybetański Region Autonomiczny), gdzie „żywe dziedzictwo”, w tym „żywa tradycja budowlana”, istnieje nadal w niezmałonej formie. Można wręcz śmiało twierdzić, iż w czasach obserwowalnej globalizacji świata Tybet to jedno z ostatnich miejsc, gdzie lokalne „żywe dziedzictwo” objawia się w swej najczystszej postaci. Zjawisko kontynuacji tradycji budownictwa drewnianego w Chinach jest zatem istotnym aspektem dla odczytania zarówno treści znaczeniowych samych budynków, jak i ewaluacji autentyczności w procesie ochrony i konserwacji tego budownictwa. Jednocześnie należy podkreślić, iż Chiny przy całych swych aspiracjach otwarcia się na inne kultury pozostają jedną z najbardziej zamkniętych społeczności świata. To bezpośrednio wpływa na znaczenie „żywego dziedzictwa” i „żywej kultury drewna” w tym państwie, które stanowią gwarant transmisji lokalnych tradycji, a tym samym tożsamości narodowej i etnicznej. Istotną część przedstawionych w monografii badań dotyczących ochrony i konserwacji drewnianego budownictwa w aspekcie „żywego dziedzictwa” była zrealizowana

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

na górzystych, trudnodostępnych terenach prowincji Yunnan oraz Tybetu. Znamienna część analizowanych budynków lub zespołów struktur drewnianych (jak chociażby tradycyjna wioska Tongle) scharakteryzowana została w tak szerokim zakresie w perspektywie poruszanego zagadnienia po raz pierwszy w literaturze przedmiotu. Tym samym monografia znacząco poszerza wiedzę na temat dotychczasowych tendencji interpretacji oraz ochrony wernakularnej architektury drewnianej mniejszości etnicznych w Chinach.

Bez wątplenia architektura drewniana symbolizuje duchowe i materialne zdobycze chińskiej cywilizacji. Wśród historycznych drewnianych budynków na szczególną uwagę zasługują świątynie, w swej architektonicznej formie materializujące najważniejsze wartości niematerialne. Właściwa interpretacja oraz ochrona tego dziedzictwa jest warunkiem ciągłości kultury i tradycji religijnych. Należy pamiętać, że większość historycznych drewnianych świątyń w Chinach to „żywe dziedzictwo religijne”, stąd jakiegokolwiek odniesienia do kryterium autentyczności przy ich interpretacji czy konserwacji muszą pozostać w kontekście „żywego dziedzictwa religijnego”. Drewniane budynki sakralne w Chinach są szczególnymi „żywymi obiektami architektury”, zwłaszcza w przypadku świątyń Buddyjskich, gdzie proces cykliczności, a tym samym kontynuacji zawartej w powtórzeniu, jest kręgosłupem ukrytych w nich kosmologicznych oraz duchowych znaczeń. Jest wysoce prawdopodobne, że tradycja „konserwacji” drewnianych świątyń w Chinach – w praktyce stanowiąca swoiste pomieszczenie konserwacji, odbudowy i restauracji, została zapoczątkowana wraz z pojawieniem się najwcześniejszych obrazów religijnych oraz obiektów kultu, które były umieszczane w skromnych drewnianych budynkach. Z biegiem czasu budynki te były systematycznie odnawiane, rozbudowywane i przebudowywane, co pozwoliło im przetrwać do dnia dzisiejszego. Celem tak rozumianej konserwacji jest po pierwsze zapewnienie ciągłości aktywności duchowej i religijnej w danym miejscu, a po drugie zagwarantowanie przetrwania w czasie przedmiotów kultu, a tym samym budowli wykorzystywanych w tej działalności religijnej. Dlatego konserwacja, będąc cyklami budowy, przebudowy, zmiany, renowacji i/lub odbudowy, doprowadziła do nałożenia się na siebie różnych warstw historii, znaczeń i materiałów, tworząc to, co dziś nazywamy drewnianym dziedzictwem miejsc świętych w Chinach. Monografia przedstawia i analizuje w zakresie poruszanej tematyki najważniejsze skupiska drewnianych świątyń w Chinach, a mianowicie tereny Świętych Gór. Na obszarach tych, o znamienym znaczeniu duchowym dla Buddyzmu oraz Taoizmu, znajdują się jedne z najwspanialszych i najstarszych drewnianych historycznych struktur na świecie. Na podstawie przeprowadzonych badań terenowych scharakteryzowane zostały drewniane świątynie ze Świętych Gór Wutai Shan oraz Emei Shan, a także omówiona została problematyka ich konserwacji w odniesieniu do kryterium autentyczności.

Wyniki badań przedstawione w monografii stanowią podsumowanie kilku pobytów naukowych oraz projektów badawczych autora zrealizowanych na różnych uniwersytetach w Chinach oraz w instytutach badawczych tego kraju, a także ekstensywnych badań terenowych przeprowadzonych na najważniejszych historycznych obiektach architektury drewnianej Chin (w tym również obszarze Tybetańskiego Regionu Autonomicznego). I tak należy wymienić następujące:

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

- Realizacja stażu naukowego jako Senior Scholar oraz projektu badawczego w AATU – Tianjin University Research Institute of Architectural Design and Urban Planning, Tianjin University, Tianjin, oraz Instytutu Architektury Uniwersytetu Tianjin w Tianjin w latach 2019-2020. Badania były możliwe dzięki stypendium naukowemu/grantowi badawczemu (Fellowship) uzyskanemu w ramach programu „The Great Wall” (autor był jedynym beneficjentem z Polski), finansowanemu przez UNESCO przy współpracy z rządem Chińskiej Republiki Ludowej (Ministerstwo Edukacji Chińskiej Republiki Ludowej/China Scholarship Council). W/w grant badawczy został przyznany dzięki wsparciu Polskiego Komitetu ds. UNESCO (list polecający wystawiony przez Generalnego Sekretarza komitetu, prof. Sławomira Ratajskiego). Badania realizowane były przy współudziale pracowników Instytutu Badawczego AATU, między innymi Prof. Zhang Wei, uznanego architekta odpowiedzialnego za ochronę i konserwację obiektów architektury drewnianej Miasta Wydzielonego Tianjin, w tym jednego z najstarszych drewnianych budynków Chin – Buddyjskiej Świątyni Dule (Dule Temple). Większość badań była zrealizowana *in situ*, na wybranych, znamienych obiektach drewnianego dziedzictwa architektonicznego Chin. Oprócz studiów przeprowadzonych na wspomnianej powyżej świątyni Dule, istotna część badań naukowych została wykonana na obszarze Wutai Shan – zespołu pięciu szczytów górskich konstytuujących obszar nazywany „Górą Wutai”, najważniejszą Świątą Górą Buddyzmu i miejscem o największym zgrupowaniu historycznych, drewnianych świątyni buddyjskich w Chinach. Pośród obiektów objętych badaniami znalazły się dwie najstarsze drewniane świątynie w Chinach (jednocześnie jedne z najstarszych drewnianych budynków na świecie) – Świątynia Nanchan (wybudowana podczas Dynastii Tang w 782 roku) oraz Świątynia Foguang (wybudowana w roku 857).

Dzięki uprzejmości Wydziału Architektury Uniwersytetu Kunming w Kunming, Prowincja Yunnan, część badań zrealizowana została *in situ* w Prowincji Yunnan we współpracy z Prof. Yang Dayu, cenionym znawcą architektury wernakularnej południowej części Chin. Badania naukowe dotyczyły głównie typowego dla tego obszaru budownictwa zrębowego i objęty tereny wokół Jeziora Lugu (jednego z większych skupisk architektury zrębowej w Chinach) oraz historycznych drewnianych osad mniejszości etnicznych zamieszkujących prowincję Yunnan (między innymi leżącej w trudnodostępnych terenach górskich tradycyjnej wioski Tongle, w całości składającej się z historycznych budynków zrębowych, przykładu „żywego dziedzictwa” w Chinach).

- Realizacja stażu naukowego jako Senior Scholar oraz projektu badawczego w Instytucie Architektury na Uniwersytecie Chang`An w Xi`An w latach 2017-2018, dzięki finansowaniu (Fellowship) uzyskanemu od rządu Chińskiej Republiki Ludowej (Ministerstwa Edukacji Chińskiej Republiki Ludowej) w ramach programu CSC (China Scholarship Council). Badania realizowane były przy współudziale pracowników Instytutu Architektury Uniwersytetu Chang`An, między innymi Prof. Liu Wei. Większa część badań przeprowadzona została *in situ*, na najważniejszych obiektach historycznej architektury drewnianej miasta Xi`An (pierwszej stolicy Chin) – analizy zrealizowano między innymi na obiektach Wieży Dzwonu, Wieży Bębna, drewnianych strukturach architektonicznych murów miejskich oraz wybranych świątyniach buddyjskich. Ponadto badania przeprowadzono na wybranych, znamienych obiektach historycznej architektury drewnianej zlokalizowanych w różnych regionach Chińskiej Republiki

Ludowej (między innymi w prowincji Guangxi – na drewnianych „wieżach bębna”, wzniesionych przez mniejszość etniczną ludu Dong, oraz prowincji Syczuan – na drewnianych świątyniach buddyjskich zlokalizowane na jednej ze „Świętych Gór Buddyzmu”, masywie Emei Shan – obszar wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO). Jednocześnie ważna część badań została wykonana w stolicy Chin, Pekinie (gdzie studia terenowe przeprowadzono na drewnianych obiektach architektonicznych w obrębie „Zakazanego Miasta” – Pałacu Cesarzy Chińskich oraz na drewnianych obiektach Letniego Pałacu Cesarskiego). Dodatkowo część badań terenowych została zrealizowana w Tybecie (Tybetański Region Autonomiczny), między innymi na zespole architektonicznym pałacu Potala oraz wybranych klasztorach tybetańskich z rejonu przedgórza Himalajów, w tym klasztorach zlokalizowanych u podnóża Świętej Góry Kailash).

- Udział w 2016 roku (jako jedyny reprezentant z Polski) w projektach dotyczących zagadnień ochrony, konserwacji oraz monitoringu historycznej drewnianej architektury w Chinach, podczas uczestnictwa w Course on Management and Monitoring of World Heritage Sites with special reference to China, który odbył się na terenie znajdującego się na liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO Cesarskiego Pałacu Letniego w Pekinie (Summer Palace World Heritage Site, Beijing). Wydarzenie zorganizowane było przez SACH – State Administration of Cultural Heritage in China; CACH – China Academy of Cultural Heritage oraz ICCROM – International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property.

Monografia składa się z dwunastu rozdziałów, poprzedzonych wprowadzeniem. Załączona bogata, autorska dokumentacja fotograficzna najważniejszych struktur drewnianych Chin stanowi drobiazgową ilustrację analizowanych obiektów, ukazując bogactwo dziedzictwa budownictwa drewnianego tego kraju i jego wyjątkową wartość estetyczną.

Rozdział pierwszy stanowi zwięzłe wprowadzenie do tradycyjnej chińskiej architektury drewnianej. Ten typ budownictwa, który wykształcił szczególny system konstrukcyjny zachowujący swoje podstawowe cechy od starożytności do współczesności, stanowi jeden z trzech głównych systemów architektonicznych na świecie (poza europejskim i islamskim) i bez wątpienia odgrywa istotną rolę w światowej historii architektury. Przedstawiona została krótka historia i charakterystyka głównych typów budownictwa drewnianego w Chinach, w tym rodzima tradycja budowlana mniejszości etnicznych. Omówiono również chińskie rozumienie przestrzeni odzwierciedlone w planowaniu struktury architektonicznej, a także aspekty filozoficzne i duchowe, które od tysiącleci wpływają na chińską tradycję budowlaną. Dodatkowo przedstawiono charakterystyką architektonicznej dekoracji malarskiej wraz z jej tradycyjnym zastosowaniem, symboliką i poziomami znaczeniowymi.

Uważa się, że chińska architektura drewniana jest najważniejszym źródłem inspiracji dla architektury azjatyckiej. Jedne z najstarszych i najwspanialszych drewnianych konstrukcji na świecie zachowały się do dziś w Chinach. W rozdziale drugim zostały przedstawione oraz

szczegółowo scharakteryzowane najważniejsze z nich, mianowicie świątynie Foguang, Nanchan oraz Dule, a także pagoda Yingxian świątyni Fogong. Informację o poszczególnych obiektach uzupełnia szczegółowy opis historii wykonanych na nich prac konserwatorskich, co pozwala na ewaluację stosowanych historycznie metodologii oraz zabiegów interpretacyjnych w odniesieniu do kryterium autentyczności.

Zanim pojawiły się pierwsze próby unormowania procesu ochrony dziedzictwa architektonicznego, praktyka konserwacji w Chinach znana była już od czasów starożytnych. Przykładem może być Zakazane Miasto (dawny pałac cesarski dynastii Ming i Qing w centrum Pekinu, jednocześnie najważniejszy królewski kompleks pałacowy w całych Chinach), gdzie od stuleci miały miejsce konsekwentne działania mające na celu zachowanie dziedzictwa kulturowego i duchowego. W rozdziale trzecim w zwięzły sposób przedstawiono narodziny idei dziedzictwa kulturowego i potrzeby jego ochrony, a także dzieje formowania się norm i ustawodawstwa ochrony dziedzictwa architektonicznego w Chinach. Jednocześnie omówiona została perspektywa rozumienia dziedzictwa i entuzjazm społeczeństwa do studiowania i ochrony tradycyjnego dziedzictwa narodowego we współczesnych Chinach.

Kiedy termin „autentyczność” w ochronie dziedzictwa kulturowego został wprowadzony do Chin, jego interpretacja wywołała wiele niejasności i napięć. Chińscy uczeni od samego początku tłumaczą „autentyczność” na różne sposoby. Niektórzy podkreślają znaczenie pierwotnego (oryginalnego) stanu budynku, ponieważ autentyczność odczytują jako „oryginalny” i „prawdziwy”. Inni natomiast krytykują powyższe tłumaczenie, jako że ogranicza ono autentyczność jedynie do pierwotnego stanu dziedzictwa architektonicznego i pomija wszelkie historyczne zmiany obiektu. Wszystko to zaowocowało dyskusjami trwającymi do dziś. Rozdział czwarty przedstawia różnorodność tłumaczeń „autentyczności” z perspektywy chińskiej, ukazując jednocześnie wyjątkowość azjatyckiego, a więc i chińskiego rozumienia „oryginału” i „kopii” w przypadku dziedzictwa kulturowego.

Zgodnie ze współczesną myślą konserwatorską ochrona zabytkowej struktury architektonicznej powinna mieć na celu należyte zachowanie jej wartości i znaczenia, które oparte są przede wszystkim na ich autentyczności. Często podkreśla się, że w kontekście azjatyckim ochrona wartości materialnych i duchowych niekoniecznie stoi w konflikcie, a autentyczność musi być ujmowana w relacji do specyficznego poglądu kosmologicznego opartego na cyklicznej koncepcji czasu. W rozdziale piątym analizie poddano znaczenie i zastosowanie pojęcia autentyczności w Chinach oraz szerszym kontekście kultury azjatyckiej, gdzie wielowiekowa tradycja konserwatorska kontynuuje proces ciągłej odnowy i odbudowy.

Tradycyjnie aspekt materialny drewnianych struktur architektonicznych w Chinach był uważane za przejaw wzniosłości ducha, można go było łatwo zmienić lub zastąpić, jak długo niematerialne atrybuty pozostawały nienaruszone. To rozumienie uległo modyfikacji w drugiej połowie XX wieku, kiedy nowoczesne koncepcje i praktyki podkreślając konieczność zachowania materialnych pozostałości zaczęły obowiązywać również w kontekście chińskim. Poprzez taki sposób podejścia konserwatorskiego Chiny dążyły do podkreślania znaczenia tożsamości narodowej, bowiem to pomniki historii w swojej materialnej formie ukazują wizualnie i namacalnie dumę długiej historii i bogatej kultury ludu. W rozdziale szóstym

omówiono rozwój chińskiej praktyki konserwatorskiej w odniesieniu do wartości „autentyczności”, w tym głównie z perspektywy postulatów podniesionych przez Liang Sichenga, pioniera i powszechnie uznanej postaci w zakresie ochrony i konserwacji chińskiego dziedzictwa architektonicznego. Analizie poddano ideę „przywracania dawnego stanu [stanu takim, jakim był]” oraz „stanu oryginalnego” historycznej drewnianej struktury i jej dekoracji malarskiej, a także implementację tych idei w praktyce konserwatorskiej we współczesnych Chinach.

Kluczową cechą charakteryzującą „żywe dziedzictwo” jest bez wątpienia „ciągłość” przekazu wartości kulturowych oraz duchowych. Szczególnym przykładem „żywego dziedzictwa” jest drewniana architektura sakralna oraz drewniane budownictwo mniejszości etnicznych Chin. Wydaje się słusznym postulować, iż w uznawanych priorytetach tradycyjne podejście azjatyckie do konserwacji tych struktur znacząco różni się od podejścia zachodniego, zwłaszcza europejskiego. Podczas gdy pierwsze dotyczy bardziej zrozumienia kultury jako ciągłego procesu adaptacji i zmian, drugie, przeciwnie, zamiast przyglądać się zmianom w strukturze w czasie, skupia się na konkretnych zmianach w ściśle określonym zakresie czasowym. W rozdziale siódmym przedstawiono rozwój idei „żywego dziedzictwa” i jej rozumienie w Chinach, a także omówiono kwestię ciągłości i kontynuacji jako poziomu odniesienia dla rozumienia autentyczności w tym kontekście kulturowym. Jednocześnie dyskusji poddano zagadnienie autentyczności rozumianej jako „zarządzanie zmianą i ciągłością”. Analizy zagadnienia przeprowadzono na wybranych przykładach tradycyjnych drewnianych struktur mniejszości etnicznych, w tym drewnianych wiosek (jak np. Tongle) zlokalizowanych w trudnodostępnych, górzystych terenach prowincji Guizhou oraz Yunnan, a także drewnianych świątyń Tybetu.

Część miejsc uznanych za dziedzictwo kulturowe China ma status świętych lub o wyjątkowym znaczeniu sakralnym. Wśród nich szczególne czczone są Święte Góry, które od wieków są miejscem o podstawowym znaczeniu dla tradycji religijnych tego kraju. Na szczytach i zboczach owych gór zlokalizowane są jedne z najstarszych i znamienitszych drewnianych świątyń nie tylko Chin, ale całego kontynentu azjatyckiego. Święte Góry stanowiły przez milenia epicentrum przenikania się duchowych wartości i filozoficznych myśli, a także współlistnienia człowieka i natury, która przez buddystów czy taoistów sama w sobie uznawana jest za świątynię. Drewniane konstrukcje architektoniczne tam się znajdujące, bezpośrednio odpowiadające potrzebom religijnym i duchowym, ukształtowały zarówno krajobraz zewnętrzny, ściśle współgrający z krajobrazem naturalnym, ale także krajobraz wewnętrzny wiernych, w którym utrwalają odwieczne obrzędy i cykliczną siłę natury. W rozdziale ósmym przedstawiono i scharakteryzowano najważniejsze drewniane świątynie Świętych Gór, a także przeprowadzono analizy kwestii autentyczności tych budowli w odniesieniu do szerszego kontekstu chińskiej myśli filozoficznej i tradycji religijnej. Dyskusja zilustrowana jest bogatym, autorskim materiałem fotograficznym, ukazującym wyjątkowe piękno i duchowe znaczenie omawianych budynków.

W ramach tradycyjnej duchowości chińskiej odniesienie do autentyczności budynku drewnianego wymaga spojrzenia na zagadnienie w horyzoncie procesu renowacji, który jest

trwale powiązany z religijnymi przekonaniami o odradzaniu się i cyklicznej naturze czasu. Zgodnie z filozofią buddyjską, prace naprawcze wykonane w świątyni przynoszą zasługi zarówno dla obecnego, jak i przyszłego życia. Dla zaspokojenia potrzeb religijnych obiekty świątyni czy zespołu klasztorowego powinny być więc utrzymywane w stanie całkowitej odnowy i trwale wymagają trwale ciągłego „upiększania”. W dziewiątym rozdziale analizie poddano kwestię praktyki konserwatorskiej pozostającej w głębokim związku z wierzeniami religijnymi, która jest manifestacją zmiany i ciągłości ukrytej w niematerialnej istocie drewna.

W związku z bardzo przyspieszonym rozwojem gospodarczym oraz rosnącą potrzebą rozpoznania i zachowania tożsamości narodowej, podejście Chin do ochrony dziedzictwa zmieniło się drastycznie na początku XXI wieku. Znaczenie słowa „stare” uległo znaczącej modyfikacji – z rozumienia go jako implikującego coś zacofanego i gorszego, zmieniło się w uznanie dla własnej tradycji, kultury, dziedzictwa i tożsamości narodowej. Jednak takie rozumienie „starego” nie zawsze jest zgodne z lokalnymi praktykami we współczesnych Chinach. W całym państwie można zobaczyć rekonstrukcje „starej” drewnianej zabudowy oraz wielkoskalowe rekonstrukcje zespołów architektonicznych imitujące budowle historyczne, interpretowane jako „antyczne budynki” czy „starożytne wioski”. Najbardziej prawdopodobna potrzeba tej praktyki wynika z nostalgii ludzi za swoim dziedzictwem, która pojawiła się w toku gwałtownej modernizacji i uprzemysłowienia. W rozdziale dziesiątym poruszony jest problem metod praktyki ochrony i konserwacji drewnianego dziedzictwa architektonicznego dominujących obecnie w Chinach. Analizy przeprowadzone na wybranych obiektach objęły zagadnienie odbudowy i odtwarzania, a więc re-kreowania na nowo tradycji budownictwa drewnianego, a także nieuchwytnej granicy między oryginałem a kopią.

Degradacja drewnianych struktur jest trudna do uniknięcia, co skutkuje koniecznością cyklicznego procesu ich konserwacji i restauracji. W rozdziale jedenastym scharakteryzowano najczęściej spotykane uszkodzenia w historycznych konstrukcjach drewnianych w Chinach oraz ich przyczyny. Następnie przedstawiono metody wzmacniania zdegradowanych drewnianych konstrukcji zabytkowych, które są stosowane obecnie w Chinach, a które wynikają bezpośrednio ze specyfiki tych tradycyjnych konstrukcji oraz zastosowanych tradycyjnie rozwiązań technologicznych i ciesielskich. Całość wieńczę analizy (przeprowadzone na wybranych budynkach) autentyczności historycznych konstrukcji drewnianych w Chinach z punktu widzenia stosowanych obecnych rozwiązań technicznych i technologicznych w konserwacji, a także wykorzystania do restauracji i rekonstrukcji nowych fabrykowanych produktów drewnianych.

Rozdział dwunasty stanowi podsumowanie poruszanych zagadnień.

Podsumowując, wyniki badań przedstawione w niniejszej monografii stanowią istotny wkład w naukę w zakresie ochrony dziedzictwa architektonicznego. Przybliżają teoretyczne rozumienie i praktyczne zastosowanie kryterium autentyczności w percepcji i zachowaniu dziedzictwa budownictwa drewnianego z chińskiej perspektywy. Tradycyjna chińska architektura, która wykształciła szczególnie system konstrukcyjny zachowujący swoje

podstawowe cechy od starożytności do współczesności, stanowi jeden z trzech głównych systemów architektonicznych na świecie (poza zachodnim i islamskim) i bez wątpienia odgrywa istotną rolę w światowej historii architektury. Monografia wyjaśnia jak chińskie rozumienie przestrzeni odzwierciedlone w planowaniu struktury architektonicznej, a także aspekty filozoficzne i duchowe wpływają na chińską tradycję budowlaną. Całość wieńczę analizy (przeprowadzone na wybranych obiektach) autentyczności historycznych konstrukcji drewnianych w Chinach z punktu widzenia stosowanych obecnie rozwiązań technicznych i technologicznych w konserwacji, a także wykorzystania do restauracji i rekonstrukcji nowych fabrykowanych produktów drewnianych. Informacje o najważniejszych świątyniach uzupełnia szczegółowy opis historii wykonanych na nich prac konserwatorskich, co pozwala na ewaluację stosowanych historycznie metodologii oraz zabiegów interpretacyjnych w odniesieniu do kryterium autentyczności. W monografii poddano analizie znaczenie i zastosowanie pojęcia autentyczności w Chinach oraz szerszym kontekście kultury azjatyckiej, gdzie wielowiekowa tradycja konserwatorska kontynuuje proces ciągłej odnowy i odbudowy. Wyjaśniono różnorodność tłumaczeń „autentyczności” z perspektywy chińskiej, ukazując jednocześnie wyjątkowość azjatyckiego, a więc i chińskiego rozumienia „oryginału” i „kopii” w przypadku dziedzictwa kulturowego. Analizie poddano ideę „przywracania dawnego stanu [stanu takim, jakim był]” oraz „stanu oryginalnego” historycznej drewnianej struktury i jej dekoracji malarskiej, a także implementację tych idei w praktyce konserwatorskiej we współczesnych Chinach. Zwrócono uwagę na kwestię praktyki konserwatorskiej pozostającej w głębokim związku z wierzeniami religijnymi, która jest manifestacją zmiany i ciągłości ukrytej w niematerialnej istocie drewna. Omówiono kwestię ciągłości i kontynuacji jako poziomu odniesienia dla rozumienia autentyczności budowli w kontekście kulturowym (chińskiej myśli filozoficznej i tradycji religijnej). W zwięzły sposób przedstawiono narodziny idei dziedzictwa kulturowego i potrzeby jego ochrony, a także dzieje formowania się norm i ustawodawstwa ochrony dziedzictwa architektonicznego w Chinach.

Obie monografie stanowią podsumowanie szeroko zakrojonych, kilkuletnich badań autora dotyczących ochrony, konserwacji oraz interpretacji historycznej architektury drewnianej w odniesieniu do sposobów odczytywania oraz zastosowania kryterium autentyczności zarówno w filozofii oraz teorii, jak i praktyce konserwatorskiej przyjętej w krajach zachodnich oraz azjatyckich. Stanowią bardzo wartościowy materiał naukowy będący uzupełnieniem podejmowanej wcześniej problematyki konserwacji architektury drewnianej krajów europejskich, w tym głównie Polski. W wyniku przeprowadzonych studiów nastąpiło poszerzenie obszaru badawczego na kraje pozaeuropejskie, co pozwoliło na konfrontację i ewaluację odmiennych metodologii i podejść konserwatorskich. Zakres badań został poszerzony o odmienne obszary kulturowe, gdzie budownictwo drewniane jest jedną z najważniejszych części dziedzictwa architektonicznego i stanowi o specyfice tych miejsc, a jednocześnie zarówno samo budownictwo drewniane jak i jego ochrona ujmowane są z perspektywy odmiennych założeń teoretycznych czy filozoficznych.

W wyniku przeprowadzonych badań nastąpiło rozpoznanie oraz ewaluacja stosowanych rozwiązań oraz metodologii konserwatorskich w pryzmacie autentyczności. Wykazano błędy w dotychczasowych działaniach, przy jednoczesnym odniesieniu do tradycyjnego ujmowania

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

struktury drewnianej i jej konserwacji w danym aspekcie kulturowym. Ustalenia z badań mają zastosowanie praktyczne, stanowiąc bazę do zaleceń konserwatorskich dla przyszłych zabiegów w zakresie ochrony dziedzictwa architektury drewnianej, oraz równolegle znacząco wzbogacają dotychczasową wiedzę w zakresie poruszanej problematyki.

W literaturze brak jest doniesień o badaniach podobnych do zrealizowanych i opublikowanych w przedmiotowej tematyce. Obie monografie autorskie stanowiące podsumowanie moich badań nad problematyką rozumienia i stosowania kryterium autentyczności w ochronie i konserwacji architektury drewnianej w tradycji kultur zachodu oraz wschodu stanowią niewątpliwie cenne osiągnięcie naukowe w zakresie ochrony dziedzictwa architektonicznego.

6. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

W ramach mojej pracy naukowo-badawczej nawiązałem długoterminową współpracę naukową z kilkunastoma zagranicznymi ośrodkami badawczymi oraz naukowymi, w tym głównie uczelniami wyższymi. Pośród nich wymienić należy:

--- MTSU Center for Historic Preservation, Middle Tennessee State University, Murfreesboro, Tennessee, USA;

--- Instytut Architektury, Uniwersytet Chang`An, Xi`An, Chińska Republika Ludowa;

--- AATU – Instytut Badawczy Projektowania Architektonicznego oraz Planowania Urbanistycznego Uniwersytetu Tianjin, Tianjin (AATU – Tianjin University Research Institute of Architectural Design and Urban Planning, Tianjin University, Tianjin) oraz Instytut Architektury Uniwersytetu Tianjin, Tianjin, Chińska Republika Ludowa;

---- Wydział Architektury Uniwersytetu Kunming, Kunming, Prowincja Yunnan, Chińska Republika Ludowa;

--- Kyoto Women`s University, Kyoto, Japonia;

---- Wydział Sztuki i Projektowania, Program: Studia Światowego Dziedzictwa, Uniwersytet Tsukuba (World Heritage Studies Program, Faculty of Art and Design, University of Tsukuba), Tsukuba, Japonia;

--- Japan Center for International Cooperation in Conservation/Tokyo National Research Institute for Cultural Properties, Japonia;

--- Katedry Architektury i Konserwacji Zabytków, Instytut Architektury i Designu, Uniwersytetu Narodowego Politechniki Lwowskiej, Lwów, Ukraina;

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

-
- Graduate School of Engineering, The University of Tokyo, Tokio, Japonia;
  - Faculty of Architecture, Building and Planning, The University of Melbourne, Melbourne, Victoria, Australia;
  - The Grimwade Centre for Cultural Materials Conservation, Faculty of Arts, The University of Melbourne, Melbourne, Victoria, Australia;
  - College of Architecture and Urban Planning, Tongji University, Szanghaj, Chińska Republika Ludowa;
  - ICCROM (International Center for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property).

Znaczącą część moich badań naukowych zrealizowałem w zagranicznych ośrodkach naukowych i akademickich oraz we współpracy z zagranicznymi naukowcami. Badania te były realizowane w ramach przyznanych mi stypendiów naukowych, staży naukowych i pobytów badawczych/studyjnych. Poniżej zamieszczam krótką charakterystykę mojej aktywności naukowej (przed i po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych) w innych niż macierzysta krajowych jednostkach naukowych oraz w zagranicznych ośrodkach naukowo-badawczych:

6.1. przed uzyskaniem stopnia doktora nauk technicznych:

W 2011 roku uzyskałem stypendium od Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji w ramach Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego, Działanie III, Stypendia Indywidualne (numer umowy: FSS/2011/V/D3/W/0071) na realizację projektu badawczego podczas wizyty studyjnej w Riksantikvaren – The Directorate for Cultural Heritage in Norway (Dyrekcja ds. Dziedzictwa Kulturowego Norwegii) w Oslo w Norwegii (w okresie 19 – 30 września 2011 roku). Projekt pod tytułem: *„Conservation problems of the wooden, vernacular architecture - methods and technologies used in the past and now”* („Problematyka i metody konserwacji regionalnej architektury drewnianej - techniki oraz technologie stosowane dawniej i współcześnie”) stanowił suplement do badań prowadzonych w Katedrze Konserwacji Zabytków, realizowanych w ramach przygotowywanej pracy doktorskiej. Przeprowadzone badania naukowe dotyczyły między innymi tradycyjnych metod i technik konserwatorskich stosowanych do konserwacji drewna w Norwegii, analizy możliwości i słuszności stosowania impregnacji strukturalnej drewna oraz sposobu i metod impregnacji stosowanych historycznie oraz współcześnie. Szczególne miejsce zajęły studia projektów konserwatorskich wykonanych pod nadzorem Riksantikvaren w ramach realizowanego przez ten organ programu konserwacji kościołów klepkowych w Norwegii (Stave Church Program). W ramach przeprowadzonych badań zostały zgromadzone dane stanowiące podstawę do sfinalizowanie projektu pracy doktorskiej. Wyniki badań zostały zaprezentowane na seminarium naukowym WBiIŚ (obecnie WBiŚIA) oraz przekazane do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Przemyślu.

W 2010 roku byłem stypendystą (beneficjentem) Instytutu Adama Mickiewicza w ramach programu „Kultura Polska na Świecie”. Uzyskane stypendium pozwoliło mi na częściowe pokrycie kosztów uczestnictwa w 14-tym Międzynarodowym Kursie Technologii Konserwacji Drewna (ICWCT14) w Norwegii.

6.2. po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych:

W 2017 roku uzyskałem stypendium/grant badawczy z Fundacji Kościuszkowskiej (the Kosciuszko Foundation) na odbycie stażu naukowego oraz przeprowadzenie badań naukowych (Research Fellowship) w ośrodku naukowym MTSU Center for Historic Preservation na Middle Tennessee State University w Murfreesboro, Tennessee, USA. Projekt realizowany był w okresie 2 październik 2017 – 23 luty 2018. Badania dotyczyły problematyki ochrony i konserwacji historycznej, drewnianej architektury (głównie w konstrukcji zrębowej) Południa Stanów Zjednoczonych w odniesieniu do kryterium autentyczności, oraz kwestii interpretacji kontekstu architektonicznego w przypadku tych budynków w dotychczasowej praktyce konserwatorskiej w tym kraju. Badania naukowe realizowane były we współpracy z Prof. dr Carroll Van West, Historykiem Stanu Tennessee, dyrektorem MTSU Center for Historic Preservation, Dr Stacey Graham (Research Professor) oraz zespołem badaczy z w/w jednostki naukowej. Zasadniczą część projektu naukowego stanowiły badania *in situ*, realizowane na obszarze od regionu Appalachów do regionu rzek zachodniej części stanu Tennessee. Objęły one studia terenowe na najważniejszych obiektach historycznej architektury zrębowej tego obszaru USA, między innymi na budynkach drewnianych Parku Narodowego Wielkich Gór Dymnych (Smoky Mountains National Park), zrębowych kabinach z terenu historycznych parków chroniących tereny bitew z okresu wojny secesyjnej (Parkers Crossroads, Meriwether Lewis Monument and Shiloh National Military Park), zrębowych budynkach najważniejszych historycznych farm Stanu Tennessee (The Tipton-Haynes Historic Site oraz The Historic Sam Davis Home and Plantation) oraz kompleksie architektonicznym byłego resortu wód mineralnych Castalian Springs w Wynnewood, Tennessee, gdzie znajduje się największy budynek zrębowy w USA. Wyniki przeprowadzonych badań naukowych przedstawiłem w monografii naukowej pod tytułem: „*Authenticity in the Preservation of Historical Wooden Architecture – Problems and Challenges. Case Studies from the American South*”.

W 2018 roku (26 luty – 31 lipiec) odbyłem staż naukowy oraz zrealizowałem badania naukowe (Senior Scholar Fellowship) w Instytucie Architektury na Uniwersytecie Chang`An w Xi`An w Chińskiej Republice Ludowej, w ramach stypendium naukowego uzyskanego od rządu Chińskiej Republiki Ludowej (Ministerstwa Edukacji Chińskiej Republiki Ludowej), program CSC (China Scholarship Council). Przeprowadzone badania dotyczyły zagadnienia ochrony i konserwacji dziedzictwa drewnianej architektury w Chinach w odniesieniu do problematyki rozumienia i stosowania kryterium autentyczności w tym kraju. Badania realizowane były we współpracy z naukowcami z Instytutu Architektury Uniwersytetu

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

Chang`An, między innymi Prof. Liu Wei. Znaczna część studiów przeprowadzona została *in situ*, na najważniejszych obiektach historycznej architektury drewnianej miasta Xi`An – pierwszej stolicy Chin (między innymi Wieży Dzwonu, Wieży Bębna, elementach architektonicznych murów miejskich oraz wybranych świątyniach buddyjskich), a także na kilkunastu obiektach historycznej architektury drewnianej zlokalizowanych w innych prowincjach Chińskiej Republiki Ludowej (w prowincji Guangxi – gdzie badania przeprowadzone zostały na drewnianych „wieżach bębna”, wzniesionych przez mniejszość etniczną ludu Dong, oraz prowincji Syczuan – gdzie badania objęły drewniane świątynie buddyjskie zlokalizowane na jednej ze „Świętych Gór Buddyzmu” – masywie Emei Shan [obszar wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO]). Jednocześnie część badań została wykonana w stolicy Chin, Pekinie (gdzie studia terenowe przeprowadzono na drewnianych obiektach architektonicznych w obrębie „Zakazanego Miasta” – Pałacu Cesarzy Chińskich oraz na drewnianych obiektach Letniego Pałacu Cesarskiego). Dodatkowo część badań terenowych została zrealizowana na obszarze Tybetańskiego Regionu Autonomicznego (m. in. zespole architektonicznym pałacu Potala oraz wybranych klasztorów tybetańskich z rejonu pasma Himalajów). Wyniki przeprowadzonych badań naukowych przedstawiłem w monografii naukowej pod tytułem: *„Authenticity and Wooden Architecture Preservation in Asia – a Chinese perspective”*.

W roku akademickim 2019/2020 (1 wrzesień 2019 – 15 lipiec 2020) odbyłem staż naukowy oraz zrealizowałem badania naukowe/projekt badawczy (Visiting Scholar - Senior Scholar Fellowship) w AATU – Tianjin University Research Institute of Architectural Design and Urban Planning, oraz w Instytucie Architektury Uniwersytetu Tianjin, Tianjin University, Tianjin, Chińska Republika Ludowa, w ramach stypendium naukowego/grantu badawczego uzyskanego z programu „The Great Wall”, realizowanego przez UNESCO przy współpracy z rządem Chińskiej Republiki Ludowej (Ministerstwo Edukacji Chińskiej Republiki Ludowej/China Scholarship Council). Uzyskanie w/w stypendium/grantu badawczego było możliwe dzięki wsparciu Polskiego Komitetu ds. UNESCO (potwierdzonego listem polecającym wystawionym przez Generalnego Sekretarza komitetu, prof. Sławomira Ratajskiego).

Instytut Badawczy AATU to prestiżowa jednostka naukowa najstarszego uniwersytetu w Chinach – Uniwersytetu Tianjin w mieście Tianjin, prowadząca badania naukowe w zakresie ochrony dziedzictwa architektonicznego oraz projektowania konserwatorskiego. Zrealizowane przeze mnie badania naukowe podczas stażu naukowego (projekt badawczy) w AATU oraz Instytucie Architektury Uniwersytetu Tianjin były kontynuacją wcześniejszych badań przeprowadzonych w Chinach i dotyczyły zagadnienia ochrony i konserwacji dziedzictwa drewnianej architektury w Chinach w odniesieniu do problematyki rozumienia i stosowania kryterium autentyczności w tym kraju. Badania realizowane były przy współpracy z naukowcami z Instytutu Badawczego AATU, między innymi z Prof. Zhang Wei, uznanym architektem odpowiedzialnym za ochronę i konserwację obiektów architektury drewnianej Miasta Wydzielonego Tianjin, w tym jednego z najstarszych drewnianych budynków Chin – Buddyjskiej Świątyni Dule (Dule Temple). Znaczna część realizowanych przeze mnie badań

wykonana była *in situ*, na znaczących obiektach dziedzictwa architektury drewnianej Chin. Oprócz studiów przeprowadzonych na wspomnianej powyżej świątyni Dule, istotną część badań naukowych zrealizowałem na Wutai Shan – obszarze pięciu szczytów górskich konstytuujących tzw. „Górę Wutai”, najważniejszą Świętą Górą Buddyzmu w Chinach, gdzie znajduje się największe skupienie historycznych, drewnianych świątyń buddyjskich w tym kraju. Pośród obiektów objętych badaniami znalazły się dwie najstarsze drewniane świątynie w Chinach (jednocześnie najstarsze drewniane budynki tego kraju) – Świątynia Nanchan (wybudowana podczas Dynastii Tang w 782 roku) oraz Świątynia Foguang (wybudowana w roku 857).

Dzięki uprzejmości Wydziału Architektury Uniwersytetu Kunming w Kunming, Prowincja Yunnan, część badań zrealizowałem *in situ* w Prowincji Yunnan we współpracy z Prof. Yang Dayu, cenionym znawcą architektury wernakularnej południowej części Chin. Badania naukowe dotyczyły głównie zagadnienia ochrony i konserwacji historycznej architektury zrębowej, która jest podstawowym typem architektury wernakularnej w tej części Chin. Studia *in situ* realizowane były na terenach okalających Jezioro Lugu (jedno z największych skupisk tradycyjnej architektury zrębowej w Chinach) oraz w historycznych drewnianych osadach mniejszości etnicznych zamieszkujących prowincję Yunnan (między innymi w zlokalizowanej na trudnodostępnym górskim terenie tradycyjnej wiosce Tongle, w całości składającej się z historycznych budynków zrębowych).

Wyniki przeprowadzonych badań naukowych przedstawiłem w monografii naukowej pod tytułem: „*Authenticity and Wooden Architecture Preservation in Asia – a Chinese perspective*”.

W 2022 roku (5 październik – 18 listopad 2022 r.) zrealizowałem projekt badawczy pt.: „*Damage Reconstruction of Cultural Property Buildings at Geopolitical Risk in Eastern Europe*” na University of Tsukuba, Tsukuba, Japonia, w ramach grantu badawczego (Fellowship) uzyskanemu od JSPS (the Japan Society for the Promotion of Science), program FY2022 JSPS Invitational Fellowships for Research in Japan (Short-term); (Fellowship ID:S22065). Do realizacji w/w projektu w Japonii zostałem zaproszony przez Prof. Dr Yasufumi Uekita, Heritage Studies Program (Chair), Faculty of Art and Design, University of Tsukuba. Pragnę zaznaczyć, iż granty badawcze przyznawane przez Japan Society for the Promotion of Science (JSPS) uważane są za szczególnie prestiżowe wśród wszystkich źródeł finansowania badań naukowych w Japonii.

Głównym celem badań była identyfikacja i analiza praktykowanych w Japonii sposobów i metod częściowej lub całkowitej rekonstrukcji historycznych drewnianych budynków, które zostały uszkodzone lub całkowicie zniszczone w skutek nagłej katastrofy (np. trzęsienie ziemi). Jednocześnie celem projektu badawczego było określenie metod działania i systemu współpracy w zakresie kompleksowych działań konserwatorskich w przypadku rekonstrukcji obiektów architektury drewnianej w Europie Wschodniej, które zostały uszkodzone lub całkowicie zniszczone w wyniku nagłych kataklizmów (w tym przede wszystkim wskutek obecnych działań wojennych na Ukrainie). Badania naukowe objęły analizy stosowanych

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

w Japonii metod dokumentacji, prewencyjnej ochrony i monitoringu architektury drewnianej w kontekście zagrożenia klęską żywiołową (trzęsienia ziemi). Badania prowadzone były pod kątem adekwatności zastosowania metod praktykowanych w Japonii do dokumentacji, prewencyjnej ochrony i monitoringu historycznej architektury drewnianej w Europie Wschodniej, gdzie budynki te są obecnie narażone na zniszczenia spowodowane toczącym się konfliktem zbrojnym.

Zasadnicza część badań została zrealizowana w terenie (*in situ*), na budynkach drewnianych o szczególnym znaczeniu dla historii i dziedzictwa kulturowego Japonii. Istotną część studiów terenowych przeprowadzono w prefekturze Nara i jej stolicy, mieście Nara. Badania te zostały wykonane we współpracy z prof. Shimoda Ichita z University of Tsukuba, Graduate School of Comprehensive Human Sciences, Heritage Studies Program, oraz w kooperacji z Archaeological Institute of Kashihara; the Research Center of Fujiwara Palace Ruin; Nara National Research Institute for Cultural Properties and the Interpretation Center of Heijo Palace Site, Izanai-Kan; the Research Center of Conservation Science of Archeological Artifacts at Archaeological Institute of Kashihara; the Center for Preservation of Kitora Tumulus Mural Paintings; Asuka Historical Museum and Nara Prefecture Historical and Artistic Culture Complex. Część badań przeprowadzonych w prefekturze Nara zrealizowano również na najważniejszych historycznych budynkach drewnianych z tego obszaru (oraz równocześnie Japonii): kompleksach świątynnych Todaiji, Toshodaiji, Yakushiji, Horyuji, Murouji, Gangoji, Kohfukuji oraz chramie Wakamiya Jinja i Shinto chramie Kasuga-taisha.

Badania w innych częściach Japonii (poza obszarem prefektury Nara) zostały zrealizowane przy współpracy z prof. Yasufumi Uekita; prof. Toshikazu Hanazato – Director of ICOMOS Japan, Department of Architecture, Graduate School of Engineering, The University of Mie oraz prof. Kaori Fujita – Graduate School of Engineering, Faculty of Engineering, The University of Tokyo. Studiami *in situ* objęte były następujące obiekty/drewniane historyczne budynki:

- The Kaiseikan (Koriyama City`s Kaiseikan) oraz dawna Fukushima Jinjo Middle School (obecnie Asaka History Museum) – Koriyama, prefektura Fukushima;
- Dawna Shiobara Imperial Villa – Nasushiobara-shi, prefektura Tochigi;
- Sawara (Sawara Machinami Koryukan), historyczna dzielnica miasta Katori, gdzie zachowany jest układ urbanistyczny z okresu Edo oraz oryginalna drewniana zabudowa miejska z tego czasu – prefektura Chiba;
- The Great Buddha of Kamakura (Kamakura Daibutsu) oraz świątynia Kenchō-ji (świątynia Rinzaï Zen), pierwsza świątynia Zen w Japonii – Kamakura, prefektura Kanagawa;
- Dawna rezydencja rodziny Tanaka – Suehiro, Kawaguchi, prefektura Saitama;
- Historyczne drewniane domy w Yokohama;
- Świątynie i chramy w Nikkō, prefektura Tochigi; Kyoto; Tokyo; Tsukuba, prefektura Ibaraki;

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

- Chramy Kumano w prefekturze Wakayama (Kumano Hongu Taisha; Kumano Nachi Taisha; Kumano Hayatama Taisha);
- Historyczne wioski Shirakawago i Ainokura (największa wieś zagrodowa w Gokayama);
- Historyczna dzielnica z zachowaną tradycyjną zabudową drewnianą z okresu Edo w Takayama (zwana też Hida -Takayama), prefektura Gifu.

W roku 2023 (1-30 kwietnia 2023) odbyłem staż naukowy oraz przeprowadziłem badania naukowe w Katedrze Konserwacji Zabytków, Wydział Budownictwa i Architektury, Politechnika Lubelska w Lublinie, w ramach grantu badawczego uzyskanego w konkursie pn. „PO SĄSIEDZKU – międzyuczelniane staże badawcze i wizyty studyjne” (zadanie zlecone przez Ministra Edukacji i Nauki pn. „Politechniczna Sieć VIA CARPATIA im. Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego”, finansowane z dotacji celowej Ministra Edukacji i Nauki, nr umowy MEiN/2022/DPI/2578). Badania naukowe realizowałem we współpracy z dr hab. inż. arch. Mykołą Bevz, profesorem Politechniki Lubelskiej (który jest równocześnie honorowym profesorem Politechniki Lwowskiej, kierownikiem Katedry Architektury i Konserwacji Zabytków, Wydziału Architektury i Designu, Uniwersytetu Narodowego Politechniki Lwowskiej we Lwowie).

Celem badań naukowych zrealizowanych podczas stażu było rozpoznanie stanu zachowania drewnianych cerkwi z terenu województwa lubelskiego. Badania były prowadzone pod kątem analizy procesu dotychczasowej ochrony konserwatorskiej w/w obiektów, w odniesieniu do kryterium autentyczności. Objęty kwerendy archiwalne oraz studia terenowe. Wśród analizowanych świątyń znalazły się m. in. cerkiew w Hrebennym, Korczminie, Chłopiatynie, Bełżcu, Terebinie oraz Budyninie. Staż zainicjował współpracę pomiędzy Katedrami Konserwacji Zabytków obu uczelni (Politechniki Rzeszowskiej oraz Politechniki Lubelskiej) w zakresie badań nad drewnianymi cerkwiemi Lubelszczyzny pod kątem opracowania kompleksowej metodologii ich ochrony i konserwacji z uwzględnieniem optymalizacji rozwiązań konserwatorskich.

Po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych uczestniczyłem w dwóch międzynarodowych grantach naukowych:

- Uczestniczyłem (jako członek zespołu i wykonawca) w międzynarodowym grantcie naukowym pt.: *“Conservation Method of Wooden Churches in Ukraine – Comparative Study of Log Construction Conservation Method between Japan and Eastern Europe”*; numer projektu: 16H04483, finansowanym przez Japan Society for the Promotion of Science (JSPS), który był realizowany w okresie od 1/04/2016 r. do 31/03/2019 r. Kierownikiem projektu był prof. dr Yasufumi Uekita, World Heritage Studies Program, Faculty of Art and Design, University of Tsukuba, Tsukuba, Japonia, a wśród kilkunastu członków zespołu znaleźli się czołowi specjaliści z dziedziny ochrony i konserwacji architektury drewnianej z Japonii oraz Ukrainy. Byli to między innymi: prof. Toshikazu Hanazato – Director of ICOMOS Japan, Department of

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

Architecture, Graduate School of Engineering, The University of Mie, Japonia; prof. Kaori Fujita – Graduate School of Engineering, Faculty of Engineering, The University of Tokyo, Japonia; prof. Kazuhiko Nitto – Tokyo University of the Arts, Japonia; prof. Inaba Nobuko, Director World Heritage Studies, Graduate School of Comprehensive Human Sciences, University of Tsukuba, Japonia; prof. Shigeatsu Shimizu, Kyoto Institute of Technology, Japonia; dr Anna Bogdanowa – University of Tsukuba, Japonia; dr Alejandro Martinez – Japan Center for International Cooperation in Conservation/Tokyo National Research Institute for Cultural Properties, Japonia; prof. Siegfried Enders – President of Shared Built Heritage Comitee, International Council on Monuments and Sites, Niemcy; prof. Mykola Bezv, Katedra Restauracji i Rekonstrukcji Zespołów Architektonicznych, Instytut Architektury, Politechnika Lwowska we Lwowie, Ukraina; dr Yuriy Dubyk, Katedra Konserwacji Architektury, Instytut Architektury, Politechnika Lwowska we Lwowie, Ukraina.

W ramach projektu wykonane zostały studia terenowe *in situ* w Japonii, na Ukrainie oraz w Polsce. Badania w Japonii zrealizowane zostały na najważniejszych obiektach architektury drewnianej tego kraju, zlokalizowanych między innymi w Osaka, Nara (Todai-ji, Yakushi-ji, Toshodai-ji), Kyoto (Kiyumizu-dera), a następnie podsumowane podczas seminarium naukowego na Kyoto Women's University w Kyoto w Japonii. Na seminarium, w ramach bloku tematycznego „*Conservation of Historical Log Structures – Perspectives from Poland and Ukraine*”, w dniu 27 listopada 2017 roku zaprezentowałem wykład: „*The issues in preservation of wooden buildings – some thoughts from a Polish perspective*”.

Jako jedyny reprezentant Polski w tym międzynarodowym grantie odpowiedzialny byłem przede wszystkim za badania naukowe realizowane na wybranych obiektach architektury drewnianej w Polsce (i za koordynację tych badań) oraz za zorganizowanie i przeprowadzenie międzynarodowego seminarium naukowego, na którym podsumowano doświadczenia Polski w konserwacji dziedzictwa architektury drewnianej. Seminarium odbyło się w dniu 3 sierpnia 2017 roku na terenie Parku Etnograficznego Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej. W wydarzeniu oprócz wymienionych wcześniej uczestników grantu udział wzięli również: mgr Jacek Bardan, dyrektor MKL w Kolbuszowej, mgr Wojciech Dragan, kustosz MKL w Kolbuszowej oraz dr hab. inż. Bartosz Miller, prodziekan ds. nauki i rozwoju Wydziału Budownictwa, Inżynierii Środowiska i Architektury Politechniki Rzeszowskiej w Rzeszowie.

Na terenie Polski badania naukowe zostały zrealizowane m. in. w Parku Etnograficznym Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej, Muzeum-Skansenie Budownictwa Ludowego w Sanoku i Skansenie-Muzeum Wsi w Markowej, drewnianych budynkach we wsi Albigowa, Markowa, Handzlówka (Podkarpacie) oraz wybranych drewnianych świątyniach: cerkiew w Miękiszu Starym, cerkiew w Babicach, cerkiew w Radrużu, cerkiew w Chotyńcu, cerkwie powiatu Lubaczowskiego oraz drewnianych kościołach w Bliznem oraz Bachórzcu.

Obecnie prowadzę badania naukowe w ramach uczestnictwa w międzynarodowym grantie badawczym (członek zespołu, wykonawca) pt.: „*Development of a structural monitoring technique for Eastern European log wooden church buildings using LED marker*”

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

dynamic displacement observation”, finansowanym przez Japan Society for the Promotion of Science (JSPS); numer projektu badawczego: 21H01515; okres realizacji: marzec 2023 – marzec 2025. Kierownikiem projektu jest Prof. Dr Yasufumi Uekita, World Heritage Studies Program, Faculty of Art and Design, University of Tsukuba, Tsukuba, Japonia, a wśród kilkunastu członków zespołu znaleźli się czołowi specjaliści z dziedziny ochrony i konserwacji architektury drewnianej z Japonii oraz Ukrainy. Wśród nich wymienić należy m. in.: Yasushi Niitsu: Tokyo Denki University; Toshikazu Hanazato: Kanagawa University; Kaori Fujita: University of Tokyo; Tatsuya Ishikawa: Hokkaido University; Ichita Shimoda: University of Tsukuba; Alejandro Martinez: Kyoto Institute of Technology; Galyna Shevtsova: Kyiv National University of Construction and Architecture; Shigeo Odaira: Society for the Research of Traditional Techniques. Jestem jedynym członkiem zespołu z Polski.

Celem projektu jest opracowanie metody analizy stanu deterioracji (odkształceń w konstrukcji) zachowanych zrębowych świątyń w Europie Wschodniej. Czynniki zewnętrzne, takie jak osiadanie gruntu i silne wiatry, wpływają na konstrukcję budynków drewnianych świątyń. Podjęte badania stanowią próbę identyfikacji i odczytania sposobów odkształceń konstrukcji drewnianych budynków poprzez zastosowania metody monitorowania LED. Zastosowany w badaniach system monitoringu pozwoli na ocenę wpływu oddziaływania gruntu i wiatru na konstrukcję budynków drewnianych w perspektywie średnio- oraz długoterminowej. W/w monitoring ma zastosowanie jako naukowa metoda identyfikacji i rejestrowania deformacji drewnianych świątyń w konstrukcji zrębowej. Projekt implementacji tej innowacyjnej metody monitoringu realizowany jest w Polsce, na nieużytkowanej, drewnianej cerkwi w Rakowej (Podkarpacie).

W latach 2015 oraz 2017 byłem stypendystą (beneficjentem) Instytutu Adama Mickiewicza w ramach programu „Kultura Polska na Świecie”. Uzyskane stypendium pozwoliło mi na sfinansowanie części kosztów uczestnictwa na międzynarodowych sympozjach (Egipt oraz Portugalia) oraz prezentacji na tych wydarzeniach wyników mojej pracy naukowej.

7. Działalność konserwatorska i projektowo-konserwatorska.

7.1. Przed uzyskaniem stopnia doktora nauk technicznych:

Pracuję czynnie jako konserwator zabytków od ponad 25 lat. Jeszcze jako student Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki ASP w Krakowie rozpocząłem współpracę z firmą „Ars Longa” Konserwacja Dzieł Sztuki i Obiektów Zabytkowych, w ramach której uczestniczyłem w projektach konserwatorskich zrealizowanych na obiektach zabytkowej architektury, między innymi murów Zamku Królewskiego na Wawelu, budynku Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego, gotyckiego kościoła Św. Barbary w Krakowie czy

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

kamienicy „Dom pod Pajakiem” autorstwa arch. Talowskiego w Krakowie. Równoległe w ramach praktyk studenckich brałem udział w wielu projektach konserwatorskich, zarówno w Polsce jak i USA (np. konserwacja gotyckich kościołów na Dolnym Śląsku). Po ukończeniu studiów kontynuowałem pracę w firmach i pracowniach konserwacji zabytków. Jednocześnie rozpocząłem samodzielną praktykę konserwatorską, którą kontynuuję do dnia dzisiejszego. I tak w latach 1992-2013 (do uzyskania stopnia doktora nauk technicznych) brałem udział w/lub (po roku 2000) zrealizowałem samodzielnie kilkadziesiąt projektów konserwatorskich w Polsce jak i poza jej granicami, zarówno w zakresie konserwacji obiektów ruchomych (głównie malarstwa), jak i konserwacji i restauracji architektury (w tym architektury drewnianej). Pośród realizacji 12 uważam za istotne pod względem stopnia skomplikowania oraz przyjętych rozwiązań konserwatorskich. Jako przykład można wymienić tutaj m.in. projekt konserwacji XVII wiecznego drewnianego kościoła parafialnego w Wólce Niedźwieckiej (praca zespołowa) oraz pełna konserwacja wyposażenia wewnątrz tego kościoła (realizacja samodzielna).

7.2. Po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych:

Po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych moją aktywność naukowo-badawczą łączyłem z praktyką konserwatorską i konserwatorsko-projektową w zakresie ochrony i konserwacji architektury drewnianej. Kontynuowałem samodzielną działalność konserwatorską, a w 2016 roku rozpocząłem stałą współpracę naukową, konserwatorską i projektowo-konserwatorską z Parkiem Etnograficznym (Skansenem) Muzeum Kultury Ludowej (MKL) w Kolbuszowej. W 2019 roku zostałem zatrudniony w MKL w Kolbuszowej jako specjalista ds. architektury regionalnej (Dział Rzemiosł, Pracownia Dokumentacji Architektury Regionalnej). Od tego czasu wdrażam wyniki moich badań naukowych dotyczących ochrony i konserwacji dziedzictwa architektury drewnianej w działalności i praktyce konserwatorskiej oraz muzealnej tej instytucji kultury. Do moich ważniejszych realizacji należy:

- planowanie i nadzór nad wykonawstwem projektów konserwatorskich na obiektach budownictwa drewnianego, zgromadzonych na terenie Parku Etnograficznego MKL w Kolbuszowej,
- typowanie historycznych obiektów budownictwa drewnianego Lasowiaków i Rzeszowiaków (grup etnicznych zamieszkujących tereny wokół Rzeszowa) do translokacji na teren Parku Etnograficznego oraz wykonanie projektu planowanej translokacji i nadzór nad jej realizacją,
- projektowanie oraz praca przy rekonstrukcji drewnianych budynków/małej architektury do uzupełnienia zbiorów Parku Etnograficznego MKL w Kolbuszowej,
- wykonywanie dokumentacji konserwatorskiej oraz inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskiej wybranych historycznych budynków drewnianych z obszaru objętego

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

badaniami MKL w Kolbuszowej (tereny zamieszkałe przez Lasowiaków oraz Rzeszowiaków),

- planowanie oraz nadzór nad pracami związanymi z utrzymaniem obiektów budownictwa drewnianego zgromadzonych na terenie Parku Etnograficznego MKL w Kolbuszowej,
- opracowywanie dokumentacji konserwatorskiej oraz kart obiektów budownictwa drewnianego zgromadzonych na terenie Parku Etnograficznego MKL w Kolbuszowej,
- planowanie metodologii prac konserwatorskich obiektów budownictwa drewnianego zgromadzonych na terenie Parku Etnograficznego MKL w Kolbuszowej,
- opracowywanie klasyfikacji i typologii historycznego budownictwa drewnianego z obszaru objętego badaniami MKL w Kolbuszowej (tereny zamieszkałe przez Lasowiaków oraz Rzeszowiaków).

Wykaz realizacji konserwatorskich oraz konserwatorsko-projektowych po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych (zespołowych oraz samodzielnych), które uważam za istotne pod względem stopnia skomplikowania oraz przyjętych rozwiązań konserwatorskich, został zamieszczony w zał. 3 do wniosku przewodniego w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego, zatytułowanym „Wykaz osiągnięć naukowych albo artystycznych, stanowiących znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny”.

Za kluczową publikację odzwierciedlającą moją praktykę konserwatorską i konserwatorsko-projektową po uzyskaniu stopnia doktora, realizowaną w połączeniu z pracą badawczą w zakresie konserwacji malarstwa, uważam artykuł pt.: „*Wizerunek Matki Boskiej Dynowskiej w typie Matki Bożej Śnieżnej w kościele parafialnym p.w. Św. Wawrzyńca Męczennika w Dynowie okiem konserwatora malarstwa/The image of Our Lady of Dynów in the type of the Snow Mother of God in the parish church dedicated to Saint Wawrzyniec Martyr in Dynów from the perspective of the conservator of paintings*”, opublikowany w *ROCZNIK HISTORYCZNY DYNOWIANA/HISTORICAL YEARBOOK DYNOWIANA*, t. 3. (2016). Artykuł przedstawia wykonane przeze mnie zabiegi badawcze i konserwatorskie przy XVI wiecznym, cudami słynącym obrazie Matki Boskiej Dynowskiej z kościoła parafialnego w Dynowie.

7.3. Informacje dodatkowe

W ramach uczestnictwa w międzynarodowych specjalistycznych kursach z zakresu konserwacji dziedzictwa architektonicznego brałem udział w wielu projektach konserwatorskich (głównie dotyczących ochrony i konserwacji architektury drewnianej). Pośród nich pragnę wymienić następujące:

7.3.1. Przed uzyskaniem stopnia doktora nauk technicznych:

(1) 2010 r. – w ramach uczestnictwa w *14th International Course on Wood Conservation Technology (ICWCT14) – A Course on the Conservation of Cultural Heritage Made of Wood*:

- Program Konserwacji Kościołów Klepkowych (The Stave Church Preservation Programme), realizowany z inicjatywy Riksantikvaren w latach 2001–2015, w ramach którego przeprowadzono prace badawcze i konserwatorskie na wszystkich zachowanych (w liczbie 28) drewnianych kościołach klepkowych w Norwegii. Podczas trwania projektu uczestniczyłem w pracach konserwatorskich prowadzonych na poszyciu dachu kościoła w Borgund (wymiana gontu, zastosowanie tradycyjnych technik zabezpieczania powierzchni drewna – smoły sosnowej, rekonstrukcja elementów zdobniczych) oraz pracach związanych z monitorowaniem oraz wykonaniem zabezpieczeń przeciwpożarowych na kościele w Urnes (jednym z najstarszych kościołów klepkowych, wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO);

- Badania i ewaluacja dotychczas stosowanych metodologii konserwatorskich oraz problematyki zachowania autentyczności w przypadku Bryggen – szeregu nabrzeżnych budynków handlowych w Bergen (znajdujących się na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO);

- Opracowanie rejestru stanu zachowania oraz wytycznych konserwatorskich dla budynku młyna wodnego w Skansenie – Norweskim Muzeum Ludowym w Oslo (Norsk Folkemuseum Oslo).

Podczas w/w kursu zaprezentowałem wyniki własnych badań naukowych (w formie wykładów) dotyczących problematyki konserwacji drewnianych cerkwi Podkarpacia.

7.3.1. Po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych:

(1) 2014 r. – w ramach uczestnictwa w *The International Course on Conservation of Built Heritage – CBH14*):

- Projekt identyfikacji zagrożeń konserwatorskich wynikających z turystyki oraz wyznaczenie wpływu zwiedzających na stan zachowania budowli Panteonu w Rzymie. Projekt obejmował wykonanie propozycji nowej formy udostępniania Panteonu dla turystów oraz systemu zabezpieczeń przed ewentualnymi zagrożeniami bezpośrednimi i pośrednimi;

- Projekt modyfikacji systemu interpretacji publicznej dla obiektu architektonicznego Term Karakali w Rzymie, oraz projekt zarządzania konserwatorskiego tym obiektem z perspektywy utrzymania autentycznego charakteru miejsca;

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

- Projekt analizy przyjętego modelu zarządzania budowlą Koloseum w Rzymie w perspektywie implementacji modyfikacji wynikających ze współczesnych wymogów konserwatorskich (między innymi ochrony przeciwpożarowej, zmniejszenia wpływu turystyki na ewentualne zagrożenia bezpośrednie i pośrednie);

- Inwentaryzacja architektoniczno-konserwatorska oraz wykonanie rejestru stanu zachowania Kaplicy Rampolla (Cappella Rampolla) w kościele p.w. Św. Cecylii w Rzymie, a także przygotowanie projektu konserwacji wnętrza kaplicy (wystroju malarskiego oraz elementów architektonicznych);

- Opracowanie Raportu Wyjątkowej Uniwersalnej Wartości (SOUV – Statement of Outstanding Universal Value) i na tej podstawie projektu modelu wspólnego zarządzania konserwatorskiego zasobami kulturowymi oraz przyrodniczymi dla obszaru Parku Narodowego Wezuwiusz oraz znajdujących się w jego granicach osad archeologicznych/ruin starożytnych miast rzymskich Herculanium oraz Pompei. Projekt po akceptacji przez Park Narodowy Wezuwiusz został przyjęty w 2014 roku do realizacji.

W ramach uczestnictwa w kursie zaprezentowałem wyniki moich badań naukowych w formie serii wykładów. Przedstawiłem na forum międzynarodowym problematykę konserwacji architektury drewnianej z obszaru Polski południowo-wschodniej, w tym głównie drewnianych świątyń grecko-katolickich. Dokumentacja dotycząca metodologii konserwacji cerkwi w Miększysku Starym została przekazana do archiwum ICCROM w Rzymie.

(2) 2016 r. – w ramach uczestnictwa w *The International Course on Management and Monitoring of World Heritage Sites with special reference to China*:

- Projekt optymalizacji metod monitoringu Letniego Pałacu Cesarzy Chińskich w Pekinie. Projekt dotyczył analizy dotychczasowego sposobu i technik monitoringu najważniejszych budynków tego historycznego założenia parkowo-architektonicznego, na podstawie której opracowano jego uaktualnienie pod kątem wprowadzenia dodatkowych metod monitoringowych oraz optymalizacji dostarczanych w ten sposób danych. Projekt stanowił punkt wyjściowy do opracowania uaktualnionego planu zarządzania konserwatorskiego zasobami Letniego Pałacu Cesarzy Chińskich w Pekinie;

- Projekt analizy wpływu stosowanych metod monitoringu na zarządzanie konserwatorskie oraz stosowane metodologie konserwatorskie na obiektach Zakazanego Miasta w Pekinie (dawnego pałacu cesarzy chińskich).

W ramach uczestnictwa w kursie zaprezentowałem wyniki własnych badań naukowych w formie serii wykładów. Przedstawiłem na forum międzynarodowym problematykę konserwacji architektury drewnianej z obszaru Polski południowo-wschodniej. Podstawowym poruszonym zagadnieniem była kwestia monitoringu jako narzędzia konserwatorskiego.

Wśród zaprezentowanych 'case studies' znalazł się przykład drewnianej cerkwi w Miększu Starym, który to obiekt monitorowałem w latach 2010 – 2013.

(3) 2019 w ramach uczestnictwa w *The International Course on Wooden Architecture Conservation and Restoration*:

- Projekt kompleksowej konserwacji oraz restauracja pochodzącego z 1714 r. kościoła Przemienienia Pańskiego, jednej z dwóch świątyń (kościoła letniego) stanowiących "Kizhi Pogost" – znajdujący się na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO najważniejszy obiekt historycznej architektury drewnianej w Rosji, zlokalizowany na wyspie Kizhi w Republice Karelii. Prace konserwatorskie, wykonywane zgodnie z zaleceniami ICOMOS i UNESCO, prowadzone były przy użyciu unikalnej technologii (niezależnego podnoszenia i demontażu poszczególnych elementów budynku), opracowanej z uwzględnieniem skomplikowanej konfiguracji konstrukcji;

- Projekt opracowania rejestru stanu zachowania oraz wyznaczenia metody konserwacji i restauracji kościoła Wstawiennictwa, drugiej świątyni (kościoła zimowego) stanowiącej "Kizhi Pogost". Przedsięwzięcie zrealizowane zostało w ramach międzynarodowego projektu „Ethno-architektura Fennoscandii w XXI wieku” w ramach programu CBC (współpraca transgraniczna) „Karelia” (a transnational project “Ethno-architecture of Fennoscandia in the 21st century” within CBC (cross-border collaboration) Programme “Karelia”). Projekt finansowany przez Unię Europejską, Federację Rosyjską i Republikę Finlandii.

- Projekt analizy i ewaluacji modyfikacji formalnych wprowadzonych podczas historycznych konserwacji i restauracji zrealizowanych na obiekcie kościoła p. w. Zmartwychwstania Łazarza. Świątynia ta została translokowana do muzeum na wolnym powietrzu na wyspie Kizhi (Republika Karelii, Rosja). Budynek ten jest uważana za najstarszy zachowany obiekt architektury drewnianej w Rosji. Stanowi również wyjątkowo ciekawy przykład historycznego budynku drewnianego, który w ramach jego ochrony został zabezpieczy (obudowany) wtórną strukturą architektoniczną (o formie kapliczki).

W ramach uczestnictwa w kursie zaprezentowałem wyniki badań własnych w formie wykładu, omawiającego problematykę konserwacji architektury drewnianej w horyzoncie kryterium autentyczności. Dodatkowo, na zaproszenie Stowarzyszenia Konserwatorów miasta Sankt Petersburg, wygłosiłem wykład w Sankt Petersburgu na temat historycznych oraz obecnie stosowanych metodologii konserwacji architektury drewnianej Polski południowo-wschodniej.

8. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

8.1. Osiągnięcia dydaktyczne:

Od początku zatrudnienia w 2010 roku w Katedrze Konserwacji Zabytków (wcześniej Zakład Konserwacji Zabytków) na Wydziale Budownictwa, Inżynierii Środowiska i Architektury (wcześniej Wydział Budownictwa i Inżynierii Środowiska) PRz prowadzę zajęcia dydaktyczne dla studentów kierunku architektura (wcześniej architektura i urbanistyka), a po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych również dla kierunku budownictwo. Posiadam następujące osiągnięcia dydaktyczne, wykazane poniżej z podziałem na okres przed i po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych.

8.1.1 Przed uzyskaniem stopnia doktora nauk technicznych:

Prowadzone zajęcia dydaktyczne:

Studia stacjonarne, architektura:

Sztuki plastyczne i techniki warsztatowe 1/2, rok I, stopień I; *Sztuki plastyczne i techniki warsztatowe 3/4*, rok II, stopień I; *Historia architektury powszechnej II*, rok I, stopień I (ćwiczenia); *Historia architektury polskiej II*, rok II, stopień I (ćwiczenia); *Konserwacja i modernizacja obiektów zabytkowych*, rok III, stopień I (projekt).

W okresie semestru zimowego 2010/2011 oraz podczas roku akademickiego 2011/2012 przygotowałem materiały pomocnicze do zajęć z przedmiotów *Sztuki plastyczne i techniki warsztatowe 1/2*, rok I, stopień I, oraz *Sztuki plastyczne i techniki warsztatowe 3/4*, rok II, stopień I (zestawy kompozycji rysunkowych, zakres tematyczny projektów plastycznych), a także materiały pomocnicze do ćwiczeń z przedmiotów *Historia Architektury Powszechnej II*, rok I, stopień I oraz *Historia Architektury Polskiej II*, rok II, stopień I (zestawy kompozycji rysunkowych, prezentacje tematyczne, przykładowe opracowania). Jednocześnie opracowałem instrukcje do ćwiczeń z przedmiotów *Historia Architektury Powszechnej II*, rok I, stopień I; *Historia Architektury Polskiej II*, rok II, stopień I oraz do projektu realizowanego w ramach zajęć *Konserwacja i modernizacja obiektów zabytkowych*, rok III, stopień I.

Jako istotne osiągnięcie dydaktyczne przed uzyskaniem stopnia doktora nauk technicznych, związane z dodatkowym kształceniem studentów oraz podnoszeniem ich kwalifikacji zawodowych, pragnę wymienić zainicjowanie corocznego pleneru rysunkowo-malarskiego dla studentów I roku architektury (semestr letni, projekt w ramach zajęć z przedmiotu *Sztuki plastyczne i techniki warsztatowe 2*, rok I, stopień I), realizowanego przeze

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

mnie w Akademickim Ośrodku Szybowcowym PRz w Bezmiechowej. Pierwszą edycję pleneru zorganizowałem oraz poprowadziłem w maju 2010 roku. W ramach wydarzenia sprawowałem opiekę dydaktyczno-artystyczną nad uczestniczącymi w nim studentami, realizującymi prace i projekty plastyczne według moich wytycznych. Plener następnie organizowałem i prowadziłem cyklicznie w kolejnych latach aż do 2020 r., kiedy odpowiedzialność za plener została przekazana na ręce nowego opiekuna.

Powstałe w ramach w/w pleneru studenckie prace malarskie i rysunkowe są corocznie prezentowane na wystawie poplenerowej, która z mojej inicjatywy od roku 2010 (do chwili obecnej) jest organizowana w jednym z budynków dydaktycznych Politechniki Rzeszowskiej. Pierwsza taka wystawa miała miejsce w czerwcu 2010 r. w budynku „P” PRz.

Od roku akademickiego 2012/13 sprawowałem funkcję zastępcy opiekuna dydaktycznego i naukowego Koła Naukowego Studentów Architektury i Urbanistyki PRz. o nazwie „Vitruvius”. Opiekowałem się sekcją artystyczną w/w koła, inicjując i nadzorując realizację szeregu projektów instalacji przestrzennych i prac plastycznych.

8.1.2. Po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych:

Prowadzone zajęcia dydaktyczne:

Studia stacjonarne, architektura:

Sztuki plastyczne i techniki warsztatowe 1/2, semestr 1 oraz 2, stopień I; Sztuki plastyczne i techniki warsztatowe 3/4, semestr 2 oraz 3, stopień I; Historia architektury powszechnej II, semestr 2, stopień I (ćwiczenia); Historia architektury polskiej II, semestr 4, stopień I (ćwiczenia); Historia architektury powszechnej, semestr 1, stopień II; Konserwacja i modernizacja obiektów zabytkowych, semestr 6, stopień I (projekt); Filozofia i estetyka, semestr 3, stopień II (wykład); Historia kultury i sztuki, semestr 6, stopień I (wykład); Współczesna sztuka i kultura, semestr 3, stopień II (wykład + ćwiczenia); Obcojęzyczna terminologia techniczna 1, semestr 1, stopień II (ćwiczenia, zajęcia prowadzone w języku angielskim); Obcojęzyczna terminologia techniczna 2, semestr 3, stopień II (ćwiczenia, zajęcia prowadzone w języku angielskim); Ochrona architektoniczna obiektów historycznych - rewaloryzacja historycznego zespołu zieleni, semestr 2, stopień II (ćwiczenia); Historia sztuki, semestr 1, stopień II (wykład); Rysunek architektoniczny, techniki warsztatowe, modelowanie, malarstwo I, semestr 1, stopień I; Archeologia i teoria konserwatorska, semestr 2, stopień II (wykład); Kulturoznawstwo, semestr 2, stopień II, (wykład); Rysunek oraz malarstwo. Techniki warsztatowe, semestr 1, stopień II; Projektowanie architektoniczne z elementami konserwacji i modernizacji, semestr 6, stopień I, (projekt); Rysunek architektoniczny, techniki warsztatowe, modelowanie, malarstwo, semestr 3 oraz 4, stopień I; Rysunek oraz malarstwo. Techniki warsztatowe, semestr 1 oraz 2, stopień I.

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

Studia stacjonarne, budownictwo:

Filozofia i estetyka, rok I, stopień II (ćwiczenia)

Studia niestacjonarne, budownictwo:

Projektowanie konserwatorskie, rok I, stopień II (projekt); *Filozofia i estetyka*, rok II, stopień II (ćwiczenia).

Zajęcia dydaktyczne prowadzone w języku angielskim (w zajęciach uczestniczyli studenci zagraniczni w ramach programu ERASMUS/ERASMUS+ na WBIŚiA PRz):

- rok akademicki 2012/13 – *Historia architektury polskiej*, semestr letni, 2 studentów zagranicznych;
- rok akademicki 2013/14 – *Historia architektury powszechnej*, semestr letni, 1 student zagraniczny
- rok akademicki 2014/15 – *Sztuki plastyczne i techniki warsztatowe 1/4*, semestr zimowy, 2 studentów zagranicznych; *Historia architektury powszechnej*, semestr letni, 2 studentów zagranicznych; *Historia architektury polskiej*, semestr letni, 1 student zagraniczny; *Konserwacja i modernizacja obiektów zabytkowych*, semestr letni, 1 student zagraniczny;
- rok akademicki 2015/16 – *Historia architektury polskiej*, semestr letni, 2 studentów zagranicznych; *Historia architektury powszechnej*, semestr letni, 1 student zagraniczny; *Sztuki plastyczne i techniki warsztatowe 2/4*, semestr letni, 1 student zagraniczny
- rok akademicki 2016/17 – *Sztuki plastyczne i techniki warsztatowe 1/4*, semestr zimowy, 5 studentów zagranicznych; *Historia architektury polskiej*, semestr letni, 2 studentów zagranicznych; *Historia architektury powszechnej*, semestr letni, 2 studentów zagranicznych; *Konserwacja i modernizacja obiektów zabytkowych*, semestr letni, 2 studentów zagranicznych;
- rok akademicki 2018/19 – *Historia architektury polskiej*, semestr letni, 1 student zagraniczny; *Historia architektury powszechnej*, semestr letni, 3 studentów zagranicznych; *Konserwacja i modernizacja obiektów zabytkowych*, semestr letni, 6 studentów zagranicznych;
- rok akademicki 2019/20 – *Historia architektury powszechnej*, semestr letni, 1 student zagraniczny; *Konserwacja i modernizacja obiektów zabytkowych*, semestr letni, 1 student zagraniczny;
- rok akademicki 2021/22 – *Rysunek oraz malarstwo. Techniki warsztatowe*, semestr zimowy, 1 student zagraniczny; *Historia sztuki* (st. II-go stopnia), semestr letni, 4 studentów;
- rok akademicki 2022/23 – *Historia architektury polskiej 2/2*, semestr letni, 3 studentów zagranicznych; *Historia architektury powszechnej* (st. II-go stopnia), semestr letni, 1 student zagraniczny; *Historia sztuki* (st. II-go stopnia), semestr letni, 1 student zagraniczny.

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

Nadzorowałem pod względem merytorycznym i metodycznym prace zaliczeniowe, semestralne oraz dyplomowe studentów kierunku architektura WBIŚiA PRz. Byłem promotorem 39 prac dyplomowych – 20 prac magisterskich, oraz 19 prac inżynierskich. Recenzowałem 40 prac dyplomowych (w tym 18 prac inżynierskich oraz 22 prace magisterskie). Jako członek komisji uczestniczyłem w obronie 72 prac dyplomowych (23 prace inżynierskie, 49 prac magisterskich).

Byłem jednocześnie promotorem 4 projektów dyplomowych zrealizowanych przez studentów zagranicznych, studiujących na kierunku architektura WBIŚiA PRz w ramach programu wymiany akademickiej ERASMUS/ERASMUS+:

- rok akademicki 2016/17 – 2 projekty dyplomowe zrealizowane przez 2 studentów z Hiszpanii (konsultacje w języku angielskim);
- rok akademicki 2018/19 – 1 projekt dyplomowy zrealizowany przez studentkę z Hiszpanii (konsultacje w języku angielskim);
- rok akademicki 2022/23 – 1 projekt dyplomowy realizowany przez studenta z Hiszpanii, (konsultacje w języku angielskim).

Opracowałem materiały dydaktyczne (w tym do prowadzenia zajęć w języku angielskim), materiały pomocnicze oraz instrukcje do zajęć z następujących przedmiotów:

- *Filozofia i estetyka*, rok II, stopień II, wykład (treść wykładów, materiały dodatkowe – do samodzielnego studiowania, karta przedmiotu); *Filozofia i estetyka*, rok I/II, stopień II, ćwiczenia (materiały do ćwiczeń, materiały dodatkowe – do samodzielnego studiowania); *Historia kultury i sztuki*, rok III, stopień I (treść wykładów, materiały dodatkowe – do samodzielnego studiowania, karta przedmiotu); *Współczesna sztuka i kultura*, rok I, stopień II (wykład + ćwiczenia) (treść wykładów, materiały do ćwiczeń, materiały dodatkowe – do samodzielnego studiowania, karta przedmiotu); *Obcojęzyczna terminologia techniczna*, rok I, stopień II, ćwiczenia, zajęcia prowadzone w języku angielskim (materiały do ćwiczeń, materiały dodatkowe – do samodzielnego studiowania – wszystkie materiały w języku angielskim); *Obcojęzyczna terminologia techniczna*, rok II, stopień II, ćwiczenia, zajęcia prowadzone w języku angielskim (materiały do ćwiczeń, materiały dodatkowe – do samodzielnego studiowania – wszystkie materiały w języku angielskim); *Ochrona architektoniczna obiektów historycznych - rewaloryzacja historycznego zespołu zieleni*, rok II, stopień II (materiały do ćwiczeń/projektów, materiały dodatkowe – do samodzielnego studiowania); *Historia sztuki*, semestr 1, stopień II, wykład (treść wykładów, materiały dodatkowe – do samodzielnego studiowania, karta przedmiotu); *Archeologia i teoria konserwatorska*, semestr 2, stopień II, wykład (treść wykładów, materiały dodatkowe – do samodzielnego studiowania, karta przedmiotu); *Kulturoznawstwo*, semestr 2, stopień II, wykład (treść wykładów, materiały dodatkowe – do samodzielnego studiowania, karta przedmiotu).

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

- Materiały dydaktyczne do nauczania w trybie zdalnym (semestr letni 2019/20 oraz rok akademicki 2020/21) następujących modułów): *Filozofia i estetyka* (wykłady); *Historia architektury polskiej II* (ćwiczenia); *Historia architektury powszechnej* (ćwiczenia); *Historia kultury i sztuki* (wykład); *Konserwacja i modernizacja obiektów zabytkowych* (projekt); *Obcojęzyczna terminologia techniczna* (ćwiczenia); *Rysunek architektoniczny, techniki warsztatowe, modelowanie, malarstwo I*; *Historia sztuki* (wykład).

Po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych kontynuowałem coroczną organizację pleneru rysunkowo-malarskiego dla studentów I roku architektury (semestr letni, projekt w ramach zajęć z przedmiotu *Sztuki plastyczne i techniki warsztatowe 2*, rok I, stopień I), który prowadziłem w Akademickim Ośrodku Szybowcowym PRz. w Bezmiechowej. Plener stanowi cenną formę zdobywania dodatkowych umiejętności rysunkowych oraz plastycznych przez studentów architektury, a tym samym podnoszenia ich kwalifikacji zawodowych. Równocześnie corocznie organizowałem wystawę poplenerową studenckich prac rysunkowych oraz malarskich, która odbywała się w budynku „V” PRz.

W ramach aktywności dydaktycznej, oraz równolegle popularyzacji nauki i sztuki, zorganizowałem w dniach 20/21 kwietnia 2013 studencki plener naukowo-plastyczny w Bieczu (jednocześnie byłem opiekunem studentów). W trakcie trwania pleneru wygłosiłem cykl wykładów monograficznych z historii architektury i problematyki konserwatorskiej dotyczącej gotyckiego kościoła w Bieczu. Jednocześnie zorganizowałem wizytę studyjną w drewnianym kościele w Binarowej (obiekt wpisany na Listę Dziedzictwa Kulturowego UNESCO), podczas której przybliżyłem studentom problematykę konserwacji architektury drewnianej (w formie wykładu oraz warsztatów). Następnie w maju 2013 zorganizowałem poplenerową wystawę prac plastycznych wykonanych przez studentów w Bieczu (hol budynku „V” PRz.).

W ramach aktywności dydaktycznej związanej z kształceniem studentów oraz podnoszeniem ich kwalifikacji zawodowych w dniach 5-6 października 2013 r. zorganizowałem i poprowadziłem plener rysunkowo-malarski dla studentów architektury i urbanistyki WBiIŚ PRz. Wydarzenie odbyło się w Akademickim Ośrodku Szybowcowym PRz w Bezmiechowej i uczestniczyło w nim 24 osoby (studenci I, II, i III roku architektury i urbanistyki WBiIŚ PRz). Prace rysunkowe oraz malarskie wykonane przez studentów podczas pleneru zostały zaprezentowane w październiku 2013 r. na zorganizowanej przeze mnie wystawie poplenerowej w holu budynku „V” PRz.

W dniu 16/12/2022 r. przeprowadziłem zajęcia z zakresu „*Rysunek odręczny – wprowadzenie*” (3 godziny lekcyjne) dla uczniów ALO – Akademickie Liceum Ogólnokształcące

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

---

w Rzeszowie, w ramach zadania zleconego przez Ministra Edukacji i Nauki pn. „*Politechniczna Sieć VIA CARPATIA im. Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego*”, finansowanego z dotacji celowej Ministra Edukacji i Nauki, projekt działań z obszaru KSZTAŁCENIE, „*Działanie 1. Z technikum na Politechniki*”.

Brałem udział w opracowaniu nowych kierunków studiów, nowych programów kształcenia, a także programów i treści nowych przedmiotów:

- W 2013 r. przygotowałem propozycję dwóch nowych przedmiotów fakultatywnych na studiach II stopnia (studia magisterskie) dla kierunku architektura i urbanistyka: „*Problematyka konserwacji architektury drewnianej i wewnątrz zabytkowych*” oraz „*Studium form przestrzennych i instalacji artystycznej*”. Opracowałem jednocześnie karty przedmiotu dla proponowanych modułów, zawierające treści oraz efekty kształcenia;
- W 2014 r. na zlecenie dziekana WBiIŚ przygotowałem zmodyfikowaną wersję programu studiów II stopnia (studia magisterskie) na kierunku architektura i urbanistyka (wraz z punktacją ECTS), uwzględniającą wprowadzenie nowych specjalności od semestru letniego 2014/15. Równoległe opracowałem propozycję programu dwóch nowych ewentualnych specjalności: „*Architektura i Urbanistyka*” oraz „*Architektura drewniana*”. Przygotowany przez mnie program został użyty jako matryca dla wprowadzonych następnie decyzją Rady Wydziału specjalności na kierunku architektura i urbanistyka);
- W roku akademickim 2015/16 (listopad 2015 – styczeń 2016) brałem udział w przygotowaniu propozycji programu studiów podyplomowych na kierunku architektura z zakresu konserwacji zabytków architektury (propozycja programu została opracowana w Katedrze Konserwacji Zabytków WBiIŚ PRz);
- W roku akademickim 2021/22 brałem udział w pracach nad przygotowaniem i następnie uruchomieniem nowego kierunku studiów (I i II stopnia) o profilu „*Inżynieria wzornictwa przemysłowego*” na Wydziale Budowy Maszyn i Lotnictwa Politechniki Rzeszowskiej. W/w prace zrealizowałem jako członek międzywydziałowego zespołu pracowników naukowych z Wydziału Budownictwa, Inżynierii Środowiska i Architektury oraz Wydziału Budowy Maszyn i Lotnictwa PRz. Kierunek został pomyślany jako program studiów oparty na kooperacji pomiędzy dwoma powyższymi wydziałami i oferuje studentom interdyscyplinarne kształcenie w zakresie projektowania obiektów przemysłowych. Pierwszy nabór na kierunek odbędzie się w roku akademickim 2023/24.

Po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych kontynuowałem sprawowanie funkcji zastępcy opiekuna dydaktycznego i naukowego Koła Naukowego Studentów Architektury i Urbanistyki WBiIŚiA PRz o nazwie „*Vitruvius*”. Opiekowałem się sekcją artystyczną w/w koła, inicjując i nadzorując realizację szeregu projektów instalacji przestrzennych i prac

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

plastycznych. Od listopada 2016 r. do chwili obecnej pełnię funkcję opiekuna dydaktycznego i naukowego tej organizacji studenckiej, która od 2018 r. funkcjonuje pod nazwą Koło Naukowe Studentów Architektury „Shape”. W ramach działalności Koła studenci zrealizowali szereg akcji oraz projektów, między innymi takich jak: instalacje architektoniczno-plastyczne w przestrzeni kampusu PRz; wieczory filmowe i dyskusyjne; konkursowe projekty architektoniczne i plastyczne (np. na gadżet wydziałowy WBIŚiA – konkurs ogłoszony przez władze wydziału) czy wystawy projektów architektonicznych oraz prac plastycznych. Koło brało również udział w organizacji tematycznych imprez na PRz, takich jak: „Dni Otwarte Wydziału”, „Noc Nauki”, oraz „Noc Odkrywców/Nocne Spotkania z Nauką na PRz”, a także uczestniczyło w wielu innych wydarzeniach akademickich i studenckich oraz akcjach promujących PRz.

Jednym z ciekawszych projektów zrealizowanych przez studentów zrzeszonych w Kole było przygotowanie monografii naukowej pt.: „*Miasta Polski wschodniej - impresje historyczne i wyzwania przyszłości*”, w skład której weszły artykuły naukowe ich autorstwa. Monografia, pod moją redakcją naukową, została opublikowana w 2021 r. przez Oficynę Wydawniczą Politechniki Rzeszowskiej.

Jako szczególnie istotne moje osiągnięcie dydaktyczne po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych chciałbym wskazać realizację zajęć ze studentami III roku kierunku architektura z przedmiotu/modułu „*Konserwacja i modernizacja obiektów zabytkowych*” (w latach 2017 – 2022), oraz z przedmiotu/modułu „*Projektowanie architektoniczne z elementami konserwacji i modernizacji*” (od 2023 r.) przy współpracy z Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej. Część zajęć odbywa się w Parku Etnograficznym MKL w Kolbuszowej, w kooperacji z pracownikami tej instytucji kultury. Jednocześnie studenci przez cały semestr czynnie uczestniczą w projektach architektonicznych i konserwatorskich realizowanych przez MKL, a dotyczących głównie architektury drewnianej. W ramach w/w zajęć sprawuję opiekę merytoryczną oraz nadzór nad semestralnymi pracami projektowymi studentów, które obejmują konkretne zadania projektowe realizowane na potrzeby MKL w Kolbuszowej (projekty konserwatorskie, inwentaryzacje architektoniczno-konserwatorskie, projekty zagospodarowania konkretnych zagród, projekty translokacji budynku itp.). Część przygotowanych do tej pory przez studentów projektów architektoniczno-budowlanych dla Parku Etnograficznego (m. in. rekonstrukcje zadaszenia historycznych studni w założeniu dworskim oraz założeniu plebańskim, rekonstrukcje obiektów małej architektury do zagrody Józefińskiej z Bożej Woli, czy inwentaryzacja drewnianego domu w Widelce przed translokacją) została po dopracowaniu szczegółów wdrożona przez MKL w praktyce. Pozwala to tym samym studentom na konfrontację pomysłów projektowych i architektonicznych ich autorstwa z konkretnymi pracami zrealizowanymi w skansenie.

Osiągnięcia dydaktyczne w innych ośrodkach akademickich niż macierzysta uczelnia:

Podczas realizacji stażu naukowego na Politechnice Lubelskiej, w dniu 24 kwietnia 2023 r. wygłosiłem dla studentów studiów magisterskich Wydziału Budownictwa i Architektury tej uczelni wykład zatytułowany: „*Problematyka ochrony i konserwacji drewnianej architektury wernakularnej*” (staż przyznany w ramach grantu badawczego uzyskanego w konkursie pn. „PO SĄSIEDZKU – międzyuczelniane staże badawcze i wizyty studyjne”, zadanie zlecone przez Ministra Edukacji i Nauki pn. „Politechniczna Sieć VIA CARPATIA im. Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego”, finansowane z dotacji celowej Ministra Edukacji i Nauki, nr umowy MEiN/2022/DPI/2578).

Osiągnięcia w zakresie działalności dydaktycznej za granicą:

W ramach uczestnictwa w projektach Erasmus/Erasmus+ dla nauczycieli akademickich; (działanie: STA – *Staff Teaching Assignment* – wyjazdy dydaktyczne nauczycieli akademickich w celu prowadzenia zajęć dydaktycznych w uczelniach partnerskich za granicą) wygłosiłem cykle wykładów dla studentów następujących sześciu uczelni:

- 2014 r. (13 – 19 wrzesień) – 8-godzinny cykl wykładów (na temat tradycji budownictwa drewnianego w Polsce, typologii polskiej architektury drewnianej oraz problematyki ochrony i konserwacji architektury drewnianej w Polsce) na Miklós Faculty of Architecture and Civil Engineering, Szent István University Ybl., Budapeszt, Węgry;
- 2016 r. (17 – 23 kwiecień) – 8-godzinny cykl wykładów (na temat historycznych oraz obecnych metod konserwacji architektury drewnianej) na Department of Architectural Restoration, Istanbul Sisili Vocational School, Stambuł, Turcja;
- 2019 r. (2 – 8 maj) – 8-godzinny cykl wykładów (na temat problematyki ochrony i konserwacji dziedzictwa architektury drewnianej w odniesieniu do kryterium autentyczności oraz problematyki interpretacji kontekstu architektonicznego oraz historycznego zabytkowego budynku drewnianego) na Escuela Tecnica Superior de Arquitectura, Universidad de Sevilla (School of Architecture of Seville University), Sewilla, Hiszpania;
- 2021 r. (4 – 8 październik) – 8-godzinny cykl wykładów (na temat problematyki ochrony i konserwacji dziedzictwa architektury drewnianej w odniesieniu do kryterium autentyczności) na Faculty of Architecture, University of Montenegro, Podgorica, Czarnogóra;
- 2022 r. (9 – 13 maj) – 8-godzinny cykl wykładów (na temat problematyki ochrony i konserwacji dziedzictwa architektury drewnianej w Polsce) na Faculty of Architecture, University of Zagreb, Zagrzeb, Chorwacja;
- 2022 r. (13 – 17 czerwiec) – 8-godzinny cykl wykładów (na temat problematyki ochrony i konserwacji dziedzictwa architektury drewnianej w Polsce) na Faculty of Architecture, Urban Planning and Design; Georgian Technical University, Tbilisi, Gruzja.

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

W roku 2016 r. (10 – 11 maj) na zaproszenie Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki, Akademii Sztuk Pięknych w Wilnie na Litwie (Faculty of Artworks Restoration and Conservation, Vilnius Academy of Arts) wygłosiłem dla studentów tej uczelni serię wykładów na temat problematyki ochrony i konserwacji architektury drewnianej. Jednocześnie drugą serię wykładów (o podobnej tematyce) wygłosiłem dla konserwatorów zrzeszonych w dwóch stowarzyszeniach: Lithuanian Restoration Union and Lithuanian Art Museum Restoration Center of Pranas Gudynas.

W zakresie aktywności akademickiej związanej z pobytem naukowym w 2022 r. na University of Tsukuba w Japonii (w ramach realizowanego przez mnie projektu badawczego pt.: *“Damage Reconstruction of Cultural Property Buildings at Geopolitical Risk in Eastern Europe”*, finansowanego przez Japan Society for the Promotion of Science), w dniu 10 listopada 2022 r. wygłosiłem wykład pt. *“Wooden architecture in Poland – general overview and preservation issues”*, skierowany do studentów studiów magisterskich oraz doktorantów Programu Studiów nad Światowym Dziedzictwem na Wydziale Sztuki i Projektowania Uniwersytetu Tsukuba (the World Heritage Studies Program, Faculty of Art and Design, University of Tsukuba).

Jako istotne osiągnięcia dydaktyczne popularyzujące naukę należy również wymienić wzmiankowane w innych rozdziałach Autoreferatu wykłady przeprowadzone w ramach uczestniczenia w:

- *The International Course on Conservation of Built Heritage – CBH14 (2014r.)*,
- *The International Course on Management and Monitoring of World Heritage Sites with special reference to China (2016 r.)*,
- *The International Course on Wooden Architecture Conservation and Restoration (2019 r.)*.

W wykładach tych przedstawiałem problematykę konserwacji architektury drewnianej z obszaru Polski południowo-wschodniej, w tym głównie drewnianych świątyń grecko-katolickich oraz problematykę konserwacji architektury drewnianej w horyzoncie kryterium autentyczności.

Materiały dydaktyczne:

Opracowałem materiały dydaktyczne i pomocnicze (w postaci skryptu akademickiego) pt.: *„Zagadnienia konserwacji zabytkowej architektury drewnianej: materiały pomocnicze”*, które zostały wydane w 2015 r. przez Oficynę Wydawniczą Politechniki Rzeszowskiej.

Monografia mojego autorstwa, pt.: *„Authenticity in the Preservation of Historical Wooden Architecture – Problems and Challenges. Case Studies from the American South”*,

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

opublikowana w wydawnictwie CRC PRESS, TAYLOR&FRANCIS GROUP (2020 r.), jest używana jako literatura przedmiotu (podręcznik dydaktyczny) do zajęć z zakresu konserwacji zabytków architektury dla studentów Middle Tennessee State University, Murfreesboro, Tennessee, USA.

Inne:

W semestrze letnim 2014/15 sprawowałem opiekę naukową nad wykładowcą z Turcji (Deniz Tatlıdede, Istanbul Sisili Vocational School, Department of Architectural Restoration, Stambuł, Turcja), realizującym na WBIŚiA PRz wizytę studyjną w ramach programu ERASMUS+ STA. Wspólnie wygłosiliśmy serię wykładów dla studentów II oraz V roku architektury WBIŚiA PRz na temat metodologii stosowanych w konserwacji dziedzictwa architektonicznego.

8.2. Osiągnięcia organizacyjne oraz popularyzujące naukę i sztukę:

W ramach mojej pracy zawodowej czynnie uczestniczę w działaniach na rzecz Politechniki Rzeszowskiej, a w szczególności Wydziału Budownictwa, Inżynierii Środowiska i Architektury.

Od listopada 2016 r. do chwili obecnej pełnię funkcję opiekuna Koła Naukowego Studentów Architektury „Shape”, działającego przy Wydziale Budownictwa, Inżynierii Środowiska i Architektury PRz. Byłem organizatorem i koordynatorem wielu działań naukowych i promocyjnych zrealizowanych przez w/w koło.

Poniżej przedstawiam pozostałe ważniejsze dokonania organizacyjne i popularyzatorskie, z podziałem na okres przed i po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych.

8.2.1. Przed uzyskaniem stopnia doktora nauk technicznych:

Udział (oraz sprawowane funkcje) w pracach komisji:

- 2010-2013 – udział w pracach komisji rekrutacyjnej na studia I oraz II stopnia kierunku architektura i urbanistyka (członek komisji);
- 2012-2013 – członek Wydziałowej Komisji ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia, odpowiedzialny za przeprowadzenie ankietyzacji wśród studentów.

W latach 2010/2011 dwukrotnie wziąłem udział w organizacji oraz przeprowadzeniu tzw. „zajęć Politechniki Dziecięcej”, projektu realizowanego przez Politechnikę Rzeszowską: w maju 2010 r. wygłosiłem wykład na temat architektury i przeprowadziłem zajęcia praktyczne

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

z zakresu projektowania domu (Tytuł: *Budownictwo – dla każdego*, Termin: 15.05.2010); oraz w maju 2011r. przeprowadziłem zajęcia praktyczne z rzeźbienia w glinie.

W czerwcu 2012 r. przeprowadziłem akcję promocyjną kierunku architektura i urbanistyka WBIŚiA PRz w Liceum Plastycznym w Jarosławiu.

Jako istotne osiągnięcie organizacyjne przed uzyskaniem stopnia doktora nauk technicznych pragnę wymienić zorganizowanie oraz poprowadzenie w 2010 r. 1-wszej edycji pleneru rysunkowo-malarskiego dla studentów I roku architektury oraz wystawy poplenerowej prac zrealizowanych na w/w plenerze, a także zainicjowanie projektu corocznej realizacji tego wydarzenia.

8.2.2. Po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych:

Organizacja plenerów/wyjazdów naukowych/wyjazdów studyjnych dla studentów kierunku architektura WBIŚiA PRz:

- W ramach popularyzacji nauki i sztuki zorganizowałem oraz poprowadziłem w dniach 20/21 kwietnia 2013 r. wyjazd naukowy połączony z plenerem rysunkowo-malarskim dla studentów kierunku architektura WBIŚiA PR. Wydarzenie miało miejsce w Bieczu (woj. podkarpackie). W trakcie jego trwania wygłosiłem cykl wykładów z historii architektury i problematyki konserwatorskiej (między innymi dotyczącej gotyckiego kościoła w Bieczu). Równoległe zorganizowałem wizytę studyjną w drewnianym kościele w Binarowej (obiekt wpisany na Listę Dziedzictwa Kulturowego UNESCO), podczas której przybliżona została studentom problematyka konserwacji architektury drewnianej (w formie wykładu oraz warsztatów). Podsumowanie aktywności stanowiła poplenerowa wystawa prac plastycznych, którą zorganizowałem maju 2013 r. w budynku V PRz.

- W ramach działań organizacyjnych związanych z kształceniem studentów oraz podnoszeniem ich kwalifikacji zawodowych zorganizowałem i poprowadziłem w dniach 5-6 października 2013 r. plener rysunkowy dla studentów architektury i urbanistyki. Wydarzenie miało miejsce w Akademickim Ośrodku Szybowcowym PRz w Bezmiechowej i uczestniczyło w nim 24 osoby (studenci I, II, i III roku architektury i urbanistyki WBIŚ PRz). Podsumowaniem wydarzenia była poplenerowa wystawa prac plastycznych, zorganizowana przeze mnie w październiku 2013 r. w budynku V PRz.

- Semestr letni 2013/2014 (maj 2014 r.) – zorganizowałem i poprowadziłem wyjazd naukowy do Przemyśla studentów II roku kierunku architektura, w ramach zajęć z przedmiotu *Historia architektury polskiej II*, rok II, stopień I;

- Semestr letni 2014/2015 (22 maja 2015 r.) – zorganizowałem i poprowadziłem wyjazd naukowy do Przemyśla studentów II roku kierunku architektura w ramach zajęć z przedmiotu *Historia architektury polskiej II*, rok II, stopień I;

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

- Semestr letni 2014/2015 – uczestniczyłem w zorganizowaniu i poprowadzeniu (w ramach działalności dydaktycznej i naukowej Katedry Konserwacji Zabytków) obozu naukowego studentów kierunku architektura WBIŚiA PRz w Przemyślu, podczas którego wykonano inwentaryzację architektoniczno-konserwatorską części założeń fortecznych historycznej Twierdzy Przemyśl. W trakcie trwania obozu naukowego dodatkowo zorganizowałem objazd naukowy (wizyty studyjne) do zachowanych fortów, otaczających pierścieniem miasto Przemyśl;

- Semestr zimowy 2015/2016 (4 listopada 2015 r.) – zorganizowałem wyjazd studyjno-naukowy dla studentów III roku kierunku architektura WBIŚiA PRz do Katowic (pełniąc funkcję opiekuna organizacyjno-naukowego). Celem wyjazdu były wizyty studyjne w obiektach współczesnej architektury w Katowicach (między innymi w Muzeum Śląskim);

- Semestr letni 2015/2016 (maj 2016 r.) – zorganizowałem wyjazd naukowy do Przemyśla studentów II roku kierunku architektura w ramach zajęć z przedmiotu *Historia architektury polskiej II*, rok II, stopień I.

Brałem udział jako członek w komitetach organizacyjnych 1 krajowej oraz 2 międzynarodowych konferencji, a także pełniłem funkcję przewodniczącego komitetu organizacyjnego międzynarodowego seminarium naukowego. Jednocześnie reprezentowałem PRz, w seminariach dedykowanych współpracy międzynarodowej.

Uczestnictwo w pracach komisji, rad oraz innych ciał kolegialnych i pełnione funkcje:

- 2013 – członek Wydziałowej Komisji ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia, odpowiedzialny za przeprowadzenie ankietyzacji na kierunku architektura i urbanistyka;
- 2013-2019 – udział w pracach (członek) Wydziałowej Komisji Rekrutacyjnej;
- 2013- 2019 – członek Wydziałowej Komisji ds. Zapewniania Jakości Kształcenia, kierunek architektura;
- 2013-2019 – członek Wydziałowej Komisji ds. Kształcenia WBIŚiA;
- 2014-2016 – członek Komisji do Przeprowadzenia Notyfikacji na Kierunku Architektura;
- od 2013 r. do dnia dzisiejszego – udział w pracach komisji egzaminu inżynierskiego oraz magisterskiego na kierunku architektura WBIŚiA;
- od 2014 r. do dnia dzisiejszego – członek komisji egzaminu dyplomowego (obrony) prac inżynierskich i magisterskich na kierunku architektura WBIŚiA;
- od 2021 r. do dnia dzisiejszego – **członek Rady Dyscypliny Architektura i Urbanistyka na WBIŚiA PRz.**

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

Osiągnięcia popularyzatorskie i uczestnictwo w akcjach promujących WBIŚiA oraz PRz:

- nadzór (artystyczny oraz organizacyjny) nad wykonaniem przez studentów kierunku architektura WBIŚiA PRz prac plastycznych na zlecenie władz uczelni (Rektora PRz), przeznaczonych na nagrody oraz pamiątki dla gości Politechniki Rzeszowskiej (semestr zimowy 2015/16);

- wykonanie w semestrze zimowym 2016/17 (nadzór oraz współrealizacja) muralu (malowidła ściennego) w pokoju prorektora ds. współpracy międzynarodowej, przedstawiającego sylwetę budynku V PRz (na zlecenie władz uczelni);

- udział w organizacji jubileuszu 50-lecia WBIŚiA PRz, m.in. nadzór organizacyjno-artystyczny nad opracowaniem i przygotowaniem oprawy graficznej plakatów, ulotek, książek oraz materiałów promocyjnych (semestr zimowy 2016/17);

- reprezentacja (promocja) WBIŚiA Politechniki Rzeszowskiej na targach edukacyjnych (rok akademicki 2016/2017);

- 2016-2019 – udział w organizacji (członek zespołu organizacyjnego) akcji promocyjnej na PRz, tzw. „*Dni Otwartych Politechniki Rzeszowskiej*” (m.in. nadzór nad przygotowaniem instalacji architektonicznych oraz stanowiska prezentującego dokonania Koła Naukowego Studentów Architektury WBIŚiA PRz o nazwie „*Shape*”, a także nadzór nad przeprowadzeniem akcji promocyjnej kierunku architektura;

- 2016-2019 – udział w organizacji (członek zespołu organizacyjnego) akcji promocyjnej na PRz, tzw. „*Nocnych Spotkań z Nauką*”;

- W ramach promocji w szkołach średnich kierunku architektura WBIŚiA PRz w dniu 16/12/2022 r. przeprowadziłem zajęcia z zakresu „*Rysunek odręczny – wprowadzenie*” (3 godziny lekcyjne) dla uczniów ALO – Akademickie Liceum Ogólnokształcące w Rzeszowie; zadanie zleczone przez Ministra Edukacji i Nauki pn. „*Politechniczna Sieć VIA CARPATIA im. Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego*”, finansowane z dotacji celowej Ministra Edukacji i Nauki, projekt działań z obszaru KSZTAŁCENIE, „*Działanie 1. Z technikum na Politechniki*”.

Pozostałe osiągnięcia organizacyjne oraz popularyzujące naukę i sztukę:

- Sprawowałem opiekę organizacyjną oraz naukową nad wykładowcą z Turcji (Deniz Tatlıdede, Istanbul Sisili Vocational School, Department of Architectural Restoration, Stambuł, Turcja), realizującym na WBIŚiA PRz wizytę studyjną w ramach programu ERASMUS+ STA (semestr letni 2014/2015, w ramach działań organizacyjnych związanych z popularyzacją współpracy międzynarodowej na PRz);

- W ramach uczestnictwa w międzynarodowym grantie naukowym pt.: „*Conservation Method of Wooden Churches in Ukraine – Comparative Study of Log Construction Conservation*”

Dr Tomasz Tomaszek, prof. PRz.

Method between Japan and Eastern Europe"; numer projektu: 16H04483, finansowanym przez Japan Society for the Promotion of Science (JSPS), zorganizowałem międzynarodowe seminarium naukowe, odbyło się w dniu 3 sierpnia 2017 roku na terenie Parku Etnograficznego Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej. Na seminarium w ramach popularyzacji dokonań polskiego konserwatorstwa zaprezentowana została działalność MKL w Kolbuszowej w zakresie ochrony i konserwacji dziedzictwa architektury drewnianej Podkarpacia;

- W dniu 10 sierpnia 2017 r., na zaproszenie redakcji czasopisma *Rocznik Historyczny „Dynoviana”*, wygłosiłem wykład zatytułowany: „*Wizerunek Matki Boskiej Dynowskiej w typie Matki Bożej Śnieżnej w kościele parafialnym p.w. Św. Wawrzyńca Męczennika w Dynowie*”. Wystąpienie było związane z promocją nowego tomu wydawnictwa oraz stanowiło podsumowanie prac konserwatorskich wykonanych przeze mnie przy obrazie Matka Boska Dynowska z kościoła parafialnego p.w. Św. Wawrzyńca Męczennika w Dynowie;

- Podczas pobytu naukowego w Japonii w 2022 r. (w ramach realizowanego przez mnie na Uniwersytecie w Tsukuba projektu badawczego pt.: *“Damage Reconstruction of Cultural Property Buildings at Geopolitical Risk in Eastern Europe”*, finansowanego przez Japan Society for the Promotion of Science), wygłosiłem na seminariach naukowych na Wydziale Inżynierii Uniwersytetu Tokijskiego w Tokio (the Faculty of Engineering, The University of Tokyo) serię wykładów na temat historycznej drewnianej architektury sakralnej o proveniencji ukraińskiej w południowo-wschodniej Polsce oraz problematyki jej ochrony i konserwacji. Uczestnikami seminariów byli m.in. prof. Yasufumi Uekita (World Heritage Studies Program, Faculty of Art and Design, University of Tsukuba); prof. Kaori Fujita (Graduate School of Engineering, Faculty of Engineering, The University of Tokyo); Prof. Toshikazu Hanazato (Director of ICOMOS Japan, Department of architecture, Graduate School of Engineering, The University of Mie); Prof. Galyna Shevtsova, Faculty of Architecture, Kyiv National University of Construction and Architecture, Kijów, Ukraina; oraz studenci studiów magisterskich i doktoranci Uniwersytetu w Tsukuba oraz Uniwersytetu Tokijskiego.

